

Caiete Silvane

240
ianuarie 2025

Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

IOAN-AUREL POP

ROMÂNIA
ARGUMENTE ISTORICE

FUNDAȚIA
TRANSILVANIA
LEADERS

Serie de autor
IOAN-AUREL POP

„DIN MĂINILE VALAHILOR SCHISMATICI...”

Românii și puterea în Regatul Ungariei medievale
(secolele XIII-XIV)

IOAN-AUREL POP IOAN BOLOVAN

**ISTORIA
TRANSILVANIEI**

EDITURA ȘCOALA ARDELEANĂ

Ioan-Aurel Pop – 70

**Construind
Unirea
cea Mare**

VOLUMELE
I-VIII

CORDONATORI
IOAN-AUREL POP
IOAN BOLOVAN IOANA-MIHAELA BONDA
ANA VICTORIA SIMA TEODOR LAURENȚIU POPESCU

Serie de autor
IOAN-AUREL POP

**RO
MÂNII
NII**

Serie de autor
Ioan-Aurel Pop

**HUNE
DOR
EȘȚII**

O familie europeană

0260-612870
0742-217682

caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Daniel Săuca, Punctul. Și capătul (I), **1** ■ **Viorel Mureșan**, Portrete în alb, **2** ■ **Imelda Chința**, Verbul în pensulații sonore, **4** ■ **Imelda Chința**, *Timp din anotimp*, **5** ■ **Carmen Ardelean**, *Atât de fragezi...*, **6** ■ **Marcel Lucaciu**, Lucidități îndoliate, **7** ■ **Adrian Lesenciuc**, Istoria creștinismului albanez. Igiena rănii, **9** ■ **Menuț Maximinian**, Ioan-Aurel Pop – 70, Puterea limbii române, **11** ■ **Gheorghe Moga**, *Habent sua fata libelli*, **14** ■ A apărut Anuarul Presei Sălăjene 2024, **15** ■ **Alice Valeria Micu**, Delictul de libertate, **16** ■ **Ioan F. Pop**, Texte de trecut (in)existența, **18** ■ **Viorel Gh. Tăutan**, În preambulul Aniversării revistei noastre, **19** ■ Anchetă „Caiete Silvane” (II), la 20 de ani de... „Caiete Silvane”. A întrebat **Daniel Săuca**. Răspund: **Gheorghe Glodeanu**, **Silvia Bodea Sălăjan**, **Ioan F. Pop**, **László László**, **Vasile Hatos**, **Mircea Popa**, **Artemiu Vanca**, **George Vulturescu**, **Teodor Sărăcuț-Comănescu**, **Menuț Maximinian**, **Alexandru Jurcan**, **Anca Ioana Iacob-Gaiдоș**, **Doina Ira-Tăutan**, **Voichița Lung**, **21** ■ **Marin Pop**, Protopopul Ștefan Răcășan (I), **31** ■ In memoriam **Vasile Muscă**, **35** ■ **László László**, Absolutizarea informațiilor?, **36** ■ Poeme de **Maria Vaida**, însoțite de o parodie semnată de **Lucian Perța**, **40** ■ Versuri de **Ioan Vasile Bulgărean**, **41** ■ **Alexandru Jurcan**, Trilogia Moromeților, **41** ■ Poeme de **Gergely Enikő**, traducerea din limba maghiară de **George Vigdor**, **42** ■ Versuri de **Ivan Pozzoni**, **43** ■ **Vasile Hatos**, Drumul spre Lumină, **44** ■ **Teodor Sărăcuț-Comănescu**, Meandre ale creației, **46** ■ **Simona Ardelean-Samanta**, Filmografiile Simonei, *Gifted* (2017), **48** ■ **Daniel Mureșan**, Cronica discului, Eric Bibb – *In the Real World*, **49** ■ **Corina Știrb Cooper**, **Alexandru-Bogdan Kürti**, **Viorel Mureșan**, Malaxorul de ianuarie, **50** ■ Omagiații lunii ianuarie (din Baza de date a Bibliotecii Județene I.S. Bădescu Sălaj), **52** ■ Arca poeziei, **Rabindranath Tagore**, („Păsările răzlețe ale verii vin la fereastra mea și cântă”), traducere de **Petre Solomon**, o rubrică de **Viorel Mureșan**, coperta a III-a.

ISSN 1454-3028

online: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 12, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al
Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România,
a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și
Primăriei Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XXI, Nr. 1 (240), ianuarie 2025.

Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 6 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor-șef

Viorel Mureșan - redactor-șef adjunct

Corina Știrb Cooper - secretar de redacție

Marin Pop, **Carmen Ardelean**, **Alexandru-Bogdan Kürti** - redactori;

Viorel Tăutan, **Marcel Lucaciu**, **Imelda Chința** - redactori asociați;

Ioan F. Pop, **Györfi-Deák György**, **Alice Valeria Micu**, **Gheorghe Moga**,
Simona Ardelean-Samanta, **Menuț Maximinian** - colaboratori.

Responsabil de număr: **Daniel Săuca**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Tehnoredactare: **Marius Soare**

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-660 598

Punctul. Și capătul (I)

Daniel SĂUCA

■ Echilibrul. Armonia. Cumpătarea. „Filosofia cere cumpătare, nu tortură, iar cumpătarea nu-i nevoie să fie neîngrijită. Viața noastră să se țină la mijloc între felul de viață al înțeleptului și felul de viață al tuturor, această cale mijlocie e cea care îmi place” (Seneca, „Scrisori către Luciliu”, traducere de Gheorghe Guțu, Humanitas, 2023, p. 41). Nu numai filosofia ar cere cumpătare. Doar că aici nu e vorba neapărat de filosofare, gândire, meditație. Ci de „stilul de viață”. Azi, propovăduiesc cumpătarea preoții, medicii, nutriționiștii, influencerii de toate soiurile. „Stilul de viață sănătos”. Ce înseamnă stilul ăsta? „Un stil de viață sănătos presupune respectarea unei diete sănătoase, echilibrate, dar și exerciții fizice zilnice, odihnă suficientă și evitarea unor obiceiuri nocive, care ne pot îmbolnăvi” (stirileprotv.ro). Nu am prea găsit gândirea printre obiceiurile sănătoase. De fapt, dacă gândești prea mult, te obosești. Și cam inutil. Lasă pe alții să gândească în locul tău. Adoptă un „stil de viață sănătos” și vei trăi, presupun fericit, până la adânci bătrâneți. Edenul e aici lângă tine. Nu trebuie să-l cauți, să-l aștepti, să-l găsești în viața de apoi. Și apoi, dacă te gândești un pic, de ce să riști, de ce să pariezi pe ceva indemonstrabil? Pascal a pariat și nu cred că a fost tare cumpătat. Probabil. Oricum, viața de azi e plină de indicații prețioase. Oriunde te întorci dai de o pildă, de un sfat, de un imperativ: ce să faci, cum să faci. Sănătatea, fericirea, mântuirea îți sunt garantate dacă urmezi rețeta, predica. Unii îți garantează viața fericită, sănătoasă, aici, acum, pe pământ, alții într-un dincolo mai misterios.

■ Poezia nu mai îmi spune nimic. Eseul mă obosește. Jurnalul nu mai e interesant. Nici măcar pentru mine. Jurnalul meu. Filosofia nu mă mai stârnește. Stau pe marginea prăpastiei și privesc *cultural* hăul. *Organizez* mersul industriei divertismentului la poalele Meseșului...

■ Aș fi vrut să vă povestesc despre punct și despre capăt. Despre început și despre sfârșit. Și cum să povestesc despre începutul care nu are sfârșit și despre sfârșitul care nu are început? Nu sunt un povestitor. Nu am putut spune niciodată o poveste până la capăt. Povestea vieții mele nu ar fi un prilej de rânduială literară. Nu am putut scrie niciodată o poveste. Punctul. Și capătul necesită totuși o poveste. Așezată în pagini după ritmul creației aflată în desfășurare. Și moartea se desfășoară. Și viața. Un început *trebuie* să aibă un

sfârșit. Cum poate avea eternitatea început și sfârșit?

■ Iluzia nemuririi (și) prin *social media*. Și nu e doar piedica în calea uitării. E și deocamdată puțin credibila idee a creării unei uriașe baze de date cu toate numele muritorilor de pe Pământ. Nu ține neapărat de *social media*. Viața noastră pământească va ajunge pe un dispozitiv pentru urmașii noștri. Oare există undeva o *carte* în care să fie scrise toate numele oamenilor care au trăit până acum pe Terra?

■ N., pe RRA, afirmă și el că România astăzi o duce cel mai bine. Și că nu sunt în regulă mesajele, pornirile antioccidentale, antieuropene ale românilor. De meditat, într-adevăr, la **noul** naționalism românesc. Și la ce mai înseamnă azi patriotismul. C. îmi confirmă prudența: să nu credem, să fim circumspecți cu propagandele Rusiei și Ucrainei aflate în conflict.

■ Muzeul Prado. M-am simțit sufocat cu atâtea capodopere într-un singur loc. Și cu milioane de turiști absenți, oboșiți, plictisiți. Turismul planetar îmi provoacă repulsie.

■ În drum spre Cluj, din nou. Nu înțeleg de ce nu există nici astăzi, la minte 106 ani de la Marea Unire, o linie ferată directă Zalău – Cluj. Ar fi imposibil de realizat? Cum de nu s-a gândit nimeni, la 35 de ani de la Marea Revoluție din Decembrie 1989, să organizeze și să difuzeze, de Anul Nou, în prima sau în a doua zi a noului an, un concert extraordinar al Filarmonicii bucureștene (de pildă)? Sunt mai interesante valsurile vienezee pe TVR 1?

■ A.R. la Carei: ce apreciezi mai mult, omul din Dumnezeu sau Dumnezeu din om? Această întrebare i-ar fi fost adresată de un profesor clujean la un examen.

■ Globalizare: fasole din Etiopia, vin din Africa de Sud, usturoi din China, cartofi din Franța. De la cinematografele din căminele culturale la cinema-ul de acasă.

■ Scriu cu un creion roșu ce îmi aduce aminte de creionul chinezesc. Nu de creionul chinezesc (ce eroare!), ci de creionul roșu de tâmplărie. Am scris cândva și cu o asemenea unealtă, în lipsa și a creionelor chinezești.

Viorel MUREȘAN

Portrete în alb

Aflat în centrul unei vârste rotunde, de patriarh al literelor, Vasile Igna publică mult, în primul rând antologii, cum n-o mai făcuse de-a lungul unei existențe scriitoricești cu ritm de apariții editoriale cumpănit. Important e că selecțiile din opera sa își află receptare și în rândul criticii de întâmpinare din seriile mai noi, care, oricum, vin cu un gust primenit și dispuse să împingă în uitare chiar nume consacrate, dacă li se par cumva pândite de desuetudine. Activitatea literară a poetului de care ne ocupăm se compune însă și din volume noi, unele marcând tușe inedite în ansamblul creației sale poetice. *Capcanele*, Editura Limes, Florești-Cluj, 2022, e una dintre aceste cărți de bilanț, spre care converg temele și toate izbânzile stilistice ale unui poet. Înainte de-a proceda la descrierea volumului, e bine – credem – să revizităm câteva pagini de critică riguroasă despre autor. În al doilea volum din D. S. R., Ion Pop invocă în dreptul poetului de-acum al „capcanelor” „...un lirism de factură intelectualist-livrescă, reflexiv și elegiac, cu punctul de plecare în notația evenimentului cotidian”. Tot acolo se vorbește despre o „confesiune de substanță elegiacă”, dar parcă și mai apăsător despre faptul că, în construcția spectacolului liric și în gesticulația sa „poetul pune destulă solemnitate”. Alt unghi critic din care era observată atent evoluția poeziei, înainte de 1989, e cel al lui N. Steinhardt, în care se simte încă aerul de chilie mănăstirească, unde citea cu ochi senini paginile cu versuri proaspăt tipărite: „Poetul e un martor nepărtinitor și minuțios, iar tribunalul unde își depune testimoniul nu-i altul decât Zidirea însăși, cosmosul presupus în stare de veghe și atenție la ce are el de spus”.

Structurat pe trei cicluri, volumul își împrumută titlul de la cel median, *Capcanele*, cele extreme fiind: *Ceremonii* și *Noduri*. Câte-

va dintre cărțile de poezie care o precedă pe aceasta dezvoltă titluri dintr-un larg câmp semantic al vederii: *Arme albe*, *Fum și ninsoare*, *Grădina oarbă*, *Insula verde*. *Orbite*, *Călăuze oarbe*, *Urme și semne*, *Lumină neagră*, *Periscop*. De aici iese la iveală prima și cea mai importantă caracteristică a acestei poezii, adică organizarea textului ca *descriere*. *Ut pictura* este poemul din prima secțiune care atrage atenția, pornind de la *Ars poetica* horatiană, asupra caracterului prevalent descriptiv. Expresia latină ne obligă într-un fel să punem poezia în legătură cu artele vizuale, în special cu pictura. Pe de altă parte, discursul liric al lui Vasile Igna se desfășoară aproape exclusiv la prezent, timpul gramatical al descrierii: „*Ut pictura*, poezia / umblă pe coclauri / cu condeiul mințind veresia / trage după ea râuri cu izvoarele tulburi / mușuroaie de furnici și cuiburi / părăsite de pasăre / poate chiar rândunici / din cele subțirele și mici. / Trage linii strâmbe / și așază pasta la întâmplare / e o giruetă defectă o pană / desprinsă din coada de codană / a unei comete din altă galaxie / ipohondră și atinsă de fandaxie”. Acum avem, pe baza citatului de mai sus, încă un element definitoriu al descrierii, focalizarea internă, textul liric fiind discurs indirect liber. Întorcându-ne la începutul cărții, în poemul liminar, *E aproape la fel*, constatăm că instrumentele descriptive sunt manevrate în sensul infuzării banalului cotidian cu germenii eternității: „E aproape la fel. / Valea curge la vale, florile / visează flori, fazanii zboară jos, / un păianjen cu cruce / se întoarce din drum să-și încheie / o pânză abia începută”.

Vasile Igna se numără printre autorii a căror poetică se sprijină nu numai pe adevăruri din realitatea cotidiană, ci și pe altele, provenind din tradiție sau din mit. Printre componentele imaginarului său, în

mare parte de esență rurală sau ținând de natură, se desprind ca proeminente câteva toposuri, precum: *Grădina*, *Valea*, *Dealul*, *Râul*. *Grădina*, care vine de departe în opera poetului (vezi vol. *Grădina oarbă*, 1984), capătă aici extensia unui cronotop originând din scripturi: „Și Grădina e-n Vale / de câteva milenii așteaptă / o mână care să taie crengile uscate / să mai rețeze din vârfurile / care urcă prea devreme la cer” (id.). Prin recurență, același motiv devine termen cu rol unificator, pantonim, care fortifică și limpezește tema multor poeme. Uneori poemul (*Oglinzi pe care*, din primul ciclu, dar și *Crochiu târziu*, din cel următor) e câte un tipic pastel, ludic și animat, în genul „creioanelor” argheziene. Ne ilustrăm ipoteza cu o singură strofă din al doilea titlu enunțat: „El, un bondar evadat din insectar / cu elitrele înmuiate în var / cu antenele înecate-n cerneală / cu care nu se scrie la școală. / Unii, cu vederea mai slabă, / îl confundau cu un inorog / cu cornul de cretă nichelată. / Priviți-l de departe, vă rog, / umbra pierdută, de curând încuiată / într-un chenar de canoane / a unei limbi cu multe consoane”. Fracturi sintactice argheziene se ivesc adesea și în reprezentări ale neantului,

cum este cea de la finele poemului *Altfel lumina*. Către finalul primei fascicule se insinuează tema fricii și tema așteptării. Poemele învecinate *Eroii și barbarii* și *Experiența spune* sunt construite în jurul lor. Poetul pare vizitat de amintirea unui mare poem kavafic. La scara întregului ciclu, chiar ideea de *ceremonie* provoacă, precum un magnet în pilitura de fier, mișcări în masa lexicală, atrăgând vocabule cu un aer arhaic.

Capcanele adună într-un singur ciclu poeme scrise în mai multe registre stilistice și, de bună seamă, cu o paletă tematică ramificată. În prima lui parte, nu doar prozodia se disciplinează, intrând în tipare clasice, dar și semnificatul pare tot mai aproape de esența rostirilor paremiologice: „Acum lumina cade dintr-o parte. / din cealaltă se prelinge smoala / prin sita tot mai rară ce împarte / spre dreapta harul, mai spre stânga boala. // Înspre apus, năluci cu fălci de fum / smulg răsăritului un scurt popas / îl ținutiesc în crucea unui drum / unde domnește Craiul de pripas // al unui fără de hotar ținut / cu sori de neguri și planeți de lut. / Și toate sunt aievea lor, și tac. / Numără zilele-n gând, ori se prefac?” (*Tipar*). Dacă citim poemul *Opus magnum* ca pe un text autoreferențial, dar nu e singurul de acest fel, ni se deschid noi uși de acces spre opera poetului. Cea mai evidentă ni se pare împletirea descrierii dramatice cu contextele parodice, menite să ducă poezia pe paliere mai rar frecventate de autor: „El iubea norii și iarba pășunilor. / Se întâmpla uneori să-ntâlnească / un înger îmbrăcat în foaie de viță / cu mustăți subțiri de bădiță-bădiță / sub braț cu atlase de păsări, / de țestoase borțoase, / de pești cu aripioare / de vâsc și / lăcuste cu gene subțiri de madonă. / Of, și se hrănea din priviri și / nebăgare de seamă / ca un corn de vânătoare / pus de mult la păstrare / trăind din respirația victimei. / Și nu pune nimic la îndoială / rar lăsa să se scurgă în căile lui / un vers, un distih din Pound / sau Pessoa, triste iubiri de o vară / și morți încuiate-n seifuri de ceară. / Acum le ridică pe toate încet / ca pe niște duhuri de anahoret / ce se înalță / de sub lama subțire

a hârlețului. / Lutul e orb, poate ascunde / acolo și-un corb / abia săgetat de surpriza înghețului / ori un lăstun cu aripa împușcată / o omidă-înhumată / în mărul cu pulpa de vată. / Și deodată / răsuflarea lui se oprește / într-un solz rătăcit de pește / căzut din provincii dedale / odată cu norul de ploaie în Vale. // Doar că în Vale soarele-i mort / și acoperit cu o pânză de cort”.

Începând cu un poem din interiorul acestui ciclu, *Confort reading*, și continuând cu următorul, *Lentilă*, observăm câteva mișcări în privința funcțiilor limbajului. Astfel, *funcția poetică*, firească într-un asemenea context, își accelerează deplasarea accentului de pe axa selecției pe axa combinării cuvintelor. Așa ia naștere imaginea *lumii pe dos*, în care poetul se lasă pradă propriilor sale închipuiri, a universului ca exercițiu stilistic, a realității mutate în limbaj, firește, și cu niscaiva intarsii onirice. În termeni plastici, astfel de crochiuri s-ar putea numi „capricii”, adică un fel de misterioase alegorii cotidiene. Ele pot avea efectul unui catharsis: „Poate plouă poate e frig poate îngheață / poate roata morii se învârte în gol / poate e vorba de-aceeași stupidă povață / poate un paralizic sobol // sapă la rădăcina zilei și poate / în loc de sângele-i poate nămol / poate împarte, ori scade, poate socoate / câte păsări lipsesc din stol // poate că totul nu-i decât poate / o carte citindu-se singură-n zori / cu slovele-nchise de mii de ori” (*Confort reading*). Nucleul ciclului îl constituie *Patru jocuri pentru un rigă absent*. Aici, fantezia verbală se întâlnește cu magia și amândouă cu instinctul pentru culoarea locală, iar ritmurile descântecului se însoțesc de incantațiile, inclusiv onomatopeice, ale unui bestiar straniu. Multe dintre aceste „capcane” armonizează pitorescul de limbaj cu scene de viață rupte dintr-un timp incert, plin de tumult.

Acum, primul dintre „noduri”, e un poem scris la persoana a doua, semn că intră pe rol funcția conativă sau persuasivă a limbajului. Nu e singura schimbare importantă survenită în noul ciclu. Ardușatul, localitatea natală a poetului, ortografiat ca substantiv comun, începe să ia locul celorlalte toposuri din primele două secțiuni, indicând o adân-

cire a filonului autobiografic. Un poem se intitulează *Trompe-l'œil*, locuțiune franceză care desemnează, în artele plastice, un procedeu sugerând adâncimea spațială, prin efecte de iluzie optică. Despre acest tip de sincretism am mai vorbit, dar aici el amplifică puterea de transfigurare a realității: „În dreapta nu-i ce vezi, în stânga poate / nu-i vânt cel ce a nopții steaguri frânge / nu-i pălăria șarpelui, nici stolă de abate / norul ce-aspiră-al soarelui de vată sânge // Deasupra nu-i ce nicăierea nu e / nu-i stea, nici Drum de Robi ori Căi de Lapte / nimica nu-i, nimic bătut în cuie / precum în palmă-s cuie trei sau șapte // De urci pe scară, scara te coboară / în temnițe fierbinți pline de gheață / ce cade jos de-ndată iarăși zboară / viața urcă-n moarte născând viață. / Până târziu, când iară-i dimineață / și Cel Născut pe Înviat omoară”. La o privire atentă, poemul de mai sus are structura unui sonet și viziune înrudită cu cea din *Odă (în metru antic)*: viața văzută ca iluzie și ca „murire” a vieții.

Dintre multele aspecte ce-au rămas nespuse, despre *Capcanele* lui Vasile Igna, unul parcă ne mai dă ghes, cu tăria unui stil poetic. Că sporesc motivele crepusculare spre finalul cărții, pare firesc. Dar sporește și lentoarea narativă și, odată cu ea, numărul unor – așa le vom numi „portrete în alb”. Tot așa cum, în primele două cicluri, aproape toate descrierile au nuanțe evanescente, în aceste *Noduri*, când discursul e la persoana a treia, referentul e (un „el sau o „ea”) fără identitate, adică un fel de ... „portret în alb”, format numai din contur. Sunt mai multe acestea, dar ne oprim la cel din *De cauisis*: „Târziu, foarte târziu / sosește cel de pe urmă. / De acolo, din spatele norilor, / unde izvoarele susură ca / inima de sare a mării”. Fără identitate fiind, te întrebi de nu e cumva vreun reprezentant alegoric al poetului? Urmând aceeași tehnică, *Doar ea* e o poezie de dragoste cu o absentă, una dintre cele mai frumoase din acest răscolitor volum de versuri: „Haide, spune-i pe nume / spune-i păsării pasăre / las-o să zboare pieziș / și apoi așteaptă noaptea / să împodobească străzile / ce mai păstrează / urma pașilor ei”.

Verbul în pensulații sonore

Imelda CHINȚA

Timp din anotimp este recentul volum scris de Voichița Lung și apărut la Editura *Caiete Silvane*, Colecția *Poesis*, 2024. Cartea este structurată în cinci secțiuni, toate glisând în jurul aceleași teme, timpul resimțit ca o neconținută curgere, ca erodare a ființei, ca îndepărtare tristă de spațiul primordial: *Timp din anotimp*, *Insomniile colorate*, *Amăgind timpul* (jurnal pandemic), *Mărgelile de rouă*, *Treptele amurgului*. În Confesiunea care precede secțiunile, aflăm concepția autoarei despre poezie, ce se alcătuiește ca o adevărată profesiune de credință. Poezia este divinul manifestat din ființă, este o rugăciune rostită cu patosul unui *homo religios* ce caută sensuri și semnificații: „Poezia e ca o rugăciune spusă în gând, vocea devine sfi-oasă în liniștea catedralei. (...) poezia șlefuește sub lupă arabescuri de emoții, zămislește în mod miraculos picături de rouă sufletească”. Ceea ce definește structura lirică a Voichiței Lung este tocmai sensibilitatea verbului, delicatețea imaginariului poetic pe care îl creează, secondate de o fragilitate interioară care transpare din întregul op. Poeta reușește să își transcrie nedisimulat stările, se bucură de fiecare etapă a existenței și o savurează cu voluptate și cu pofta cu care se degustă fructele din toamnele târzii: „Bună ziua, vrăjită lumină! / Aerul devine dulce-amăru, / Invazie de crini în grădină, / Adieri de miere și rozmarin, / Întru belșug cupa se-nchină. / Bună ziua, vrăjită lumină!”; „Cersin de septembrie – / Cu privirea pierdută în zare / Brațele-aripi zvâcnesc înspre larg / Într-o ultimă îmbrățișare”. Versurile autoarei se pliază cu ușurință atât pe structura poemului clasic, cât și pe cel modern, tonul ales fiind unul nostalgic, discret elegiac. Temele recurente sunt condiția ființei, creația și trecerea inexorabilă a timpului, iar copacul devine motivul central ce asigură legătura dintre teluric și celest, ca o nevoie evidentă a ființei de transcendere a limitatului: „Uite copacul frumos pe care-l iubesc! // A prins viață mlădița în primăvară, / A țâșnit frumusețea în zile de vară, / (...) / Mândru copacul pe care l-am iubit! // Totul în jur s-a schimbat într-o clipă. / Stingher cerul rămas peste-atâta risipă / (...) / În amintiri copacul se topește ușor...”.

Volumul de versuri al Voichiței Lung este asemenea unei galerii poetice alcătuită din pânze și nostalgii. Timpul, singurătatea, ființa ca limită, tristețea, regretul sunt tonurile care compun tabloul liric. Poe-

zia are în viziunea poetei un rol taumaturgic, homeopat, este salvare, eliberare de timp și de melancolii. Tomul este construit într-o notă metaforică, limbajul emană emoție și distincție poetică, pensulațiile sunt sobre, dar și picturale, încât întregul pare un tablou de Monet. Poemele dezvăluie o personalitate discretă, un talent ce a mocnit și a exhibat în cuvânt, remarcându-se deopotrivă o disponibilitate și deschidere spre cultura clasică: „Însingurat, / Presari sămânța cuvântului / În brazda versului. / Curând ră-sare vlăstarul / Plăpând în adiere de cânt, / Mlădițe despletesc în aer / Foșnet abia auzit. / De bucurie, / Poemul zâmbește / Ca un cireș abia înflorit. // (...) // Înseninat, / Poemul pleacă în lume, / Luând cu sine / Merinde de drum lung / Pâinea și vinul – / Sămânța veșniciei. / Găsi-va oare cărări bătătorite / Sau căi neumbrate / Spre sufletul înfometat-însetat, / Iubite cetitorule!?”; „În catedrală tăcerea domnește / Se cern prin vitralii / Raze de lună / Picură stalactite din cupola raiului / Orga trezită din somn murmură / Catapeteasma se umple / De pâlpâire serafică / Vibrează lumina / Ca în tablourile impresioniștilor”.

Cartea cuprinde poeme-timp, un *timp-cascadă* ce aduce în prim-plan trăirile dintr-un moment trecut, timpul fiind resimțit ca o cădere, o curgere heraclitiană, decadentă. Voichița Lung este deopotrivă *negustorul de cuvinte*, dar și *Negustorul de stele* care caută și se caută neconținut în spatele unor poeme dantelate, lucrate în filigran, poezia autoarei este ca o catifea delicată, brodată când cu amintiri, când cu frământări viscerale abordate în variate tipuri de versificație: „În van negustorul de stele de mare / Înșiruie comorile în galantar: / Scoici sidefii, corali, șiraguri de perle – / Nisipul clepsidrei e singurul dar”; „Mi-e dor! Mi-e foarte dor... / (...) / Au înghețat în rame toate amintirile, / Poteci de zile ne despart, / E toamnă și-i mult prea târziu...”.

Stilul poetei se rafinează odată cu cel de-al doilea volum, dar se și simplifică pe alocuri. Întoarcerea spre „treptele amurgului” declanșează melancolii care domină viziunea timpului prezent. Poeta se hrănește din imaginile trecutului ce se succed într-un creuzet al emoțiilor imortalizat în poemul-amintire: „Nu, n-am uitat nimic, / Deși totul se șterge în ceața depărtării, / Iar drumurile devin lungi cărări / Când zilele poartă cămașa plecării. // (...) // Câte nopți fără somn, cu stele și lună, / Ce dorință nebună / Să rog vremea-n loc să se-oprească / Și puiul micuț încă să

nu crească!... // (...) // Cât s-o fi străduit / Nana cea creată și isteță, / Cu litere de tipar, cu stângăcie, / Să scrie pe un petic de hârtie / Un bilețel cu ieroglife albăstriei: // NUIO AM CÎOS BOCANUL CĂ TATI”.

În *Mărgele de rouă*, Voichița Lung experimentează o formulă esențializată, mai aproape de stilul nipon, reducând frazarea amplă, folosește contragearea în expresii scurte, rezumative. Imaginile create sunt de o sensibilitate ce transpare din fiecare verb, iar elementele decorului accentuează melancolia: „Rafale de ploaie / Îmi bat în geam / Ramul abia înflorit / Zbuciumat / De plâns”; „Ploaie de stele / Artificii astrale / În miez de noapte” / Niciun suspin nu curmă / Tăcerea Cosmosului”.

În secțiunea *Amăgind timpul*, autoarea scrie câteva poeme pandemice, constituite sub forma unui jurnal pandemic. Temele recurente sunt timpul care se scurge necruțător între limitele odăii-

carceră sau dincolo de perdeaua ce separă lumea exterioară aflată în stagnare de interioritatea tristă, fragmentată și frământată a ființei și tăcerea surprinsă într-o disipare concentrică menită a cuprinde întreg universul: „Tăcerea mușcă din mine / Ca dintr-un fruct zemos: / Jumătatea rumenă – încălzită de Soare, / Jumătatea crudă – înghețată de Lună. / (...) / O, ce livadă înaripată, șoptitoare, / De culori și de sunete va răsări, / După ce nimic din ce este / Nu va mai fi!”; „Ah! Cerul nesfârșit de septembrie – / Fereastră de mansardă către infinit!”.

Timp din anotimp este o carte dichisită, stilizată, cochetă, un volum ce emană distincție și o eleganță seducătoare. Autoportret liric, confesiune, joc, răsfăț, note grave, solemne, dar și ludice, toate compun personalitatea poetică a Voichiței Lung sub curgerea timpului anotimp.

Timp din anotimp

Ședința de cenaclu „Silvania” din 12 decembrie 2024 a avut-o ca invitată pe profesoara și scriitoarea Voichița Lung, care a lecturat fragmente din placheta de versuri recent apărută la Editura *Caiete Silvane*, *Timp din anotimp*. Voichița Lung este absolventă a Liceului Pedagogic și a Facultății de Filologie, profesoară de limba și literatura română la Colegiul Național „Silvania”, Zalău. A debutat editorial cu volumul *Jocul de-a anotimpurile*, iar prezentul op, spune scriitorul Marcel Lucaci, este bine structurat, are un caracter unitar și este alcătuit din cinci grupaje. Autoarea scrie o poezie ușor elegiacă și profund nostalgică, are știința verbului, iar versul este cizelat. Președintele cenaclului remarcă în stilul Voichiței Lung utilizarea tehnicii refrenului, versurile distingându-se prin muzicalitatea plăcută și paralelismul sintactic. Marcel Lucaci apreciază în mod deosebit primul grupaj care se compune din câteva laitmotive: copacul, cerul marea și din câteva titluri, unele metaforice, *Negustorul de stele*. Al doilea grupaj, *Insomniile colorate*, este compus din poeme scrise sub imperiul nopții și al imaginii, iar grupajul al treilea este unul care abordează elementul temporal, fluturii devenind simbol al fragilității. În *Mărgele de rouă* sunt poeme mai

aproape de stilul haiku, foarte delicate, care par niște porțelanuri chinezești, iar titlul ultimului grupaj, *Treptele amurgului*, este ușor melancolic, însă nota de optimism transpare spre final. Marcel Lucaci își încheie intervenția sintetizând faptul că *Timp din anotimp* este o plachetă de versuri rotundă, care reușește să sintetizeze principalele teme și motive. Florica Pop menționează faptul că o carte este o bucurie, iar Voichița Lung ne-o dăruiește tocmai de Sfintele Sărbători, ceea ce îi sporește emoția. Scriitorul Ion Pițoiu-Dragomir concluzionează faptul că mediul acvatic al Voichiței Lung este singurătatea.

Imelda Chința

Carmen ARDELEAN

Atât de fragezi...

Zbor 5. Antologie de versuri și proză

Lansat în cadrul evenimentului prilejuit de împlinirea a 50 de ani de existență a Casei de Cultură a Sindicatelor din Zalău, volumul „Zbor 5” reprezintă o formă inedită de a sărbători o instituție care a găzduit, de-a lungul timpului, Cenaclul „Silvania”, în cadrul căruia au citit mulți dintre tinerii scriitori publicați în volum. În plus, instituția aniversată a fost și unul dintre inițiatorii Concursului de creație literară „Iuliu Suci”. De altfel, lucrările elevilor prezenți în cea de-a cincea antologie au fost premiate la cele cinci ediții ale concursului, reprezentând, astfel, o sugestivă panoramă a poeziei și prozei tinere sălăjene.

Amfitrion al cenaclului și al concursului de creație, Marcel Lucaciu s-a îngrijit de acest volum deopotrivă prin selecția textelor care au văzut lumina tiparului și prin realizarea unei prefețe, simbolic intitulată „Galaxia de visuri”, în care, în stilul-i caracteristic, alternează pasajele reflexive, infuzate stilistic, cu punctuale precizări privind contextul apariției și scopul volumului de față, dar și cu o analiză succintă a dominantelor creațiilor lirice și epice ale celor 22 de tineri: 6 poeți și 16 prozatori.

O poezie a elanurilor adolescentine, dar și a unei gravități exacerbate e cea semnată de Victoria Crișan, Miruna Haiduc, Daria Ianchiș, Alexandru Mureșan, Paula Peștean și Iris Király. Fie că ne oprim la ingenua ars poetica, „Se naște poetul”, semnată de Alexandru Mureșan, la pastelul spiritualizat al Paulei Peștean, la „Pastelul cosmic” al lui Iris Király sau la „Imnul către noapte” al Dăriei Ianchiș remarcăm tendința de a reflecta profund asupra existenței umane, asupra individului atemporal ce

se integrează, mai mult sau mai puțin perfect, în micro și macrounivers. Unele poezii par portrete/autoportrete pictate cu tempera, căci contururile sentimentelor, ale dorințelor, ale aspirațiilor sau ale temerilor sunt vagi, se întrepătrund, ca în „Portretul unui chip de porțelan” sau „Supernova”, de Victoria Crișan, „Pulberea de vise”, de Iris Király sau „Cioburi și lucruri ce le știam prea bine”, de Miruna Haiduc.

Mai variată ca tematică și formulă narativă e proza inclusă în cea de-a doua secțiune a volumului. Chiar dacă se poate identifica un numitor comun în infuzia lirică și tensiunile specifice vârstei adolescentine, e de remarcat diversitatea manierei de abordare a acestor constante, tonalitățile variate și tehnicile narative ce dau specificul, nota distinctă scriiturii fiecărui autor.

Uneori, prozele au aura unor legende universale, în ciuda intenției de actualizare sau autohtonizare a discursului. În „Visul Stelei”, al Daianei Breje, „Un nou început”, al Iarinei Satmari, „Curcubeul”, al Xoniei Purcăraș, dar și în „Goblinul de argint”, al Mirunei Moroti, narațiunea frizează fantasticul, dovedind, fie la final, fie pe parcursul dezvoltării conflictului, că se încearcă explicarea apariției/dispariției unor elemente ale lumii terestre sau celeste. În „Alexandria, esență de santal între Uranus și Neptun”, Oana Crișan, pornind de la polisemantismul unui topos celebru pentru Antichitate, conturează într-o proză cu accente SF, cu inserții de jurnal, un univers în care aluzii mitologice și reflecții filosofice se întrepătrund, creând o țesătură densă, bogată în semnificații. De altfel, jurnalul și epistola sunt, cumva firesc vârstei, formule regăsite și la alte prozatoare din volum.

La Ozana Bălăbuc, în „Mini-jurnal fictiv”, paginile sunt deopotrivă un prilej de a contura un portret al unei umanități dezabuzate, care și-a pierdut esența și reperele, de a poetiza o existență forțat ternă, de a conștientiza limite și deficiențe existențiale, dar și de a se salva prin metaforizare. Formula epistolei, ca text propriu-zis sau ca artificiu de compoziție, se regăsesc și la Mihaela Chiș, în textul „Fostei (iubiri)...”, la Mădălina Peștean, „Portretul unui suflet etern” și la Sara-Maria Sabou, în „Ce este dorul?”. Instrumente clasice de sensibilă devoalare a sentimentelor, scrisorile devin spații ale melancoliei și ale meditației, în care discursul este puternic liricizat, apropiind textele de poemul în proză.

Adevărate poeme în proză scrie însă Ștefan Inceu. „Lacrimi de toamnă” și „Fantezii în tonuri arămii” demonstrează o aplecare a autorului spre picturalitatea literaturii, calitatea și diversitatea imaginilor și a sonorităților dând textelor o poeticitate aparte. (...)

Versiunea integrală pe www.caietesilvane.ro

Marcel LUCACIU

Lucidități îndoliate

Nașterea, viața și moartea sunt trei acte ale unei piese de teatru numite Destin. Doar Marele Regizor știe *când* și *cum* va fi sfârșitul fiecărui protagonist. Și totuși, de vreme ce Moartea pândește, mereu, din culise, avem datoria să o privim în față, măcar în răstimpuri, pentru că vrând, nevrând, ea rămâne evenimentul capital al vieții noastre.

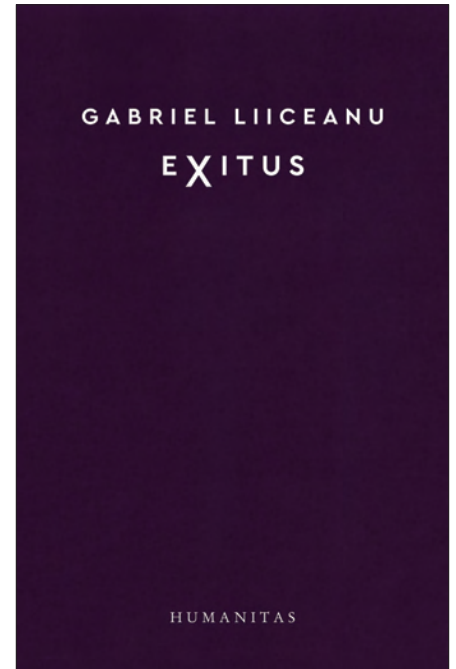
Este una dintre opțiunile eseistului și filozofului Gabriel Liiceanu, cel puțin, atunci când ia decizia de a reuni „patru texte risipite în volume diferite” cu intenția de a publica o carte despre tot atâtea „feluri de a muri”, sub titlul *Exitus* (Editura Humanitas, București, 2023). Fără îndoială, o astfel de întreprindere e temerară. Pe de o parte, moartea nu este o temă atât de ofertantă, precum iubirea, de pildă. Pe de altă parte, o carte ce vizează sfârșitul inexorabil întreține, rareori, bucuria lecturii și provoacă, mai degrabă, spaima de neant.

Autorul împărtășește convingerea că o viață demnă nu poate fi „trăită doar la nivelul fiecărei zile” și ne îndeamnă „să privim mai departe decât este cât de cât previzibil”. Finalitatea inițiativei sale e dezvăluită, cu modestie, într-un *Scurt cuvânt-înainte*: „Vorbind despre felul în care au murit patru oameni deosebiți (n.n. Constantin Noica, Horia Bernea, Emil Cioran, Monica Lovinescu) nu am făcut decât să le punctez viața, evocând secvența finală a biografiei lor. Sunt texte strict descriptive, din care orice urmă de retorică este absentă. Altfel spus, n-am vrut să sugerez nici o clipă că moartea celor patru ar fi fost în vreun fel *exemplară*. Nici o moarte nu poa-

te fi dată de exemplu atâta vreme cât nu există modele eligibile ale morții, multiplicabile la nesfârșit. Așadar, atâta vreme cât moartea nu ți-o alegi”.

Chiar dacă destinele acestor personalități sunt divergente, ele prezintă câteva note comune: inteligența, erudiția, sensibilitatea, cultul prieteniei și, nu în ultimul rând, luciditatea exacerbată; o luciditate ce ne amintește de replica personajului Gelu Ruscanu, din *Jocul ielelor*, de Camil Petrescu: „Câtă luciditate, atâta existență și deci atâta dramă”.

Conform opiniei lui Gabriel Liiceanu, în prima sa carte (*Mathe-sis sau bucuriile simple*), Noica se răfuește „cu bogăția *destrămă-toare* a vieții, cu viața trăită la întâmplare sau care te trăiește cum vrea ea”. Încă din tinerețe, el este preocupat să descopere „o idee ca principiu de organizare a vieții”. Numai ordinea și simplitatea, claritatea și rigoarea matematică ne pot oferi o formă de cunoaștere profundă. O astfel de idee va fi, constant, rafinată, astfel încât să coordoneze și să ordoneze viața interioară, conferindu-i filozofului mântuitoarea seninătate. Luciditatea lui supremă nu admitea fisuri ale conștiinței, fisuri în relația cu lumea și cu sine însuși. E posibil, însă, ca aceeași conștiință să-l fi trezit, noaptea, din pat, crezând că aude un șoarece (al îndoielii), în odaia sa de la Păltiniș: „S-a împiedicat de marginea covorului și a căzut. În pirueta involuntară a căderii, oasele șoldului au cedat”. A fost transportat cu ambulanța și internat la spitalul județean din Sibiu, secția ortopedie, salonul 13. Fractura a produs alte complicații în urma cărora semnatarul *Pagi-*

nilor despre sufletul românesc s-a stins din viață, în ziua de 4 decembrie 1987. Oarecum firesc, discipolul de odinioară se lasă contaminat de filozofia Maestrului, însă nu uită să contureze, prin câteva tușe, portretul Omului Noica ale cărui trăsături morale pot fi citite printre rânduri: altruismul, onestitatea, credința în valorile tradiției imuabile. O iubire nemărginită, de tip socratic este apoi sesizabilă în contemplarea tristă și admirativă a lucrurilor celui plecat la întâlnirea cu *Sentimentul românesc al ființei*: camera, patul, tăblia de placaj, pătura etc. Peste toate acestea, plutește întrebarea: „De ce oare simțim oamenii mai mult prin amprente suave pe care le lasă asupra lucrurilor ce le aparțin decât prin masivitatea existenței lor?” Răspunsul e „goană după vânt” (*Eclesiastul*)...

O moarte care stârnește fiorii deșertăciunii umane este și aceea a pictorului și arhitectului Horia Bernea, fiul etnologului Er-

nest Bernea. După ce, la Paris, un reputat chirurg îi înlocuise o valvă, părea că operația reușise și că viața celebrului artist plastic fusese salvată. Cu toate acestea, o săptămână mai târziu, Bernea moare, subit, în casa prietenului său, cardiologul Șerban Mihăileanu. Încă o dată, ca într-un joc fatal al destinului, ziua de 4 decembrie (anul 2000) se dovedește fatidică. Pentru Liiceanu, ritualul înmormântării se transformă, treptat, într-o expoziție retrospectivă. Își aduce aminte cât de atent era Horia Bernea la nuanțele culorilor și vede cu ochii minții tablourile pictate de acest ilustrator al *Muzeului Țăranului Român*: „Grădinile, casele, dealurile, coloanele pe care le picta intrau în epifanie tocmai pentru că privirea lui ajungea în punctul în care totul vorbea despre Dumnezeu”.

Evocând ultima perioadă a vieții lui Emil Cioran, Liiceanu remarcă frecvența cuvântului *moarte* în opera „scepticului de serviciu al omenirii”. Tânărul originar din Rășinari Sibului se gândea la moarte, „până și când mânca”, iar la vârsta de 22 ani se considera, deja, „specialist în problema morții”. Pesimismul și, mai ales, îndelungata suferință a lui Cioran rezidă în excesul de luciditate: „Cioran suferă că este lucid, că nu e insectă, plantă sau piatră, dar totodată e mândru că e cel mai lucid din univers”. Altminteri, în viața de zi cu zi, cel care urcase *Pe culmile disperării*, era fie un ipohondru, fie „un copil mare” care avea nevoie de îngrijire și de iubire. Multă vreme, profesoara de limba engleză, Simone Boué (*mon amie*, cum obișnuia să-i spună) i-a pregătit legumele fierte și i-a ser-

vit ceaiul din plante, în mansarda pariziană de pe strada Odeon. Din nefericire, asupra lucidității orgoli-oase se abate ca o ironie a sorții maladia Alzheimer. Cioran nu mai recunoaște fizionomiile altădată familiare, nu se mai poate deplasa și aproape că nu mai poate vorbi. Peste „nihilistul veacului XX” se așterne *Amurgul gândurilor*, în ziua de 20 iunie 1995. Odată cu el, mansarda din Paris dispare în noaptea uitării, fără să lase vreo urmă pe cerul Cartierului Latin: „Urmele trecerii lui prin Paris fuseseră șterse pentru totdeauna. Cineva suflase nu peste viața lui, ci peste decorul ei, peste *locul* în care își construise cu minuție extremă, în mii și mii de nopți, *calvarul lui*”.

La fel de teribilă este moartea Monicăi Lovinescu, unica fiică a criticului literar Eugen Lovinescu și a profesoarei de limba franceză, Ecaterina Bălăcioiu. Căsătorită cu poetul și publicistul Virgil Ierunca, Monica Lovinescu s-a stabilit la Paris în anul 1947. Publicul român a cunoscut-o, mai întâi, prin intermediul emisiunilor de la *Radio Europa Liberă (Actualitatea culturală românească, Teze și antiteze)* și, ulterior, datorită *Jurnalului*, volumelor de articole, cronici și studii literare, publicate de Editura Humanitas. După repetate căderi, în apartamentul său, vajnica luptătoare împotriva regimului totalitar se prăbușește definitiv. Ultimii patru ani din viață și-i petrece stând, nemșcată, în pat, fără ca medicii să deslușească misterul acestei boli. Ba mai mult, se simte vinovată, fiindcă mama ei, în vârstă de 71 ani, refuzând „colaborarea”, a fost ridicată de Securitate și lăsată să moară la Penitencia-

rul Văcărești. Numai delirul Monicăi Lovinescu mai poate face ca Ecaterina Bălăcioiu să se întoarcă acasă, uneori, doar în vis, alteori, printr-o așa-zisă convorbire telefonică. Delirul și totodată viața distinsei intelectuale iau sfârșit, într-o zi de 20 aprilie 2008. Înainte de toate, dintr-o asemenea rememorare, învăluită de condescendență, reținem legătura indisolubilă a prieteniei adevărate; o legătură confirmată de cuvintele pe care Monica Lovinescu i le adresează lui Gabriel Liiceanu: „Semnul prieteniei autentice e să nu ai rezerve mentale... O prietenie cu rezerve e ciuntită. La noi, Gabriel... la noi s-a întâmplat... că nu a fost așa”.

Pe cât de afective, pe atât de cutremurătoare, cele patru texte reprezintă o simbioză a memoriilor, a eseului și a paginilor de jurnal. Scriitorul recurge la tehnica flashbackului, glisează, subtil, narațiunea, descrierea și dialogul, analizând, cu finețe, mimica și gestica interlocutorilor săi. Din noianul amintirilor, el desprinde, cu multă iscusință, chintesența operei și a conduitei personalităților evocate.

Deseori, alura acestor blajine schițe de portret e una aforistică. Iată și câteva mostre: „A sta de vorbă este un sfat de taină despre viața și moartea celor care vorbesc”; „Fiecare om înseamnă în viața noastră exact atât cât păstrăm din el după moartea lui”; „Un prieten care dispore este repetiția generală a propriului tău sfârșit”.

Reflexivă și, pe alocuri, evlavioasă, *Exitus* e o carte ce răvășește iluzii și spulberă prejudecăți, invitându-ne să redescoperim deopotrivă bucuriile spiritului și mirabila prietenie, dincolo de fragila umanitate.

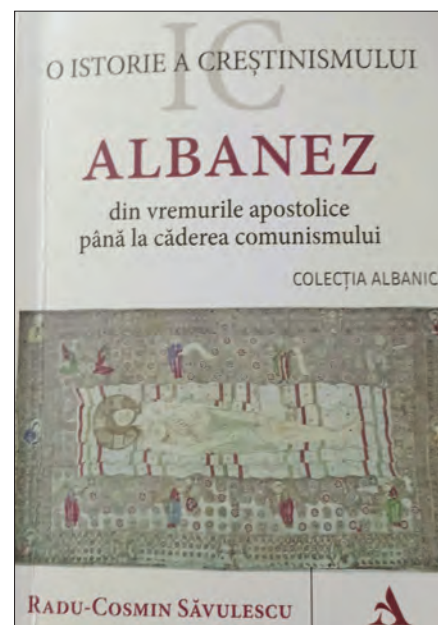
Istoria creștinismului albanez. Igiena răni

Adrian LESENCIUC

Lucrarea *O istorie a creștinismului albanez din vremurile apostolice până la căderea comunismului* este, înaintea de toate, curajoasă. Autorul ei, tânărul teolog și jurist Radu-Cosmin Săvulescu, conduce din 2017 Asociația Liga Albanezilor din România (ALAR) și, preocupat fiind atât de teologie, cât și de albanologie, a publicat numeroase studii în paginile revistei *Albanica* și a tradus din engleză și franceză lucrări importante, printre care și cunoscutul *Dicționar istoric al Albaniei* al lui Robert Elsie. Prin prezenta carte, Radu-Cosmin Săvulescu intră într-o problematică deloc facilă, pe de o parte datorată evenimentelor încă proaspete în mentalul colectiv albanez, pe de alta din cauza unei generalizări și simplificări privitoare la poporul albanez și la traumele sale. Imaginea neclară a albanezilor este, în sine, un aspect semnalat în introducerea de teologul român, dată fiind superficialitatea cunoașterii. Ceea ce realizează Radu-Cosmin Săvulescu prin această lucrare, metaforic vorbind, este implicarea într-un proces de igienă a unei răni istorice, proces care a trecut de faza de curățare, de îndepărtare a țesuturilor necrozate și de stopare a posibilității de acces a agenților patogeni, ajungând la supravegherea evoluției în faza de granulație, a formării țesuturilor noi și a hidratării corespunzătoare. Vor mai trece decenii, dacă nu mai mult de atât, până la epitelizare, dar în această perioadă în care refacerea este fundamentală, a scrie despre ceea ce a cauzat „suicidul cultural” albanez produs de regimul Hoxha e un act de curaj.

În al doilea rând, lucrarea este foarte complexă și riguroasă. Ea tratează creștinismul de pe teritori-

ile actualmente locuite de albanezi de la începuturile răspândirii religiei, adică din vremurile apostolice, plecând de la mențiunea acestor teritorii în epistola Sf. Ap. Pavel către romani, în care este direct numită propovăduirea Evangheliei până în Iliria. Autorul acordă o foarte mare atenție acestor nuanțe, pe de o parte pentru că nu este vorba despre un creștinism albanez *ab initio*, pe de alta pentru că expresia din textul grec al epistolei paulinice se poate traduce fie „până în Illyricum” sau „până la Illyricum”, adică incluzând sau excluzând regiunea. Totuși, subliniază el, construind cu moderație argumentele pentru această concluzie, „chiar dacă Pavel ar fi avut în vedere Illyricum doar ca limită a propovăduirii sale, putem concluziona că centrul și sudul teritoriului albanez au fost, oricum, evanghelizate” (p. 13). Nu omite să facă mențiunea că printre apostolii lui Hristos s-a aflat și Cezar din Dyrrachium (actualmente Dürres), că „în sprijinul argumentului continuității creștine în Albania vine și povestea celui mai important sfânt al creștinismului primar din regiune, respectiv Sfântul Astius (alb. *Shën Asti*)” (p. 16), că de pe teritoriul actualului stat Kosovo provin sfinții Florus și Laurus și că dovezile cele mai importante ale creștinismului din regiune provin din confirmările prezenței episcopilor la sinoadele ecumenice, începând chiar cu primul, cel de la Niceea (325 d.Hr.). Mai mult, acordă un capitol din studiul său „Aspectelor organizării bisericești din teritoriile albaneze în epoca Sinoadelor Ecumenice”, cu focalizare pe centrele creștine cele mai importante, Dyrr(h)achium, fosta cetate grecească Epidamnos, probabil cel mai important, cu o prezență

la multiple sinoade, începând din anul 325 și de care este legat și atestarea creștinismului în sens etnic (primii ani ai secolului al VII-lea, coincizând cu invazia slavă din Balcani, având probabil, reședința la Kruja, „centrul politic al viitoarelor formațiuni statale albaneze”, p. 27), apoi Skadar sau Shkodra, cetate care, datorită poziției sale, a atras atenția pontifilor romani, și al cărui prim reprezentant a fost atestat ca participant la sinodul al treilea ecumenic de la Efes (431), fără a omite Epirul, cu o primă participare a episcopului de Nicopole la sinodul al șaselea local de la Sardica (343-344) sau Dardania, care cuprindea și o parte a actualului teritoriu kosovar. Concluzia acestei analize amănunțite a creștinismului primar pe teritoriile locuite de albanezi, care a evoluat în paralel cu procesul de etnogeneză nu poate fi pusă la îndoială: „[...] concluzia care se desprinde în chip neechivoc este aceea că peste tot pe unde poporul albanez s-a format, în majoritate sau în minoritate în raport cu populația generală a respectivelor

areale, acest proces s-a petrecut într-un cadru creștin, cu o organizare și o ierarhie bisericească funcționale. Chiar dacă în perioada supusă analizei distincțiile etnice sunt foarte dificile – dacă nu de-a dreptul imposibile uneori – ceea ce contează este continuitatea unei vieți creștine bine conturate, în contact cu Roma, dar și cu Constantinopolul. Secolele ulterioare au fost marcate de invaziile slave, de diluarea autorității imperiale în regiune, precum și de controversile interne ale Bisericii, elemente care, în mod firesc, și-au pus amprenta pe etnogeneza albaneză, precum și pe evoluția creștinismului în rândurile populației autohtone” (p. 65).

Sistematic, Radu-Cosmin Săvulescu analizează viața creștină în teritoriile albaneze în perioada primului Țarat Bulgar, apoi după prăbușirea acestuia și după constituirea Arbëriei independente, cu dubla influență, orientală și occidentală, ultima predominantă în anii regatului albanez, *Regnum Alabaniae* sau *Mbretëria e Arbërisë*, pentru a ajunge la problematica deloc confortabilă a studierii creștinismului albanez în anii ocupației otomane. Studiul complex al cercetătorului român nu se oprește la „creștinismul oficial”, ci ia în calcul și manifestările bogomilismului, secta gnostică dualistă născută în Balcani, răspândit ca manifestare de albanezi până pe teritoriile italiene. Episodul rezistenței împotriva otomanilor se concentrează, evident, pe familia eroului național, Gjergj Kastrioti Skanderbeg, dar Radu-Cosmin Săvulescu nu ezită să arate că tatăl său, Gjon, fusese romano-catolic în perioada alierii cu Veneția, ortodox în anii alierii cu Ștefan Lazarović și mu-

sulman în perioada vasalității otomane, dar această convertire a fost de fațadă – cercetarea indică fără echivoc apartenența familiei la cultul ortodox –, iar rezistența a fost răsplătită pentru Skanderbeg cu titlul de *Atlet al lui Hristos (Athleta Christi)* conferit la 23 decembrie 1457 de papa Clement al III-lea.

După cucerirea otomană au fost aplicate, firesc, politicile de diluare a identității creștine a locuitorilor din zonă, cu prevalență, în primii ani, în ceea ce îi privea pe catolici, care erau periculoși pentru că se aflau sub ascultarea ecleziastică a unui lider puternic, papa. Ceea ce a urmat a fost o rostogolire a tăvălugului musulman: „Dacă primele decenii ale stăpânirii otomane au fost caracterizate de o oarecare toleranță încă non-agresivă între albanezi și autoritățile otomane, procesul de islamizare s-a încheiat curând după aceea, cu toate restricțiile, discriminările și sancțiunile aferente” (p. 156). Adevărata rezistență s-a produs în munți, dar acolo a existat un puternic conflict al populației locale și cu biserica oficială. Islamizarea agresivă începând cu secolul al XVII-lea, i-a determinat pe albanezi să aleagă între acceptarea islamului și deznaționalizare, fapt pentru care la mijlocul secolului al XIX-lea, două treimi dintre albanezi erau deja musulmani. Două aspecte de prim ordin merită discutate plecând de aici. Primul privește rezistența creștinilor albanezi ascunzându-și adevărata religie – Radu-Cosmin Săvulescu numește această mișcare cripto-creștinism –, iar al doilea, după Independența Albaniei, este procesul greoi de constituire a ortodoxiei instituționale naționale albaneze.

Procesul de recunoaștere a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Albaneze, inițiat de eruditul Fan Noli și de acțiunile sale întreprinse pe teritoriul Statelor Unite, a fost complicat și, chiar după oficializare, deturnat de anumiți episcopi.

Anii comunismului – care se instalaseră într-o Albanie care număra 72,8% musulmani, 17,1% ortodocși și 10,1% romano-catolici – au adus constrângeri treptate: „Încetul cu încetul, punându-și în mișcare mașinăria de acțiune și propagandă la toate nivelurile, regimul comunist și-a pregătit mutarea cea mai radicală, aceea a interzicerii complete a vieții religioase de orice fel” (p. 239). Discursul programatic al lui Enver Hoxha din 6 februarie 1967, inspirat dintr-un manifest al revoluției culturale chineze, a atras o mobilizare fără precedent împotriva comunităților religioase, însemnând închiderea bisericilor și moscheilor, transformarea lor în clădiri civile sau chiar demolarea. Anterior, Biserica Ortodoxă Albaneză se apropiase de biserica rusă, iar lovitura dată de Hoxha poate fi rezumată la faptul că în ciuda rădăcinilor sale, creștinismul albanez apostolic fusese distrus. Concluzia lui Radu-Cosmin Săvulescu este, iarăși, fără echivoc: „Adevărata lovitură pentru creștinii albanezi nu a fost stăpânirea otomană, ci regimul comunist ateu și anti-religios, care a făcut din Albania primul stat ateu de pe glob” (p. 249). A vorbi deschis despre această rană nevindecată a „suicidului cultural” al Albaniei este, într-adevăr, un act de curaj.

¹ Radu-Cosmin Săvulescu. (2024). *O istorie a creștinismului albanez din vremurile apostolice până la căderea comunismului*. Craiova: Editura Asdreni, Colecția Albanica. 294 p.

Ioan-Aurel Pop – 70

Menuț MAXIMINIAN

Puterea Limbii Române

Președintele Academiei Române, Ioan-Aurel Pop, este în ceas aniversar. Pledând pentru reînnoirea la valorile naționale și cunoașterea istoriei țării prin discursurile pe care le are, întotdeauna acaparează asistența. „Nu poți să-ți critici țara, poți să critici un individ, un partid, o instituție, dar nu țara. În 1918, intelectualii și poporul au mers mână în mână... Mai întâi avem obligația să studiem și apoi să vorbim că de aia ne-a dat Dumnezeu minte. Acest popor are un adăpost care se numește România, pe care nu trebuie s-o criticăm”, spune academicianul. Acesta este și unul din plusurile lui Ioan-Aurel Pop – claritatea și acuratețea discursului, stăpânirea termenilor, cunoașterea istoriei europene și încadrarea formării poporului român în geneza acestuia. Cât de important este în aceste vremuri tulburi să vorbim despre țară, despre limbă și neam. Președintele Academiei Române, Ioan-Aurel Pop, spune că „nu poți fi român dacă nu vorbești românește, deși poți vorbi românește fără să fii român”. Acesta subliniază că limba noastră este contaminată cu „neologisme, barbarisme și SMS-uri năstrușnice”, dar este vie și „are puterea de a rămâne ea însăși”. Să promovăm limba curată a poporului nostru, fără anglicisme, însă, dacă se poate, cu cât mai multe regionalisme și arhaisme ce sunt de o frumusețe rară și care, din păcate, dispar odată cu bunicii noștri.

Din CV-ul impresionant al celui pe care îl sărbătorim, câteva mențiuni. Șef de promoție al Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Ioan-Aurel Pop susține apoi, în 1979, teza de doctorat *Adunările cneziale din Transilvania în secolele XIV-XVI*. Este cercetător științific I și director al Centrului de Studii Transilvane din cadrul Fundației Culturale Române (ulterior Institutul Cultural Român), integrat Filialei din Cluj-Napoca a Academiei Române. A desfășurat o bogată activitate didactică, fiind profesor la Departamentul de istorie medievală, premodernă și istoria artei al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, iar din 2012 rector al acestei universități. A fost profesor invitat la Universitatea din Pittsburgh, SUA (1991-1992), INALCO din Paris (1998), Universitatea din Trento (2001) și Universitatea Ca’ Foscari din Veneția (2003-2008). În perioada 1994-1995 a fost directorul Centrului Cultural Român din New York, iar între 2003 și 2007, directorul Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică din

Veneția. În 29 noiembrie 2001, Academia Română l-a ales membru corespondent, iar pe 30 martie 2010, membru titular în cadrul Secției de științe istorice și arheologie. Trei ani mai târziu a rostit Discursul de recepție „Semnificația istorică a unor nume: român și România”. Din 1990 este membru al Comisiei de istorie a relațiilor internaționale din cadrul Comitetului Internațional de Științe Istorice (Milano), iar din 1999, membru corespondent al Academiei de Științe, Litere și Arte (Paris); membru al Institutului pentru Întâlniri Internaționale din Gorizia din 2005; membru al Ateneo Veneto, din 2005; membru în Comitetul științific al Institutului pentru cercetări de istorie socială și religioasă din Vicenza, Italia, din 2006; membru al Academiei Europene de Științe și Artă (Salzburg), din 2013; membru al International and Adult Continuing Education (IACE) Hall of Fame, din 2013; membru în Colegiul Centrului European pentru Studii în Probleme Etnice al Academiei Române (2013); membru de Onoare al Academiei de Științe a Moldovei (2015); membru titular al Accademia Nazionale Virgiliana din Mantova (2015). A fost membru în numeroase colegii și consilii de redacție: director, din 1994, al publicației „Transylvanian Review” a Centrului de Studii Transilvane al Academiei Române (cotată Thomson Reuters – ISI); membru în colectivul de redacție al revistei „Pro Memoria”, revista institutului de istorie socială; președinte al colectivului de redacție al revistei „Articles. Creative Research and Art”, Haifa, Israel; membru în colegiul editorial al Revistei de Politica Științei și Scientometrie; membru în Consiliul științific al publicației „Magazin istoric”; membru în colegiul de redacție al revistei „Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie”; membru în colegiul de redacție al revistei „Academica” a Academiei Române; membru în colegiul de redacție al revistei „Zagreb”; membru al Comitetului Științific de Onoare al Colecției „Corpus Membranarum Capuanarum”, publicată de Edizioni Scientifiche Italiane și Edizioni Palladio; membru în comitetul de onoare permanent al Anuarului Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția; membru în consiliul științific al Anuarului Arhivelor Mureșene; membru în colegiul de redacție al revistei „Akademos”.

Este autor a peste 50 de cărți, ediții de izvoare istorice, tratate și manuale universitare, volume îngrijite și a peste 300 de studii, articole, recenzii, dări de seamă, cronici în volume separate, reviste de specialitate și publicații de cultură. Vorbitor de franceză, engleză, italiană, germană și maghiară, Ioan-Aurel Pop a fost

distins cu Premiul „George Barițiu” al Academiei Române (1991), Premiul de excelență al Institutului „Eudoxiu Hurmuzachi” pentru Românii de Pretutindeni (2011) și premiul Media de Excelență, din partea publicației „Gazeta de Cluj” (2011). De asemenea, a fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler din partea Președintelui României (2010), Ordinul de Onoare din partea Președintelui Republicii Moldova (2010), Medalia „Crucea Transilvană” din partea Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului (2014), cu titlul de Comandor al Ordinului Militar de România (2014), cu Ordinul Național „Steaua României” în grad de Cavaler (2015), Medalia „Crucea Șaguniană pentru laici” din partea Mitropoliei Ardealului (2015), Diploma „Meritul Academic” din partea Academiei Române (2015), Medalia „Crucea Nordului pentru mireni” din partea Episcopiei Ortodoxe Române a Europei de Nord (2016), Ordinul „Palme Academiques” în grad de Cavaler din partea Republicii Franceze (2016) și Ordinul „Steaua Italiei” în grad de Comandor din partea Republicii Italiene (2016). Este Doctor Honoris Causa al universităților din Alba Iulia, Timișoara, Oradea, Cahul, Galați, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Universitatea de Stat din Chișinău, Universitatea Pedagogică „Ion Creangă” din Chișinău, Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș.

Am mai scris despre cărțile sale, oprindu-ne la *Rostiri academice românești*, Editura Eikon, ce surprinde repere naționale în context european. Despre Mihai Eminescu au scris cei mai mari cărturari fascinați de versul și de verbul său. Cu totul altă abordare are însă Ioan-Aurel Pop, integrând opera acestuia în contextul istoric. În conferința *Elogiul culturii naționale românești*, susținută de Ioan-Aurel Pop, cu prilejul Zilei Culturii Naționale, la Academia Română, Mihai Eminescu este încadrat în sferile societății în care a trăit și, ca un arc peste timp, opera lui este adusă în zilele noastre prin reinterpretarea acesteia. Academicianul spune că figurile progresiste ale secolului lui Eminescu erau luptătorii pentru propășirea idealurilor naționale, îndreptate împotriva ocupanților, împotriva „națiunilor imperiale”, educate să stăpânească. Glorificarea trecutului nu este „păcatul” lui Eminescu, ci al tuturor creatorilor romantici, de oriunde, iar ura (exprimată poetic ori gazetărește) față de străinii asupritori (sau considerați ca atare, în bloc) este un atribut general al elitelor popoarelor supuse. „A-l acuza pe Eminescu de xenofobie în acord cu idealurile democratice de azi și cu legislația în vigoare este ca și cum l-am respinge pe Aristotel pentru că i-a definit pe sclavi drept «unelte vorbitoare». A fi «naționalist» în epoca lui Eminescu însemna a-ți iubi în chip nețărmit țara și poporul și a lupta pentru libertatea națională” – Ioan-Aurel Pop. Cu toată mizeria materială și morală, cu toate nopțile de înecat amarul la „Bolta Rece” sau aiurea, cu toată disperarea și boala, Eminescu nu s-a supărat niciodată pe România, nici pe țările care formau țara cea mare și nici pe poporul român și nici

măcar pe neamurile străine. „Despre România, atunci când era mai obidit, mai revoltat și mai flămând, Eminescu a scris cele mai frumoase versuri. S-a supărat, firește, pe conducătorii răi, de toate etniile, pe prostie și răutate, pe mediocritate și rapacitate. Insinuarea de xenofobie este, cel mai adesea, gratuită, câtă vreme Eminescu îi veștejește pe aceia care stăpâneau și asupreau poporul său, mai ales poporul de jos. Natural, are unele tonuri prea aspre, confundă partea cu întregul sau pe inamicii reali cu cei imaginari, profează critici nedrepte, mai ales atunci când, în mintea lui, realitatea interfera cu ficțiunea... Suntem oare noi vrednici să-l judecăm pe Eminescu? Eminescu a fost geniu, nu sfânt, cu generoase ieșiri, cu egoisme copilărești, cu logice planuri de propășire a patriei și a universului și cu lamentabile neputințe omenești”. În concluzie, calitatea de arhitect (în sens spiritual) al României moderne nu i-o poate lua nimeni lui Eminescu. „Mort trupește în 1889, poetul nu a apucat să vadă Războiul cel Mare de Întregire a Neamului, nici Mărășeștii, nici adunările de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, nici dreptatea istorică pe care, în fine, ne-au făcut-o cei mari la Paris, în 1919-1920, recunoscând deciziile democratice ale românilor. Când a trăit Eminescu, România de pe harta politică europeană avea maxim 137.000 de km pătrați, iar la 1918-1920 Regatul României era de circa 300.000 de km pătrați, exact «de la Nistru pân-la Tisa», cum prevestise marele vizionar. Cu alte cuvinte, Eminescu nu apucase să vadă pe hartă nici măcar jumătate din România reală și nici nu a avut stringentă nevoie! Când a fost la Cernăuți, la Blaj și la Sibiu ori în atâtea alte părți, a pipăit țara aievea și s-a convins că ceea ce avea în suflet corespundea și cu geografia și cu etnografia. Când a scris «Dulce Românie, asta ți-o doresc!», s-a gândit cu siguranță la România rotundă, descrisă în «Doină», așa cum, în pomenita scrisoare către binefăcătorul său, plasează fără ezitare «Oradea Mare» într-un «colț îndepărtat al României». Pentru poet – prin urmare – România exista demult” este părerea lui Ioan-Aurel Pop.

În conferința *Locul românilor în Europa la confluența occidentului latin cu orientul bizantin* descrie formarea românilor ca popor romanic, creștinarea acestora, cultura scrisă în limba slavonă și mai apoi revenirea la modelul latin, ajungându-se până la istoria actuală în care trecem de la specificul național la globalizare. După părerea lui, cea mai frumoasă și mai exactă definiție a patriei române tot un moldovean o are, Mihail Kogălniceanu, pentru care, la 1843, patria era „toată acea întindere de loc unde se vorbește românește”, iar „istoria națională” era „istoria Moldovei întregi, înainte de sfârșirea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania”. „Marele istoric romantic a dovedit că România exista înainte de proclamarea sa oficială în urma deciziei oamenilor politici; el era convins că România dăinuia de când exista limba română, iar limba noastră se născuse – se știe – odată cu poporul nostru. O limbă este

ca un organism viu, care se naște, crește, se dezvoltă și moare odată cu poporul care a creat-o și căruia i-a servit drept mijloc de comunicare. Definierea patriei prin limbă este tulburătoare, iar această definiție vine la noi dintr-un trecut îndepărtat”, spune Ioan-Aurel Pop. Să ne reamintim că tot un moldovean – Alexe Mateevici – a scris, la 1917, cea mai frumoasă odă dedicată limbii române: „Limba noastră-i o comoară...”. În conferință, academicianul vorbește cu înflăcărare despre Dimitrie Cantemir care, la 1700, răspunde fără ezitare că sunt urmașii romanilor, iar la cea despre țările locuite de români spune că ele vin de demult, fiind formate pe locul vechii Dacii. Țara Românilor a fost pentru el una și nedespărțită, din vremuri memoriale, după cum singur mărturisește în prima dintre cele trei „cărți” din Hronic (numite „Prolegomene”), „carte” în care prezintă o descriere istorico-geografică „a toată Țara Românească (care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenescă și Ardealul) din descălecatul ei de la Traian”. Pentru Cantemir, Țările Românești se numesc „Daco-Romania”, adică România născută pe teritoriul vechii Dacii, din coloniștii romani, chemați și români.

Istoricul scrie despre legături profunde, cunoscute deopotrivă de români și de străini, care treceau încă din Evul Mediu peste granițele politice, mărturisind unitatea românească și prefigurând consolidarea ei în viitor. În secolul al XV-lea (1477), în Moldova lui Ștefan cel Mare, ca și în Occident, se știa bine că existau două „Valahii”, adică două Țări Românești, în care se vorbea aceeași limbă și se cultiva aceeași credință. În secolul al XVI-lea (1514; 1562), moldovenii se mândreau cu originea lor romană (comună cu a celorlalți români), iar oștenii erau încurajați la luptă de domnul țării prin invocarea acestei obârșii ilustre. În secolul al XVII-lea, marii cronicari moldoveni au scris, pentru prima oară în românește și pentru prima oară pe întreg spațiul românesc (înaintea transilvănenilor și muntenilor), că românii din Moldova, Transilvania și Țara Românească formează un singur popor, de origine romană, că vorbesc o limbă neolatină (înrudită cu italiana, spaniola și cu celelalte limbi romanice), că denumirile regionale de moldoveni, munteni, olteni, ardeleni etc. nu fac decât să întărească unitatea românească și numele general de români (rumâni), identic cu acela de vlahi (valahi, volohi, blaci etc.), dat de străini poporului nostru. „În scrisul istoric din Moldova, de la 1600 până la 1900, se înregistrează aceeași tradiție și aceeași direcție, a reflectării identității românești. Aici nu este vorba despre naționalism sau despre românism, ci despre realitate, iar această realitate vine, cum s-a văzut din documentele de mai sus, tocmai de la 1200, când și Țara Moldovei era o țară de țări. Firește, vorbele lui Iorga pot suna, la prima vedere, metaforic, pot părea cu iz romantic stimulat de ideea națională, cum au și fost. Pot părea așa, fiindcă se află în ele, pe lângă o nețărmurită erudiție, multă simțire, multă osândă și durere, toată obida unui neam obligat să

trăiască aproape un mileniu despărțit. Firește, criticii știu că Țara Românească și limba română nu au existat în realitatea palpabilă așa cum le prezintă Nicolae Iorga, și Dimitrie Cantemir, și Miron Costin, dar ei nu pot înțelege că ele au dăinuit în suflete și în inimi și că marii învățați moldoveni evocați despre această dăinuire vorbesc” – Ioan-Aurel Pop. Discursurile lui Ioan-Aurel Pop sunt întotdeauna bine ancorate în realitate, astfel încât putem vorbi despre un istoric care nu și-a propus doar să filozofeze, ci să prezinte trecutul cu documentele pe masă. Poate de aici se trage și faptul că unii dintre așa-ziii istorici nu agreează întru totul teoriile lui Ioan-Aurel Pop, însă cititorul ar trebui să știe să discearnă între cel care spune adevărul și cel care a rămas pradă miturilor.

Adevărul lui Ioan-Aurel Pop se vede și în conferința *Lección de românism a românilor de la Răsărit sau cum am devenit moldovean*, susținută la Academia Moldovei. Istoricul lămurește momentul final al etnogenezei românilor care se poate considera secolul al IX-lea, adică atunci când aceștia apar menționați cu numele de „vlahi” sau „blaci”, cam în perioada când se depuneau „Jurămintele de la Strasbourg” (842), prima atestare a limbii franceze și, deci, a existenței certe a poporului francez... Românii s-au aflat, de la finalul etnogenezei lor (secolele VIII-IX), la frontiera dintre cele două mari arii culturale și confesionale ale Europei, aria latină și catolică, pe de o parte și aria bizantină, slavă și ortodoxă, pe de alta.

Referitor la Europa (și, implicit, Uniunea Europeană), academicianul Ioan-Aurel Pop este de părere că „nu poate exista plenar fără unul dintre cei «doi plămâni», după cum a numit papa Ioan Paul al II-lea clasicul dualism confesional și de civilizație al bătrânului continent. În ciuda crizei actuale, românii consideră încă experiența UE drept viabilă și chiar salutară pentru viitorul lumii noastre. De aceea, ei îndeamnă la vigilență în apărarea democrației, la menținerea echilibrului între valorile naționale și cele comunitare, la dialog activ și sincer cu țările și popoarele extraeuropene, la aprecierea și respectarea specificului celui-lalt, în spiritul idealurilor care au condus la nașterea și funcționarea idealului de unitate europeană”.

În discursul său, Ioan-Aurel Pop, indiferent de locul unde este susținut, în țară sau în străinătate, în amfiteatrele universitare sau la alte evenimente culturale, promovează cultura țării croită prin veacuri de istorie. În opinia președintelui Academiei Române, „nici adevărul și nici dreptatea nu au valoare fără bunătate, care trebuie să ne caracterizeze”. Dialogul între generații de la Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, pe care, alături de tinerii scriitori l-am purtat cu Ioan-Aurel Pop – președintele Academiei Române și Varujan Vosganian – președintele Uniunii Scriitorilor din România, printr-un proiect gândit de Irina Petraș, președinta filialei noastre, a fost unul rodnic, arătând încă o dată dragostea pentru țară și pentru valorile acesteia.

Gheorghe MOGA

Habent sua fata libelli*

Dacă pentru criticul și istoricul literar Eugen Lungu, a cărui carte *De ce spunem așa* 2 am prezentat-o în numărul trecut, a scrie despre cuvinte reprezintă „un soi de Violon d’Ingres”, o pasiune, pentru filologul Ionel Funeriu a urmări viața cuvintelor și textele în care acestea apar constituie însăși esența preocupărilor științifice, pasiunea devenind „boală etimologică”. Ce presupune munca „iubitorului de cuvinte” aflăm din textul *Filologicele* al lui Nicolae Manolescu, text pe care „România literară” îl republică în nr. 43-44 din 2024: „Disecarea textului sub raport lingvistic, identificarea sensurilor și formelor, a rădăcinilor, relevarea topicii, a excepțiilor care confirmă regula și creează originalitatea și a raporturilor intertextuale, iată tot atâtea filologice uitate”. Fiecare element al acestei „fișe a postului” poate fi ilustrat cu lucrări ale lui Ionel Funeriu: *Versificația românească. Perspectivă lingvistică* (1980), *Al. Macedonski. Hermeneutica editării* (1995), *Biografii lexicale* (2016), *Introduce în ortotipografie* (2021). A militat pentru acuratețea redării unui text literar, a propus soluții pentru corectarea greșelilor strecurate în edițiile unor mari poeți. Cât timp a fost profesor activ, Ionel Funeriu s-a aflat într-un dialog continuu cu elevii și studenții. După pensionare, în lipsa acestora, începe să posteze pe contul FB „oarecum în joacă, mici reflecții pe teme diverse: lingvistică, didactică, istorie”. În anul 2023, Ionel Funeriu se hotărăște, la sugestia și îndemnul zecilor de cititori care-i urmăreau postările, să-și adune textele într-o carte. Noutatea absolută a volumului apărut la Editura Universității de Vest, într-un tiraj de 300 de exemplare, o constituie faptul că autorul reproduce și comentariile cititorilor. Ceea ce presupunea dialogul față-n față (aplauze sau, dimpotrivă vociferări „nu se aude”, gesturi, rumoare, fapte care puteau să-i canalizeze conferențiarului discursul) este înlocuit acum de comentariile cititorilor (unele pertinente, altele ironice, unele encomiastice, altele defavorabile). Aprecierile favorabile ale colegilor și ale foștilor studenți nu-l împiedică pe autor să le reproducă și pe cele semnate cu pseudonime: (Păcătosu, Grammaticus, Ironitu). Epuizarea rapidă a primului tiraj a impus apariția ediției a doua, revăzută și adăugită. Un exemplar din ediția din 2024 mi-a pus în mână colegul Viorel Mureșan, după ce s-a întors de la Săvăușin în postura de câștigător al Festivalului anual „Dorel Sibii”, asigurându-mă că și eu îl voi citi din doască-n doască. Și așa s-a întâmplat. Succesul cărții se datorează și faptului că îndepărtarea de stilul „academic, obiectiv și rece, atât de obișnuit în

circumstanțe strict științifice” nu a însemnat adoptarea stilului feisbuchist („exprimare nedeghizată, francă și familiară în același timp, marcată de frivolități și de absența oricăror tabuuri lingvistice”). Dimpotrivă. Ionel Funeriu crede în căldura stilului: „N-am încercat să maschez emoția, dar m-am ferit de efuziuni sentimentaloide. Eu cred că nu se poate scrie convingător despre un subiect pe care nu-l îndrăgești și care nu te implică emoțional”. Chiar și celor care au scris comentarii nefavorabile, autorul le răspunde „calm și politicos, uneori cu înțelegere, câteodată ironic, dar întotdeauna *sine ira et studio*”.

Cartea cuprinde patru secțiuni: *Didactice*, *Arcadia Roșie*, *Filologice* și *Evocări*. Multe pagini din prima secțiune se ocupă de plagiat, lămurind conceptul și subliniindu-i nocivitatea pentru societate. Din experiența de conducător de doctorat a dedus că sunt plagiatori inocenți, rafinați, abuzivi și dezechilibrați și trei feluri de plagiat: intenționat, imprudent și neintenționat. Fiindcă e vorba despre o fraudă academică, e firesc să apară printre comentatori nume cunoscute din publicațiile literare: Vasile Popovici, Livius Bercea, Marcel Tolcea, Vasile Dan. Sunt narate întâmplări pline de tâlc din viața de elev și student, precum și evenimente din timpul cât a avut statut de profesor. Cititorul asistă la o paradă a dascălilor; unii sunt stimați pentru dăruirea și modestia lor, pentru cum corectau greșelile elevilor fără a-i umili. Alții, dimpotrivă, sunt mediocri („mediocritatea se poate manifesta și în calitatea cunoștințelor, evident științifice, la fel și în calitatea caracterului”, comentează Livius Bercea).

Sub titlul *Arcadia Roșie* sunt evocate întâmplări din vremea Epocii de Aur „pentru ca tinerii de astăzi, care se hrănesc cu fantasmе egalitarismului și cu utopiile comunismului, să știe prin ce am trecut noi și să-i fac să înțeleagă spaima noastră de restaurație”. Evenimentele acestei perioade („ridicările”, deportările la Canal, prezența securiștilor în instituțiile statului, lipsa alimentelor) schimbă comportamentul oamenilor și limbajul acestora. Uneori, „în această atmosferă apăsătoare, dominată de suspiciune și frică, instinctul de supraviețuire a învins principiul etic”.

Paginile de început ale secțiunii *Filologice* sunt dedicate ortotipografiei și urmăresc să atragă atenția asupra dezordinii tipografice „care afectează procesul lecturii, dar mai ales coerența și imaginea unei culturi livrești care să-și merite numele”. Lucrarea *Introduce în ortotipografie* cuprinde un set de reguli, un cod tipografic, în măsură să elimine preferințele individuale

referitoare la folosirea ghilimelelor, dimensiunea alineatului, despărțirea în silabe a cuvintelor al căror rețet este echivoc, licențios sau obscen, la cele trei linii orizontale, când scriem numerele cu litere, când folosim cifre arabe, când romane etc. Importante sunt și recomandările privind corectura textului, singurele în măsură să ne ferescă de gafele impardonabile. Corectarea unor erori de exprimare scrisă sau orală înseamnă pentru filolog cercetarea originii unui cuvânt, a modificărilor semantice survenite de-a lungul timpului, a înrudirii cu alți termeni aparținând unor îndepărtate câmpuri semantice și a valențelor estetice ale acestora.

Numeroasele explicații etimologice, atât cele din cuprinsul postărilor, cât și cele din răspunsurile la comentariile cititorilor, denotă simțul lingvistic al vorbitorilor și curiozitatea stărnită de afirmațiile Profesorului care întreține și prelungește dialogul filologic prin prezentarea evoluției semantice a unor termeni vechi (*a la*), comuni (*corman*, *teglă*, *țiglă*) sau noi (*a emenda*, *recent*, *veioză*, *revelion*, *profesor*, *plagiat*), prin ilustrațiile din creațiile literare, prin jocurile de cuvinte.

În ultima secțiune sunt portretizate, cu subiectivismul specific evocării, câteva personalități, mai ales profesori. Academicianului „atipic” Marius Sala i se recunoaște „generozitatea caracteristică marilor spirite” și „stilul simplu și direct, adeseori cald prin care profesorul umanizează știința făcând-o plăcută și accesibilă”. Paginile de istorie literară despre Adrian Marino, cu subtitlul „Din culisele unei polemici târzii”, fac trimitere la emendările aduse de autor ediției Macedonski pe care a alcătuit-o Adrian Marino. Portretul realizat profesoarei de literatură universală și comparată,

doamna Clio Mănescu, trezește „nostalgii studentești” și, prin urmare, este unanim apreciat de comentator. Orele de franceză ale profesoarei Ileana Oancea decurgeau cu naturalețe și deveneau atractive, „căci, intelectuală pursânge n-a aplicat crispat o programă școlară, nici n-a urmat obedient indicațiile din prăfuite metodici”. Rândurile despre stilistul G.I. Tohăneanu, căruia Ionel Funeriu i-a dedicat în semn de omagiu postum o carte (*G.I. Tohăneanu – Optimus Magister*, 2017) trebuie citite în spiritul ideilor din „Biografie și creație”. Profesorul Victor Ispravnicu, dirigintele elevului Funeriu la școala din Pâncota, ilustrează expresia *nomen (est) omen*. În 1962, acesta îl salvează dintr-o situație critică (directorul școlii intenționa să-l pedepsească pe elev pentru că... a susținut echipa Braziliei în finala cu Cehoslovacia).

Textul cu care se încheie cartea, intitulat *Pilda lui George Sand*, este o mostră a felului cum se poate scrie „cu decență despre lucruri pe care lumea bine crescută și cu frică de Dumnezeu le consideră indecente”. A atrage și implica în discuții filologice vorbitori/cititori de formație diferită, a sugera tâlcul unei întâmplări prin imaginea plastică a unui proverb, a lăsa să se înțeleagă că și în paginile scrise *cum grano sanis* se ascunde ceva serios sunt reușite scriitoricești și pedagogice care hotărăsc „soarta” bună a acestei cărți a lui Ionel Funeriu, pe care am așezat-o, în biblioteca noastră, alături de cele semnate de Ștefan Munteanu, Eugen Tudoran, G.I. Tohăneanu.

* I. Funeriu, *În dialog cu cititorii*, ediția a 2-a revăzută și adăugită, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2024.

A apărut Anuarul Presei Sălăjene 2024

A apărut o nouă ediție, a 16-a, a Anuarului Presei Sălăjene, o publicație multimedia editată de Asociația Jurnaliștilor din Sălaj, cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Sălaj. Un proiect coordonat de Daniel Săuca.

Publică în acest număr: Carmen Ardelean, Ioana Deac, Elek György, Gheorghe Ilea, Bogdan Ilieș, Joikits Attila, Kulcsár Mária, Alexandru Kürti, László László, Marcel Lucaci, Adrian Lungu, Mirel Matyas, Alice Valeria Micu, Marius Morar, Andreea Mureșan, Daniel Mureșan, Viorel Mureșan, Elena Musca, Sebastian Olaru, Călin Onicaș, Călin Păvăl, Andreea Pinte, Dănuț Pop, Florica Pop, Marin Pop, Mircea Popa, Alina Rad, Alexandra Roșu, Adela Rusu, Mihai-Tudor Ruțaș, Daniel Săuca, Marin Ștefan, Corina Știrb Cooper, Szabó Attila, Alexandru Tamba, Viorel Tăutan, Lina Țărmure, Vicsai Zsolt.

Sunt prezente în anuar: Agerpres, Caiete Silvane, bogul Foto-Travel, Graiul Sălajului, Hepehupa, Ma-

gazin Sălăjean, Reporter Pur și Simplu, Szilágyság, Sportul Sălăjean, Sălăjeanul Info, ZTV.ro și Radio România Actualități. Toate numerele Anuarului Presei Sălăjene pot fi citite pe site-ul asociației, ajs.ro.

Daniel Săuca,
Președintele Asociației Jurnaliștilor din Sălaj
<http://www.ajs.ro>

Alice Valeria MICU

Delictul de libertate

Libertatea, un termen atât de adânc gravat în lexiconul aspirației umane, este în mod paradoxal unul dintre idealurile cele mai încălcate din societatea modernă. Este un cuvânt șoptit în revoluții, mângălit pe pereți și țesut în discursurile reformatorilor. Cu toate acestea, pe măsură ce timpul trece, prezența sa se simte adesea mai puțin ca un triumf și mai mult ca un miraj. De-a lungul istoriei, lumea a depus mărturie despre frumusețea profundă a libertății, așa cum este definită de figuri precum Jean-Jacques Rousseau, care a declarat: „Omul se naște liber și peste tot este în lanțuri”. Cu toate acestea, aceeași lume a văzut și erodarea necruțătoare a acestui principiu, adesea mascat sub masca progresului, securității sau unității. Delictul de libertate nu este doar o metaforă, ci un act de violență sistematic și continuu împotriva libertăților individuale și colective.

Libertatea, precum iubirea, nu se manifestă în declarații mărețe, ci în viața de zi cu zi a oamenilor prin dreptul la disidență, de a visa, de a exista neînghețat de lanțuri invizibile, și nici nu se primește cadou. Ea se obține prin atitudini, fapte concrete, renunțarea la privilegiu și comoditate. Ești tu și celălalt deopotrivă. Libertatea se smulge ca un copil din flăcări și se îngrijește zi de zi. Mai ales și mai presus, nu se lasă nesupravegheată, la îndemâna unora care, pentru propriul interes, din meschinătatea acelor puțini, dar agresivi, duc existențe de bacterii, ce nu-și pot desfășura viața în afara unui organism-gazdă. Căci aceștia au prostul obicei de a se face stăpâni acolo unde, prin natura funcției (precum a speciei sus-menționate) ei ar trebui să fie doar niște slujbași. Însă realitatea ne-a demonstrat că un slujbaș, un ostaș, își întoarce uneori armele, mușcând adânc, adesea cu os cu tot, mâna care l-a hrănit.

Libertatea are mii de chipuri, e ca un puls imperceptibil, dacă nu îl cauți, și a cărui lipsă o simți mai puternic abia în absența lui. Peste tot în lume, dar parcă mai grav în România, sub strânsoarea globalizantă a Uniunii Europene, libertatea nu este furată cu un zgomot puternic de lanțuri, ci diluată, picătură cu picătură, în tăcere, ca o transfuzie dusă până la epuizare. Guvernele vorbesc despre siguranță, progres și unitate, dar acțiunile lor răspund adesea unui adevăr insidios: sunt arhitectii unei închideri aurite, a unei erodări a autonomiei interne mascată în guvernare.

Claustrofobia nu e doar țipătul sufletului tăcut

Dacă libertatea este capacitatea de a exista, a acționa fără opreliști, până la marginea libertății altuia, în limitele etice, morale și de credință, în primul rând,

apoi în cele legale, derivate din primele și atâta vreme cât nu vin în contradicție cu etica, morala și credințele tale, o formă acută a nevoii de libertate este claustrofobia. Ea este mai mult decât o teamă de spații închise; este răzvrătirea primordială a corpului împotriva constrângerilor invizibile. O persoană care găfăie după aer într-o cameră încuiată oglindește respirația colectivă a societății, tânjind după libertăți refuzate. Pereții care se închid, fie că sunt fizici sau metaforici, devin o reprezentare tangibilă a ceea ce înseamnă a nu avea acces la spațiul din jur.

În contextul libertății, claustrofobia devine o metaforă viscerală. Este lațul din ce în ce mai strâns al camerelor de supraveghere așezate la fiecare colț, coridoarele labirintice ale birocrăției care prind cetățenii într-un ciclu de dependență și reglementări nesfârșite care sufocă inițiativa individuală. Transpirația care se formează pe pielea unui claustrofob nu se naște numai din frică, ci mai ales din dorința profundă a corpului de a fi liber, de a scăpa, de a alerga către orizontul unde se află posibilitatea. Claustrofobia este răzvrătirea sufletului împotriva domesticirii sale forțate.

În România, valul în creștere al controlului de stat este resimțit ca o claustrofobie a spiritului. Protestarii strânși pe străzi simt asta; jurnaliștii, aceia puțini, rămași pe baricade, o simt în timp ce greutatea cenzurii nerostite le apasă degetele pe tastatura care pe unii i-a costat locul de muncă, familia, viața. Libertatea, redusă la un concept pe hârtie, devine o ironie sufocantă pentru cei care cunosc adevărata ei esență, izvorâtă și manifestată în mișcare, în alegere, în exprimare fără margini.

Moștenirea comunismului servește ca o reamintire clară a cât de ușor poate fi stinsă libertatea. La câteva decenii după căderea Cortinei de Fier, ecurile autoritarismului persistă, acoperite în limbajul modernizării și reformei. Tendința guvernelor noastre de a ocoli principiile constituționale în favoarea oportunității reflectă o tendință globală tulburătoare. Ordonanțele de urgență, programele de supraveghere ample și restricțiile privind exprimarea liberă sunt justificate ca rele necesare, dar ele smulg însăși fundamentul libertății.

A fi liber nu este nimic, a deveni liber este totul, ne învăța Hegel, iar cuvintele sale constituie un îndemn al spiritului pentru a parcurge cea mai importantă călătorie, cea către adevărata libertate. Guvernele din întreaga lume au perfecționat arta de a distribui libertăți simbolice și gratuități mincinoase în timp ce strâng lanțurile invizibile. România nu face excepție, cu talentul politicianilor de a interpreta drepturile democratice care adesea dezvăluie un curent subteran de suprimare. Legile sunt adoptate în numele progresului, dar

consecințele lor neintenționate sau poate intenționate, limitează activitățile economice reale, educația, cultura, patrimoniul imaterial, nuanțele sufletului românesc, acelea hulite de susținătorii sloganului „Vrem o țară ca afară!”.

Lanțurile cele mai grele și care nu pot fi îndepărtate nici cu ciocanul, nici cu flexul, ci cu tăria de caracter, cu voința și cu sacrificiul de sine, sunt legile strâmbे și încălcarea în mod voit, repetat și intenționat a Constituției și voinței poporului. Dacă naivitatea în formă continuată se numește prostie, nu vă mai întreb cum se numește infracțiunea repetată, căci despre asta este vorba și Codul penal are cuvântul pentru aceasta: recidivă. Dar ea poate fi numită ca atare numai după recunoașterea faptelor ca infracțiuni și exprimarea unui prim verdict. În lipsa lor, totul e un strigăt în pustiu, care se aude prin lume, dar nu la București. Nici la Bruxelles.

La nivel global, spectrul puterii centralizate devine mai insidios. Sub pretenția de a aborda crize – fie ele pandemii, terorism sau schimbări climatice – guvernele adoptă politici care acordă prioritate controlului asupra libertății. Dreptul de a protesta, de a aduna, chiar și de a-și exprima disidența, este văzut din ce în ce mai mult ca un privilegiu, mai degrabă decât un drept inalienabil.

Uniunea Europeană, considerată la modul oficial un far al guvernării moderne, a devenit, de asemenea, un paradox al idealurilor sale fondatoare. Suveranitatea, acel vechi bastion al libertății, este acum negociată în camerele liniștite ale Bruxelles-ului, fără acordul celor pe care îi afectează. Politicile menite să armonizeze economiile și culturile, în schimb, aplătează unicitatea fiecărui neam, lăsând cetățenii să se întrebe: este aceasta libertate sau doar o închisoare bine decorată?

Crime tăcute

Dacă până și iubirea este reglementată de așteptările societății, și regulile, cutumele, morala celor mulți e zdrobită de mofturile unora, puțini, dar guralivi și agresivi, nu ne mai miră că libertatea suferă sub greutatea reglementărilor care par benigne, dar erodează capacitatea de a trăi cu adevărat liber. Luați în considerare supravegherea digitală: o umbră omniprezentă în viața fiecărui cetățean. Guvernele și corporațiile lucrează mână în mână pentru a urmări, monitoriza și prezice comportamentul, totul în numele securității și al confortului. Iar asta nu mai e demult o teorie a conspirației și doar profitorii sistemului, lipitorile sudate la sursa financiară a corupției și colegiul gospodinelor, orbite de media mainstream, mai neagă evidența.

România, dornică de a se alinia modelelor occidentale, a îmbrățișat aceste măsuri cu entuziasm. Dar, făcând acest lucru, nu a reușit să întrebe cine plătește costul. Luați în considerare alianța în creștere cu gigantii digitali internaționali. Parteneriatul promite progres tehnologic, dar fiecare aplicație descărcată, fiecare document scanat și fiecare conversație înregistrată ne apropie mai mult de o societate în care libertatea este redefinită de termeni și condiții pe care

nimeni nu le citește. Fiecare încălcare a datelor, fiecare program de supraveghere, strânge lațul claustrofobiei, făcând libertatea să se simtă mai puțin ca un drept inerent și mai mult ca un privilegiu trecător.

Politicile centralizate ale Uniunii Europene nu reușesc adesea să se adapteze la realitățile trăite ale diverșilor săi membri. Fermierii din România, de exemplu, sunt nevoiți să respecte standardele agricole care ignoră secole de practici locale, adaptate solului și condițiilor climatice, soiurilor autohtone și nevoilor reale. Făcând acest lucru, ei nu își pierd doar mijloacele de existență, ci își pierd moștenirea, o pierdere tăcută, dar profundă a libertății.

Și mai îngrijorătoare este gestionarea de către UE a crizelor precum migrația și sănătatea publică. Măsurile pretins concepute pentru a menține ordinea – cum ar fi cotele, permisele de sănătate digitale obligatorii sau sancțiunile pentru nerespectare – vin adesea în detrimentul libertăților individuale și naționale. În aceste momente, libertatea nu moare în luptă; este înăbușită de straturi de birocrăție.

Jean-Paul Sartre scria odată: „Libertatea este ceea ce faci cu ceea ce ți s-a făcut”. Privită astfel, libertatea transcende definițiile sale teoretice și devine un act viu, care inspiră și respiră. Strigătul după libertate începe în șoaptă. Este artistul al cărui penel se clatină sub cenzură, stiloul șovăitor al unui scriitor prins între datoria morală și cea socială, între gândire și supraviețuire, studentul ale cărui proteste sunt reduse la tăcere de autoritate, muncitorul ale cărui drepturi sunt erodate de corporatismul necontrolat. Este antreprenorul sufocat de o fiscalitate exagerată, omul obișnuit, educat, pregătit, cu experiență de muncă, aptitudini, dar fără pile, fără veri și nași acolo unde trebuie. Este cel care vede, aude, înțelege ce se întâmplă în jurul său, în țară și în lume, dar părerea sa nu contează. Femeia abuzată, care își crește singură copilul, întrebând când vor fi virate alocațiile, copilul crescut cu bunicii, în dorul de părinții plecați să câștige bani și experiență în străinătate, dar și copilul crescut pe părinții pe alte meleaguri, care nu mai vrea să învețe românește pentru ca să se asigure că nu va apuca să ajungă în România. Este vârstnicul care tremură în așteptarea pensiei întârziată, bolnavul care nu are acces la tratament, muribundul fără minima asistență. E mortul al cărui mormânt o ia la vale, cu deal cu tot. Aceste încălcări liniștite sunt crimele libertății: nu dramatice, ci devastatoare în acumularea lor.

E greu dar nu imposibil să învățăm cum să fim gardieni ai propriei autonomii, vigilenți împotriva oricărei politici sau tratate care încalcă dreptul de a trăi liber, în dreptate și adevăr. Libertatea nu este un dar transmis de la conducători; este un drept din naștere care trebuie revendicat și apărat, în fiecare zi. Poate că e cel mai important perete pe care îl putem construi, bucată cu bucată, vis cu vis, cu nădejde, cu gândul la copii, la viitor, cu conștiința trează într-un prezent activ și cu recunoștință pentru sacrificiile celor care în trecut au pus carne, sânge și spirit în fiecare luptă pentru ea, libertatea, forma supremă de răzvrătire a spiritului împotriva domesticirii sale forțate.

Texte de trecut (in)existența

Ioan F. POP

Pînă la urmă, toți sîntem cea mai bună *variantă* umană pe care o putem realiza, indiferent dacă sîntem buni sau răi, analfabeți sau înțelepți, demoni sau sfinți. Și acest fapt se întîmplă dintr-un singur motiv: pentru că lumea e posibilă doar în acest registru al manifestării umanului. Mutînd totul în registrul maximalităților pozitive (sau negative), lumea s-ar prăbuși spectaculos în propriul miraj. Omul este *măsura* lumii tocmai pentru că nu poate fi decît om. (Cît privește spectrul amenințării reprezentat de inteligența artificială, aceasta va deveni cu adevărat un pericol fatal pentru omenire doar după ce un robot va produce independent primul om. E curios totuși cum poate să tîmpească mințile o tehnologie atît de avansată, care ne dezumanizează pe măsura inventivității ei. Inteligența naturală și-a creat propriul virus artificial care poate modifica radical fundamentele umanului).

*

Cîteodată, singurătatea te locuiește cu tot *vacarmul* ei imperceptibil, încît lumina și întunericul se strecoară pe furiș în acest spațiu recluzionar, burdușit cu umbre stranii. Tot ceea ce este în preajmă amuțește într-o tăcere de chihlimbar, într-o agonie de liniște mormîntală. Doar timpul mai adie furtiv într-un orologiu care nu arată nimic, ci doar un gol în care ticăiește o iluzie. Cît de departe sîntem uneori de noi înșine, cît de străini sîntem de cel care calcă pragul immanent al fiecărei zile, cît de pierduți sîntem în propriile incertitudini transcendente. Cît de singuri sîntem cînd rămînem pierduți în noi înșine, cît de pustii sîntem cînd rămînem indeciși pe muchia unei clipe. Și, cu toate acestea, *pășim* prin noi înșine de parcă ne-am cunoaște de cînd lumea.

*

Îl invocăm pe Dumnezeu cînd trebuie și cînd nu trebuie, abuzăm de *prezența* sa pentru a ne pansa suferințele, pentru a ne motiva eșecurile. Îi pasăm creștinește toate neputințele noastre, îi cerem favoruri de care nu avem nevoie. Îl preamărim în vorbe și îl anulăm în fapte. Vorba unui anahoret: „Am trecut dincolo de limita răbdării lui Dumnezeu”. Tăcerea sa ar putea fi un avertisment celest la prea multa noastră palinodie mundană. Chiar și tăcerile trebuie să aibă un anumit stil și o anumită prestanță expresivă, fie și pentru că în multe cazuri devin cea mai rapidă și

profundă formă de comunicare. Totul încape într-un Cuvînt. Restul sînt cuvinte...

*

După o scurtă revenire în sat, constat că micuțul copac din fața ferestrelor fostei case (cred că se cheamă puspan), care era tot timpul verde, și în care am agățat de multe ori cuiburi pentru păsări, s-a uscat. O stare disforică amestecată cu un sentiment de neputință mă cuprinde brusc, pentru că acest pomișor a fost martorul copilăriei mele, în preajma lui mă jucam vara cît era ziua de lungă. Iarna îi priveam pe geam încăpățînarea lui de a rămîne verde, ospitalitatea cu care primea păsările în ascunzișurile lui. Simt că mi-a mai dispărut o *rudă* vegetală, doar bătrînul pomișar mă mai așteaptă, alături de freamătul pădurii din preajmă. Fără el, mă simt mai împuținat și mai dezrădăcinat cu o tăcută prezență. Ne părăsesc nu doar oamenii apropiați, ci și copacii care ne-au însoțit copilăria. Locul devine tot mai mult unul în care singurătatea bălțește, unul în care uitarea se lasă precum o ceață densă. Încet, viața devine o întîmplare, moartea – o regulă. Încet, încet, totul devine o însumare de pierderi.

*

Există riscul ca în urma noastră să nu rămînă ca zestre mnemonică decît molozul unei mentalități și ale unor fapte care aplatizează relieful ontologic și moral, transferă aproape totul în confuzia și fatalitatea istoriei. Se lucrează cu metodă la transferarea imposturii și imoralității din datele prezentului în premisele viitorului, mutilîndu-se orice formă tranșantă de adevăr, de virtute spirituală, de altitudine sapiențială. Lucrăm cu mare elan și competență la eternizarea unui coșmar, la diacronia extatică a unei de-căderi în care Apocalipsa devine singura bibliografie obligatorie.

*

Cuvintele pot spune orice, cu condiția să fie bine exprimate, așezate logic și gramatical în propoziție. Ele pot defini existentul și inexistentul, realitatea și irealitatea, sensul și nonsensul, viața și moartea. Cuvintele fac și des-fac lumea, îl numesc și în de-numesc pe Dumnezeu. Noi nu sîntem decît suma cuvintelor pe care le putem exprima în deschisul deictic al tăcerilor. Cînd vorbim, sîntem chiar și ceea ce nu putem exprima. Sîntem totalitatea propriei existenți. „Limitele limbajului meu semnifică limitele lumii mele” (L. Wittgenstein).

În preambulul Aniversării revistei noastre

Viorel Gh. TĂUTAN

Vă propun o succintă și, în ultimă instanță, ilustrativă „panoplie” cu dovezi ale începuturilor, aspirații și realizări, având la bază bogata tradiție a literaturii populare*.

Tulburătoare prin excelență este istoria publicațiilor periodice tipărite și îngrijite de către „*inteligenția*” creativă în „românești cuvinte” (Mihai Eminescu).

Vă amintiți?

Începând cu **Ion Heliade-Rădulescu** (*Curierul Românesc*, 1829), în Țara Românească, **Gheorghe Asachi** (*Albina românească*, 1829), în Moldova, și **George Barițiu** (*Gazeta de Transilvania*, 1838), pentru Transilvania și Ardeal. Principalul motiv (evaziv) al apariției acestora era de sorginte social-politică, antifeudală. Fiecare dintre fondatori a constatat nevoia imperioasă de a face publică activitatea artistică prioritar literară în rândul populației din arealele geografice determinate istoric în care erau distribuite respectivele publicații.

De aceea, **G. Barițiu**, împreună cu **Andrei Mureșanu**, fac să apară (iunie, 1835) suplimentul, în fond revista, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*; aceasta a dus o cutezătoare campanie împotriva despotismului, în numele ideilor generoase ale Revoluției Franceze, și a salutat cu entuziasm Revoluția de la 1848. Au publicat în ea personalități din toate provinciile locuite de români: Ion Heliade-Rădulescu, Ion Ghica, Vasile Alecsandri, Cezar Bolliac, Dimitrie Bolintineanu, Alecu Russo, Costache Negruzzi, Ion Ionescu de la Brad, Andrei și Iacob Mureșanu, Iancu Văcărescu, Anton Pann, Constantin A. Rosetti, Alesandru Papiu Ilarian, Aron Pumnul, Vincențiu Babeș, I.G. Sbiera, Mircea V. Stănescu ș.a.

Heliade scoate de sub tipar *Curierul de ambe sexe* (1836/37). Orientarea revistei se întemeiază pe diferitele accente ale articolelor publicate: culturale și tehnice pentru cititori, literatură de consum, articole de economie domestică pentru cititoare. Colaboratori: Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, S. Marcovici, Barbu Paris Mumuleanu, Iancu Văcărescu, Constantin Aristia.

Gh. Asachi edita suplimentul *Alăuta românească* (martie, 1837), în paginile căreia vor publica Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi, Alecu Donici, Manolache Drăghici, Alexandru Hrisoverghi, Ionică Tăutu, sau Manolache Manu. Aici, Kogălniceanu a susținut teza afirmată de Dimitrie Cantemir în *De-*

scriptio Moldavie (1716), conform căreia în spațiul românesc s-ar fi scris cu litere latine până la Conciliul de la Florența (1439).

A fost începutul, modelul, semnalul!

De-a lungul celor trei secole următoare, au fost editate sute de publicații (anuare, semestriale, trimestriale, lunare, săptămânale, cotidiene ș.a.m.d.), câteva cu viață îndelungată, cunoscute, devenite celebre, sau mai numeroase cu existență efemeră, sucombând uneori jenant, alteori eroic, în tiraje aleatorii, determinate de impactul asupra publicului, de anemierea finanțării, dar și de numărul cititorilor de limbă română scrisă cu litere latinești, la începuturi, apoi chirilice/slavone, și iar latinești.

Cât privește revistele de cultură, unde sunt incluse, pe lângă literatura beletristică, studiile de popularizare a științei, îmi pare necesar să menționez câteva dintre cele cu impact public de la nivelul mediu în sus, amintesc publicația etalon a începuturilor:

Dacia literară, apărută la Iași, sub conducerea lui Mihail Kogălniceanu. Este prima revistă cu program cultural redacțional, exprimat clar, stimulator, așa cum este stipulat în *Introducere*, valabil și astăzi... Periodicul a apărut la 19 martie 1840 și a fost interzis la 23 august, același an, din porunca domnitorului Mihail Sturdza. După primele trei numere, revista este suspendată, și va mai apărea abia după 1859, în ediția a doua. Nu a fost „reabilitată” decât în 1990, la 150 de ani de la... dispariție!

România literară (Iași, 1 ianuarie 1855), sub directoratul lui Vasile Alecsandri, apare săptămânal până în decembrie al aceluiași an, când a fost interzisă. Era un „magazin” literar, care a reunit în paginile sale scriitorii de valoare din toate provinciile românești. O scurtă enumerare a listei colaboratorilor cuprinde, pe lângă Vasile Alecsandri însuși, nume ca: Mihail Kogălniceanu, Constantin Negruzzi, Dimitrie Bolintineanu, Alexandru Donici, Alexandru Odobescu, Alecu Russo, Radu Ionescu, George Sion. A fost revigorată și editată de Liviu Rebreanu, între februarie 1932 și ianuarie 1934, onorată de colaborarea scriitorilor G. Călinescu, Mihail Sebastian, Anton Holban, Camil Petrescu, Camil Baltazar, Emilian Bucuța, Șerban Cioculescu, Eugen Jebeleanu, Petru Comarnescu. În climat politic tulbure și instabil, *România literară* apare între 1939-1940, tot la București, sub conducerea lui Cezar Petrescu, a cărui înclinare înspre senzațional

și-a pus amprenta și asupra publicației. În plină epocă de război, când o parte dintre scriitori și filosofi doreau să alinieze literatura la corul propagandei, revista lui Cezar Petrescu a pus accentul pe modernitate și pe literatură: o alegere căreia îi rămâne fidelă revista și în 1968, când, renăscută, înlocuind sovieto-fila denumire „*Gazeta literară*”, devine ceea ce este și azi: publicația centrală, de înaltă competență prin atitudine și substanță.

Convorbiri literare, organul de presă al Societății literare **Junimea** (Iași, 1 martie 1867). După 1886, până în 1944, apare la București, avându-l ca redactor principal pe Iacob Negruzzi, care predă apoi conducerea unui comitet format din foști elevi ai lui Titu Maiorescu: Mihail Dragomirescu, Simion Mehedinți, Petre P. Negulescu, Constantin Rădulescu-Motru. Printre colaboratori s-au numărat Mihai Eminescu, care publică aici majoritatea poeziilor sale; Ion Creangă, cu primele trei părți din „Amintiri” și o serie de povești; Ion Luca Caragiale își publică majoritatea comedilor; Ioan Slavici – nuvele și povești; Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Panait Cerna, Octavian Goga, Duiliu Zamfirescu, Ion Alexandru Brătescu-Voinești și alți scriitori reprezentativi ai vremii.

Revista Română pentru Științe, Litere și Arte apare lunar la București între aprilie 1861 și noiembrie 1863, prin strădania lui Alexandru Odobescu. Sunt publicate în paginile revistei scrieri beletristice, studii de istorie și arheologie, economie, medicină, drept, geologie. Printre colaboratori sunt remarcați: Vasile Alecsandri, Nicolae Filimon, Grigore Cobălcescu, Emanoil Bacaloglu, Grigore Ștefănescu, Petre Sebeșanu Aurelian.

Revista contemporană (martie 1873 – iunie 1876) a fost o replică polemică la *Convorbiri literare*, căreia îi reproșează idealismul. Fuziunea dintre R.C. și *Revista literară și științifică* duce la perpetuarea celor două sub denumirea de *Revista contemporană literară și științifică*, avându-i printre colaboratori pe George Sion, Ștefan C. Michăilescu, Petru Grădișteanu, Vasile Alexandrescu-Urechia, Vasile Alecsandri, Alexandru Macedonski ș.a.

Revista nouă, fondată de Bogdan Petriceicu Hasdeu, apare între 1 decembrie 1887 și septembrie 1895, publicând literatură beletristică, studii de filologie, istorie, sociologie, cronici de arte plastice și dramatice. Colaboratori: Barbu Ștefănescu-Delavrancea,

Theodor D. Speranția, Ion Bianu, Alexandru Vlahuță, G.I. Ionescu-Gion.

Revista Viața Românească a apărut în martie 1906, la Iași, avându-i ca directori pe Constantin Stere și Paul Bujor, acesta din urmă pentru partea științifică. Din 1907, Paul Bujor se retrage. În fapt, personalitatea centrală a revistei este Garabet Ibrăileanu, critic literar și scriitor. În anii '30, revista se mută la București. În iunie 1948, *Viața Românească* reapare, după o întrerupere de doi ani, cu mențiunea „Revistă a Societății Scriitorilor din România” (din decembrie: R.P.R.).

Revista Fundațiilor Regale, publicație lunară apărută la București între 1 ianuarie 1934 și 31 decembrie 1947, având succesiv în calitate de redactori-șefi pe Paul Zarifopol, Camil Petrescu și Dumitru Caracostea. De la 1 septembrie 1945, director al noii serii a fost numit Alexandru Rosetti și colaboratori – elita scriitorimii din acei ani tulburi, precum: Tudor Arghezi, Adrian Maniu, Mirea Eliade, Ion Pillat, Eugen Lovinescu, Geo Bogza, Magda Isanos, George Lesnea, Eugen Jebeleanu, Al. Philippide, Victor Eftimiu, Tudor Vianu, George Opreșcu, Miron Radu Paraschivescu, Vladimir Streinu, Petre Comarnescu, Șerban Cioculescu, George Mihaescu, Geo Dumitrescu, Ion Caraion ș.a.

Revista Scriitorilor Români, apărută anual la München între 1962-1988, sub îngrijirea colaboratorilor permanenți Virgil Ierunca, Ștefan Baciu, Vintilă Horia, Petru Dumitriu, Mircea Eliade, Monica Lovinescu, Sanda Stolojan, Alexandru Gregorian, poate fi socotită o certă dovadă că spiritul tutelar, de sorginte intelectuală, al culturii unui popor – conglomerat genetic este transmis din generație în generație, manifestându-se ades surprinzător chiar și (ori mai ales) în condiții istorice vitrege.

Reviste culturale ale unor grupări, ale unor direcții estetice, reviste individual-personale, reviste de științe, ideologic-doctrinare, dogmatice ș.a.m.d. invadează în anumite perioade viața societății, cu tendințe nedisimulate de a crea emulații, adepți, revolte. Foarte puține rezistă decenii la rând pe scena rotativă a istoriei unei comunități. O demonstrează în parte și rândurile-gândurile de până aici.

* **Notă:** Sursă bibliografică auxiliară: *Dicționar Enciclopedic*, vol. VI, R-Ș, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 118.

Anchetă „Caiete Silvane” (II)

În februarie 2025, revista *Caiete Silvane*, în noua ei serie, împlinește 20 de ani de apariție neîntreruptă. Vom organiza, firește, diverse evenimente, cu acest prilej, important pentru noi, inclusiv Zilele CS în martie 2025 (spre sfârșitul lunii, ca de obicei). Până atunci, suntem curioși și de opiniile Dvs. despre publicația noastră. Așadar, vă provocăm să răspundeți la câteva

întrebări: Ce puteam să facem și nu am făcut? Ce lipsește revistei? Cum ar arăta *Caiete Silvane* ideală din perspectiva Dvs.? Cum ar trebui, merita să organizăm evenimentele dedicate împlinirii a 20 de ani de existență a publicației noastre?

Daniel SĂUCA

După douăzeci de ani...

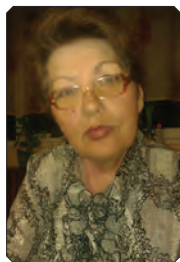
Gheorghe GLODEANU

Numărându-mă printre cei care au stat mărturie la apariția și la frumoasa evoluție a revistei *Caiete Silvane*, îmi vine greu să accept cât de repede au trecut cei douăzeci de ani. În vara anului 2003, împreună cu un grup de prieteni, la Baia Mare, puneam bazele *Nordului Literar*. Colegii din Sălaj au fost alături de noi, colaborând la noua publicație și participând de fiecare dată la colocviile organizate în Maramureș. Nu știu în ce măsură apariția revistei din Baia Mare a reușit să îi stimuleze să scoată propria lor publicație, care să reflecte valorile spirituale ale Sălajului. Mai ales că în județele limitrofe au apărut alte publicații, precum *Poesis* la Satu Mare și *Mișcarea literară* la Bistrița. Important este că acest proiect s-a materializat și a rezistat o perioadă lungă de timp. El s-a concretizat ca o necesitate de a reflecta valorile și bogatele tradiții culturale ale Sălajului. Meritul este acela al grupului, care în timp și-a dovedit valoarea și destoinicia. Daniel Săuca, Viorel Mureșan, Daniel Hoblea, Imelda Chița, Carmen Ardelean, Alice Valeria Micu, Marcel Lucaciu, Viorel Tăutan, la care s-au adăugat apoi mulți alții, au alcătuit un nucleu care și-a pus puternic amprenta asupra publicației. An de an, revista a crescut, reușind să atragă colaboratori importanți de pe toate meleagurile patriei. A câștigat în personalitate și în valoare, apărând de la un moment dat – semn de recunoaștere deplină – sub egida Uniunii Scriitorilor din România. Dacă destoinicia redactorilor a asigurat prestigiul și diversitatea, trebuie menționat neapărat și sprijinul material generos acordat de Consiliul Județean Sălaj, fără de care *Caietele Silvane* nu ar putea să apară. Odată cu maturizarea acestui remarcabil proiect cultural, pe lângă revistă a apărut și editura „Caiete

Silvane”, care publică anual un număr impresionant de titluri, oferind autorilor din Sălaj posibilitatea să își exprime talentul și să își concretizeze proiectele. Efervescența culturală generată în jurul revistei *Caiete Silvane* nu a trecut neobservată. Zilele publicației au adunat an de an un număr important de scriitori, colocviile transformându-se în importante schimburi de idei. Mă simt onorat că, de-a lungul timpului, prestigioasa publicație din Sălaj a găzduit și câteva dintre scrierile mele.

Acum, la ceas aniversar, îi doresc revistei *Caiete Silvane* și tuturor colaboratorilor ei o viață cât mai lungă, plină de împliniri!

O opinie

Silvia BODEA SĂLĂJAN

Deși ancheta propusă de domnul director Daniel Săuca este o provocare, iar mie îmi plac provocările, de data aceasta eram hotărâtă să nu mă antrenez în discuție, pentru că nu găseam un răspuns potrivit unora dintre întrebări: „Ce puteam face și nu am făcut?” sau „Ce lipsește revistei?”

Poate că nu pot răspunde punctual, dar pot să am o opinie care este bine întemeiată.

„Caiete Silvane” este o revistă cu personalitate, o revistă pornită de la o ilustrare a vieții literare provinciale, dar care a evoluat calitativ, prin abordarea unei arii tematice vaste, prin inserarea în paginile ei a unor creații valoroase semnate de autori de notorietate în cultura românească.

În peisajul revuistic, în care ființează o diversitate de publicații online sau pe suport fizic, revista „Caiete Silvane” se distinge ca o publicație ce reunește atâtea talente locale sau naționale, încât depășește cu mult aria geografică locală și „spiritul provincial”, despre care vorbea în urmă cu mai bine de un secol și jumătate Kogălniceanu. Prin urmare, este o adevărată onoare să-ți regăsești numele în paginile acestei reviste, unde literatura de calitate, scrierile care readuc în actualitate istoria locului, promovarea tinerelor talente, alături de promovarea limbii naționale sunt elemente de „temelie”, pe care se clădește autenticul, spiritualitatea noastră.

Sigur că „stând pe margine” se poate găsi ușor „nod în papură”. Sunt unii confrăți care caută scăderi sau lipsuri inclusiv acolo unde nu există, dar aceasta nu scade cu nimic valoarea „lucrului bine făcut”, despre care vorbeau marii clasici.

Este de apreciat efortul domnului director Daniel Săuca și al colectivului antrenat în susținerea calitativă a revistei, în găsirea modalităților de finanțare, pentru că, până la urmă, aceasta este o mare problemă, știind că revistele depind de finanțatori.

Sunt binevenite întâlnirile cu cititorii, Festivalul „Primăvara Poeziei”, desaturile în școli, interviurile sau dialogurile la televiziunea locală, înregistrările poeziilor recitate de autori și prezente în mijloacele de transport în comun (o inițiativă, cred, unică în țară), toate acestea aducând în prim-plan spiritul creator, cultivând dragostea pentru frumos, pentru valorile ce caracterizează umanitatea.

O sugestie aș avea, deși cred că și aceasta presupune un efort financiar. Cred că s-ar putea găsi soluții pentru promovarea publicațiilor nu doar la unele chioșcuri, ci și în standul de cărți și reviste din incinta

marilor magazine.

Sunt onorată că scrierile mele, numele meu, se află alături de nume cu rezonanță în literatura noastră, alături de scriitori care dovedesc talent și „meșteșug”, sau, după cum spunea Arghezi, „slova de foc și slova făurită”.

La mulți ani, „Caiete Silvane”! Să ai o viață îndelungată și rodnică, pentru că, până la urmă, ceea ce rămâne în urmă este „un nume adunat pe o carte” (sau în paginile unor reviste).

„O faptă definitorie pentru cultura sălăjeană”

Ioan F. POP

1. Ca întotdeauna, în termenii absoluți ai idealității, se putea face chiar și ceea ce părea imposibil. Dar, în termeni realiști, s-au făcut multe, în ceea ce privește revista *Caiete Silvane*, din ceea ce se putea face. Ea acoperă un spațiu în care s-a simțit acut lipsa unei reviste literare, una care a coagulat energiile scriitoricești locale, a animat viața spirituală cu un nou impuls. Un fapt benefic este acela că revista există, are în curînd o vîrstă respectabilă, apare cu o punctualitate de invidiat, acoperă cîteva tematici și subiecte de interes regional și general, diversifică registrul revuisticii noastre. Ea rămîne o faptă definitorie pentru cultura sălăjeană.

2. Pentru că nu există reviste perfecte, ci doar perfectibile – cultura, în sine, nu este decît un produs miraculos al imperfecțiunii umane –, este evident că și acesteia îi lipsește cîte ceva. Poate un număr mai mare de anchete literare pe teme actuale, poate cîteva interviuri cu scriitorii de valoare, poate cîteva colaborări din afara țării, poate acordarea unor premii anuale. Poate...

3. O revistă ideală, din perspectiva mea, rămîne mereu... ideală. Căci orice idealitate care coboară abrupt în concret pierde ceva din fascinația sa inițială. Pur și simplu nu știu cum ar arăta o revistă ideală, după cum nu știu dacă am găsi cititori ideali pentru aceasta. Căci registrul idealității are o configurație extrem de variabilă, greu de transpus în cadrele strîmte ale realității. Marile idealități, de orice natură ar fi, își amîină mereu concretețea. Ele conturează doar datele unui imaginar nepuizabil. Iar literatura este tentația predilectă de sondare a imaginarului. Ceea ce știu sigur, e faptul că mi-ar plăcea să citesc o revistă provocatoare estetic și ideatic, cu o critică inclementă, cu o riguroasă selecție de poezie, cu eseistică de calitate, cu texte de filosofie, cu abordări teologice, cu dezbateri incitante și *polemici cordiale*, cu reflectarea,

pe cât este posibil, a fenomenului literar actual. Una scrisă de cele mai avizate condeie care se manifestă pe tărîm literar și cultural, și care pot fi cooptate în această aventură.

4. Prezența constantă a revistei merită evidențiată în multiple forme (simpozioane, întâlniri ale redacției cu cititorii și cu elevii, lansarea numărului aniversar în prezența redactorilor și a colaboratorilor permanenți, punîndu-se accent, desigur, pe tradiționalele zile ale acesteia etc.). După cum, trebuie pusă cu obstinție în lumină, mai ales în aceste vremuri cînd fenomenul literar și cultural de valoare este repudiat și marginalizat cu o inconștientă suicidară, cînd diletantismul și impostura ne asaltează din toate părțile, cînd scriitorul a devenit un ilustru anonim al cărui nume este pomenit, uneori, doar la deces. Ca atare, cei douăzeci de ani ai revistei dau seama de o faptă meritorie a celor care o înfăptuiesc, a celor care o susțin financiar, a celor care colaborează la realizarea ei, dar și a celor care o citesc cu interes și solidaritate. Fiind unul dintre colaboratorii revistei, îi doresc, în continuare, inspirație și cititori destoinici.

„Poate lipsesc recenziile într-adevăr critice”

LÁSZLÓ László

1. Poate o promovare mai intensă a revistei prin județul nostru. Ca să ajungă revista la mai toți potențialii cititori. În privința cititorilor existenți (nu cunosc numărul lor și nici tirajul revistei), atragerea lor la activitățile și acțiunile organizate de revista noastră. (Deși știu că nu e cool să citești mult...)

Eventual, ar merita o încercare, ca în două-trei numere consecutive să se atașeze corpului revistei un scurt chestionar decupabil, adresat cititorilor.

2. Poate lipsește feedbackul dinspre cititori. (De exemplu, în varianta online a revistei, nu am văzut comentarii...) Și poate lipsesc recenziile într-adevăr critice. Mă refer la critica constructivă sau întemeiată, bazată pe argument și nu pe atacuri la persoane. Cam lipsesc dezbaterile, polemicile. (Nu cele politice sau ideologice, ci pe teme culturale, pe teme literare, care se încadrează în profilul revistei.)

Poate că atât revista noastră, cât și „producția literară” contemporană duce lipsă de autori de creații literare mai „ușoare”, distractive, dacă vreți. [Consider că publicarea de materiale/articole mai atractive, și din genurile satirice, umoristice, pamflete etc. nu ar scădea nivelul revistei. Și acest gen de creații și aceste specii literare se pot realiza fin (subtil) și inteligent, nu doar cinic sau vulgar. Exact așa cum parodiile au o bună

trecere în revistă, cred că și celelalte tipuri de creații literare pot fi publicate.] Și tot la capitolul ce lipsește, un exemplu concret: nu rețin dacă în *Caiete Silvane* s-a scris ceva despre Premiul Nobel pentru literatură pe acest an...

3. Revista să fie cu imagini color. Numărul de pagini să fie dublu, și cu mai multă literatură contemporană europeană și universală. Operele mai lungi să fie publicate în mai multe numere consecutive.

4. În funcție de timp și de posibilități:

Organizarea de expoziții din exemplarele revistei, cu documente și fotodocumente din istoria celor două decenii. Publicarea pe site-ul CS a repertoriului scrierilor publicate în revistă. (Sau dacă bugetul ar permite, cu antologii tematice din acest repertoriu: Proză, Poezie, Critică, Istorie, Etnografie etc.)

„Atragerea tinerilor spre citit și scris este una din calitățile unei reviste de cultură”

Vasile HATOS

Aș vrea să luați interviuri tuturor membrilor Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj despre condiția umană și nu numai! Știu, sunt multe astfel de materiale cu membrii Asociației, dar cu timpul, ideile se schimbă, poate azi nu mai au ideile din trecut! Oamenii sunt schimbători. Dialogurile, comunicarea în sine, purifică spiritul, îl face mai receptiv la cunoașterea de sine și a vieții. Eu păstrez legătura cu un prieten din copilărie, dialogăm frecvent pe teme filosofice, teologice, științifice etc. Întâlnirile cu el sunt adevărate lecții de viață și chiar mă gândesc să fac o „Școală filosofică” la Gostila, unde să vină orice om care are nevoie de hrană spirituală! Poate va urma o carte, „Dialoguri la Gostila”. Maieutica este atât de necesară spiritului precum nevoia de apă! Prin ea deschizi orizonturi spre cunoașterea Adevărului. Maieutica sau arta moșitului frecventată de Socrate dă noi valențe spiritului. Scoate toate ascunzișurile din oameni, deschizându-le drumuri spre lumină. Numai adevărul din noi înșine ne luminează drumul spre fericire! Poate că lipsește o rubrică de filosofie, teologie și știință, unde să fie articole despre Platon, Aristotel, Pascal, Descartes, Seneca, Marc Aureliu, Toma de Aquino, Hegel, Kant, Heidegger etc. Știu că nu este o revistă de cultură filosofică, teologică sau științifică, dar fiecare scriitor sălăjean poate să dea o părticică din înțelepciunea sa. Confesiunea este saltul pe care îl faci în infinitul ființei, căutându-ți identitatea spirituală. Revista de cultură „Caiete Silvane” arată bine cu varii creații literare, articole despre tot ce se întâmplă în

cultura românească și nu numai. În perspectivă s-ar putea îmbunătăți prin atragerea tinerilor spre cultură, dându-le posibilitatea de a scrie despre viziunile lor despre lume, viață, visuri etc. Ori atragerea tinerilor spre citit și scris este una din calitățile unei reviste de cultură. Când o revistă descoperă noi talente literare, publicându-le creațiile, nu poți decât să te bucuri! E dovada vie a asigurării viitorului unei culturi, care, astfel, nu se poate pierde în istorie.

Mesaj de salut pentru „Caiete Silvane”

Mircea POPA

O nouă revistă din Transilvania istorică intră în vizorul nostru, al tuturor clujenilor, ca una din revistele care reprezintă regiunea geografică învecinată, pășind cu pași mari spre o acreditare publică națională. Ea se află în fața unei etape de creație și înfăptuiri, capabilă să facă dovada competenței și diversității prin numerele apărute în cei 20 de ani de existență, pe care le-a oferit publicului spre lectură în ceasul de față. Organ cultural al Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj, al reprezentanței Zalău a Filialei Cluj a UR, revista „Caiete Silvane” răspunde cu demnitate și îndreptățire confruntării cu exigențele publicului contemporan, public căruia îi este dedicată, în aceeași măsură cu respectul pentru tradiție și pentru

faptele înaintașilor. Calitatea textelor, a semnăturilor și faima colaboratorilor a crescut mereu în acești ani, făcând revista comparabilă cu alte multe alte reviste județene. A plecat la drum cu un format modest, dar pe parcurs ea și-a găsit cadența potrivită, aspectul general și grafic adecvat, dobândind o haină artistică agreabilă, oferind șansa unor profesori locali să se afirme și pe tărâm publicistic și literar și să devină nume familiare celor care se îndeletnicesc cu scrisul. O revistă își dobândește valoarea prin oficiul ei critic eficient și nuanțat, iar poetul Viorel Mureșan a dovedit în toți acești ani că e pregătit pentru o astfel de sarcină majoră. În jurul lui au crescut și s-au format câteva nume feminine, care capătă tot mai multă importanță în gestiunea revistei. Carmen Ardelean, Imelda Chința, Alice Valeria Micu și Mihaela Meravei alcătuiesc careul de ași, care întăresc sectorul publicistic al revistei, patronat atât de bine de rubrica de directivă, redactorul-șef Daniel Săuca. Vin la rând Marin Pop, cu subiecte istorice luate din viața trecutului sălăjean, flancat de Marcel Lucaciu, Ioan F. Pop, Alexandru Jurcan, Viorel Gh. Tăutan, Menuț Maximilian etc. etc., care aduc prospețime și diversitate. Așa cum se prezintă astăzi, revista „Caiete Silvane” și-a găsit locul potrivit între celelalte reviste județene, acordând atenția cuvenită fenomenului cultural local, care se extinde și asupra orașelelor învecinate, Șimleu Silvaniei sau Jibou, dar și a altor zone. Pe urmele „Țării Silvaniei” de odinioară, actuala formulă a „Caietelor Silvane” servește în cel mai înalt grad intereselor locale, promovând cu consecvență și un număr de condeieri maghiari, interesați de patrimoniul cultural comun. Îi dorim succes și trăinicie!

„Propun ca revista să atribuie, anual, diplome de scriitorul sălăjean al anului și cartea sălăjeană a anului”

Artemiu VANCA

Stimate domnule Săuca,

Profit de invitația din ultimul număr al revistei C.S. de a răspunde la ancheta lansată cu prilejul împlinirii a 20 de ani de apariție a ei, ca să vă spun câteva cuvinte despre revistă și să vă fac câteva propuneri.

Sunt abonat de mulți ani la C.S. și o citesc, lună de lună, cu interes și plăcere. Apreciez că aveți cronicari literari care se pot măsura cu cei mai buni ai altor reviste de același gen și colaboratori valoroși. Revista are o ținută grafică excelentă și un format care o face ușor de citit.

Propunerile mele sunt următoarele:

- Încercați să obțineți colaborarea și a unor scriitori valoroși din afara județului, cărora să le încredințați câte o rubrică cu caracter permanent. Vă recomand două nume: pe Olimpiu Nușfelean, un apropiat al revistei C.S., care s-a remarcat pe plan național și e tot mai prezent la evenimente importante organizate de Uniunea Scriitorilor din România, și pe valorosul poet clujean Adrian Popescu, legat de Sălaj prin amintiri din tinerețe.

- Dumneavoastră, cu experiența de ziarist, cu talentul de a sintetiza subiectele, cu spirit critic foarte dezvoltat și ironia la purtător, ați putea susține în revistă o rubrică de comentarii ale unor evenimente curente, literare, culturale, politice și sportive. Eu gust astfel de articole, care apar în diverse alte reviste.

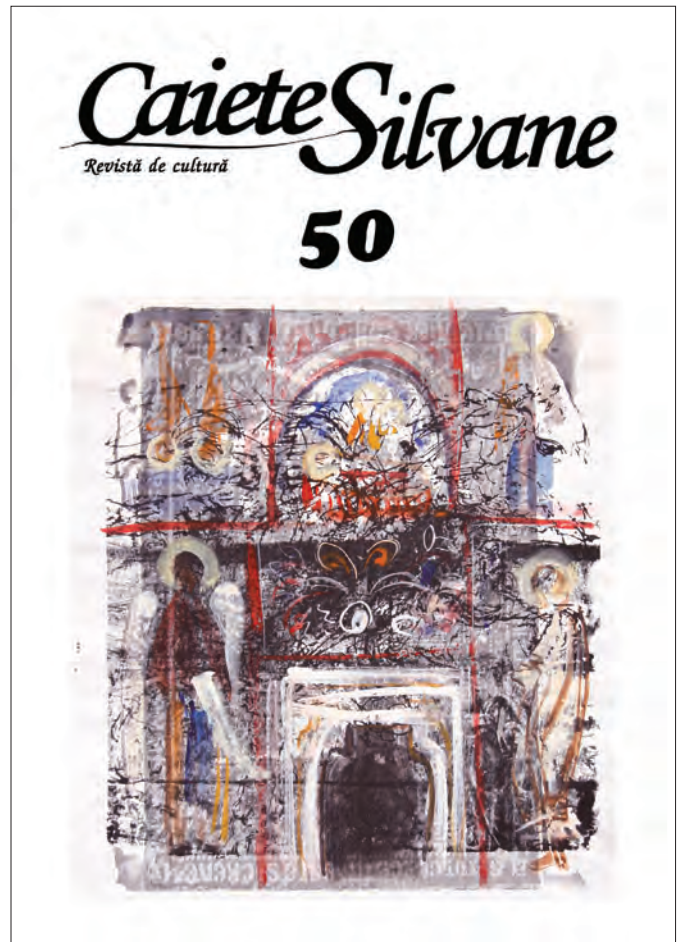
- Propun ca revista să atribuie, anual, diplome de scriitorul sălăjean al anului și cartea sălăjeană a anului.

**„Caiete Silvane”
la 20 de ani**

**George VULTURESCU,
redactor-șef al revistei „Poesis”**

Scriitorii sălăjeni au avut puterea, iată, să preschimbe, într-un timp de 20 de ani, „în renume” titlul de bun-simț, de „caiete”, pe care l-au dat paginilor din Zalău. S-au mai preschimbato „Caietele botoșănene” în redevtabila revistă de azi, Hyperion, realizată de Gellu Dorian și Nicolae Corlat; au dispărut „Caietele Eminescu” ale Academiei; au luat avânt, sub ochii noștri, în varii locuri: „Caietele Lucian Blaga” (Sebeș);

„Caietele Cioran” (Sibiu). Mai apar, din când în când, „Caietele Echinox” (la Cluj), dar trebuie semnalate „Caietele Macedonski” (de la Craiova, realizate de Ion Munteanu), fiecare număr (din cele VI, impunătoare) trecând de peste 300 de pagini...

Așadar, am privit cu seriozitate, de la începuturi, întemeierea revistei de cultură „Caiete Silvane”: fie pentru câțiva poeți pe care îi întâlnisem, fie pentru că mă simt, prin originea numelui de familie, un... „sălăjean”/Silaghi... Amprenta de un „localism” nobiliar a creatorilor de aici se cerea reliefată prin chiar „timbrul” unor voci care au depășit, repede, peisajul cultural transilvănean (prin Clujul revistelor și al Universității de aici), afirmându-se, individual, în spațiul național. O veche pleiadă de cărturari (de la Simion Bărnuțiu, Gheorghe Pop de Băsești, Alexandru Sterca-Șuluțiu, Demetriu Coroianu, Petre Dulfu etc.), adevărați „părinți” ai Istoriei Țării Silvaniei, au însămânțat acest „limes” latin cu fertile exemple. Nu e de mirare că o galerie a istoriei, a studiilor de etnologie și folclor, a criticii literare este continuată de personalități precum Ion Cuceu, Dumitru Micu, Ion Talos, Dumitru Pop. Paginile „Caietelor” de azi au, astfel, și o „misiune” a păstrării tradițiilor, a recuperării exemplarității acestor biografii și a operei lor. Ceea ce redactorii „Caietelor” și fac prin manifestările culturale de la Zalău – lansări de carte, „Zilele revistei *Caiete Silvane*”, conferințe cu invitați de marcă ai revistelor și Universităților din țară – adăugând la actul de re-memorare și pe cel de re-

editare a operelor acestor înaintași. Programul Editurii „Caiete Silvane” este grăitor în acest sens.

Dar „focul viu” este întreținut de creatori de prestigiu (majoritatea onorând învățământul din Sălaj), deja bine cunoscuți prin cărțile lor: Viorel Mureșan, Daniel Săuca (manager al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj și inițiator al unor programe cu participare națională și internațională), Imelda Chința, Marcel Lucaciu, Alice Valeria Micu, Viorel Tăutan, Carmen Ardelean, Györfi-Deák György, Marin Pop...

La 20 de ani de activitate, mă gândesc cu bucurie la întâmplările culturale la care am fost aproape de ei, îmbogățindu-mă cu ideile și proiectele pe care le-au susținut, cu prietenia lor, cu colaborarea la revista noastră „Poesis”, cu cărțile pe care ni le dăruim, unii altora. Mult succes în continuare – să sporească renumele Silvaniei!

Revista „Caiete Silvane” – două decenii de existență (în serie nouă)

Teodor SĂRĂCUȚ-COMĂNESCU

În perioada 1998-2003, la nivelul județului Sălaj, ziariștii, jurnaliștii și alți oameni de cultură, mai ales din învățământ, erau colaboratori la mai multe publicații județene/locale și naționale. A fost oarecum și un fenomen concurențial, și nu numai la nivelul județului, ci în întreaga țară, deoarece au apărut destul de multe publicații noi, cele mai multe dispărând în timp.

S-au păstrat doar acelea care au avut nu numai o oarecare susținere financiară, dar mai ales spiritul colaborativ al unei așa-zise elite cu experiență în actul și arta scriiturii/scrierii.

După 2000, „Graiul Sălajului” mai că dispărea, ajungând prin 2003 la o „foaie...” în patru pagini, resuscitată cu greutate de câțiva colaboratori, mai ales din domeniul învățământului. E perioada în care, personal, mai bine de un an am publicat articole de informare (era perioada când ministrul Marga încerca să reformeze învățământul). Tot atunci și revistele pedagogice erau oarecum pe chituci (vezi „Școala Noastră”).

În perioada 1998-2005, publicam simultan la mai multe ziare și reviste județene și naționale (*Limbă și literatură română*, *Tribuna învățământului*, *Graiul Sălajului*, *Silvania*, *Caiete Silvane* etc.).

A fost momentul să renunț la unele dintre ele în calitate de colaborator, văzând că o mână de oameni se grupau în jurul unor publicații mai cu credit la public.

Același lucru l-am făcut și eu și mi-am orientat scrisul către revistele cu oarecare caracter și intenții vădite literar. Am publicat în revista „Silvania” mai multe

articole/studii, începând cu 2002, revistă coordonată de Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj, unde director era regretatul prof. dr. Gheorghe Chende-Roman, iar colectivul de redacție era format din prof. Iuliu Suciuc – redactor-șef, Marcel Lucaciu, Viorel Mureșan – redactori-șefi adjuncți, Ileana Petrean-Păușan – secretar de redacție. Amintesc acest colectiv de redacție pentru că la puțină vreme s-a făcut un transfer de „expertiză” către revista „Caiete Silvane”, care apărea sub patronajul altui organism cu atribuții cultural-artistice: Centrul Culturii Tradiționale Sălaj, unde director era Cristian Contraș.

Câțiva ani, cele două reviste au apărut în paralel sub denumirile cunoscute de „Silvania” și „Caiete Silvane”, după care „Silvania” și-a subțiat colaboratorii, poate și pentru că trebuia să integreze și alte domenii cu specific pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural, iar cei cu veleități literar-artistice s-au orientat către „Caiete Silvane”, unde redactor-șef era dl Cristian Contraș, care avea și atribuții la noul Centru..., iar pe dl Daniel Săuca îl găsim pe atunci în calitate de redactor al revistei „Caiete Silvane”.

Mi-am regăsit un articol: „*Lumea pe dos vs. circul lumii*” (Sorin Crișan, „Cercul lumii” la D.R. Popescu), într-un număr denumit „Origini. Caiete Silvane”, anul V, nr. 1-2/2003, p. 196-197. Colectivul redacțional căuta o denumire mai simbolică pentru ceea ce dorea să pună în evidență în pagini, poate și pentru a da un suflu nou unei reviste care se dorea ceva mai aparte.

Lucrul acesta se întâmpla prin februarie 2005, când oamenii din jurul revistei restructurau direcții și tematici. Așa că revista „Caiete Silvane” îl avea ca director pe managerul Cristian Contraș, ca redactor-șef pe dl Daniel Săuca, iar ca redactori pe Ileana Petrean-Păușan („repatriată” de la „Silvania”) și Elena Musca.

Revista apărea acum în serie nouă, doar păstrând formatul (cu pagini A3), care nu peste mult timp a primit oglinda și imaginea pe care o are și astăzi, după 20 de ani.

Într-o perioadă de aproximativ doi ani (2005-2007), am publicat peste 10 articole/studii în „Caiete Silvane”, adesea acoperind și câte o pagină întregă cu conținuturi legate de interpretarea stilistică a *Folclorului copiilor și de copii* (majoritatea venind în urma cercetărilor făcute pe teritoriul județului Sălaj).

Vezi Anexa alăturată/următoare:

➤ „*Lumea pe dos*” vs. „*circul lumii*” (Sorin Crișan, *Cercul lumii la D.R. Popescu*), în „Origini. Caiete Silvane”, anul V, nr. 1-2/ 2003, p. 196-197.

➤ „*Jocul nebunilor*” – o panoramă a lumii pe dos”, în „Caiete Silvane”, serie nouă, nr. 8, din septembrie 2005, p. 2.

➤ *Aspecte ale discursului (Poezii în limba spargă de Nina Cassian)*, în „Caiete Silvane”, serie nouă, anul I, nr. 10, din noiembrie 2005, p. 11.

➤ *Cronotopie în folclorul specific copiilor*,

în *Caiete Silvane*, serie nouă, anul I, nr. 11-12, decembrie 2005 – ianuarie 2006, p. 8.

➤ *Autenticitatea folclorului literar al copilului*, în *Caiete Silvane*, serie nouă, anul II, nr. 11-12 (23-24), decembrie 2006 – ianuarie 2007, p. 26.

➤ *Procedee stilistice recursive în folclorul copiilor*, în *Caiete Silvane*, serie nouă, anul III, nr. 2 (26), martie 2007, p. 25.

➤ *Reprezentativitatea figurilor de stil în folclorul copiilor*, în *Caiete Silvane*, serie nouă, anul III, nr. 6 (30), iulie 2007, p. 10-11.

➤ *Raportul oral vs. scris în folclorul copiilor (1)*, în *Caiete Silvane*, serie nouă, anul III, nr. 10 (34), noiembrie 2007, p. 26-28.

➤ *Raportul oral vs. scris în folclorul copiilor (2)*, în *Caiete Silvane*, serie nouă, anul III, nr. 11 (35), decembrie 2007, p. 26-28.

După ce vreo doi ani revista „Caiete Silvane” a funcționat în formula cunoscută, i s-a mai adăugat un nou redactor, Marin Pop, cu competențe aparte în ceea ce privește patrimoniul istoric al Sălajului, iar ca secretar de redacție îl găsim pe regretatul Daniel Hoblea. Tot acum apăreau și alți colaboratori veniți de la cealaltă revistă, „Silvania”, sau din alte zone ale județului, unii din ei prezenți și astăzi nu numai în calitate de colaboratori, ci și cu responsabilități redacționale diverse.

Din august 2007, revista își schimbă formatul și ținuta estetică, adoptând o paginație A4, mult mai ușor de tipărit și de păstrat/arhivat.

Din octombrie 2010, dlui Daniel Săuca îi revine responsabilitatea directă a editării revistei „Caiete Silvane” în calitate de redactor-șef.

Din acest moment, trebuie să scoatem în evidență și un alt aspect al mișcărilor sociale și politice, faptul că în Sălaj nu s-au produs mutații absurde în instituțiile de cultură, cum s-a întâmplat în alte județe, fenomenul cultural-artistic a fost oarecum protejat, iar cei care erau la cârma unor asemenea instituții au putut în mare măsură să-și continue proiectele, reușind să țină o legătură strânsă cu colaboratorii, ba chiar să obțină noi și importante succese în această direcție.

Așa se face că dl Daniel Săuca și-a putut continua proiectele în această direcție, dând un suflu nou revistei „Caiete Silvane” în aceste două decenii de existență, dar și adăugându-i și alte posibilități de promovare a actului cultural și de creație: o editură cu denumire omonimă „Caiete Silvane”, cu scriitori din Țara Silvaniei și numai, dar și instituirea Reprezentanței Sălaj aUSR – Filiala Cluj și a Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj.

Revista „Caiete Silvane”, prin munca și strădania redactorului-șef, scriitorul Daniel Săuca, dar și prin talentul colaboratorilor, e astăzi în ipostaza de revistă ce apare lunar, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, cu colaboratori de valoare din Țara

Silvaniei, dar și de pe tot cuprinsul țării. Nu dăm nume aici pentru că ar trebui să alcătuim un *Indice de nume*, însă cei interesați vor putea să vadă acest lucru urmărind site-ul revistei: caietesilvane.ro sau Anuarele revistei, și nu numai.

Personal, mi-am întrerupt colaborarea la „Caiete Silvane” pe o perioadă de aproximativ 10 ani, dar păstrând legătura pentru Malaxorul de știri (2008-2018), perioadă în care am fondat și am fost redactorul-șef al revistei învățătorilor: „Gazeta învățătorilor”, până când, din motive de sănătate, am predat destinele revistei unui nou colectiv redacțional.

După ce starea mea de sănătate s-a mai ameliorat și am devenit pensionar, am reînceput colaborarea cu „Caiete Silvane” (din 2018, și în prezent), dar și cu Editura „Caiete Silvane”, devenind și membru al Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj, colaborând în paralel, sporadic, și la alte reviste: *Rotonda valahă*, *Steaua*, și mai recent la *Revista Neuma*.

Astăzi, revista „Caiete Silvane” care apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România (încă din februarie 2012) este coordonată de un colectiv redacțional stabil, apreciat și cunoscut, cu expertiză în acest domeniu, iar în juru-i foarte mulți colaboratori din țară și din străinătate, majoritatea fiind membri ai uniunilor de creație, membri ai Uniunii Scriitorilor din România (în ordine aleatorie): Viorel Mureșan, Daniel Săuca, Liviu Ioan Stoiciu, Carmen Ardelean, Marcel Lucaciu, Alexandru Jurcan, Menuț Maximilian, Silvia Bodea

Sălăjan, Gheorghe Glodeanu, Alice Valeria Micu, Andrea H. Hedeș, Marta Petreu, Lucian Perța, Eduard Dorneanu, Radu Matei Todoran, Viorel Tăutan, Ovidiu Pecican, Ioan F. Pop, Icu Crăciun, Vasile Pușcaș, Mihaela Meravei, Irina Petraș, Traian Vedinaș, Adrian Lesenciuc și mulți alții care bat la porțile consacării în drumul spre Parnas.

Urez acestei reviste din Țara Silvaniei viață lungă, cu colaborări cât mai interesante și benefice pentru parcursul ei viitor, fie chiar și sub dictonul redactorului-șef al „Caietelor Silvane”, devenit deja truism: „Noi credem în cultură!”

Împreună până la centenar!

Menuț MAXIMILIAN

Este o onoare pentru mine să mă număr printre colaboratorii revistei *Caiete Silvane*, crescând odată cu publicația pe drumul literaturii. Iar la Editura *Caiete Silvane* au văzut lumina tiparului cărțile mele. Rar este această formulă fericită de revistă și editură împreună sub semnul aceleiași instituții. Vorbim aici de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, coordonat de scriitorul Daniel Săuca. Poate tocmai de aceea sunt subiectiv, face parte din parcursul meu cultural și nu aș schimba nimic în conceptul editorial, doar i-aș invita pe cititori să ne fie aproape și în următorii ani.

În cei 20 de ani, revista și-a asigurat o prezență importantă în peisajul publicistic românesc, și nu numai, prin formarea de către managerul Daniel Săuca a unei echipe profesionale, dăruită muncii de jurnalism cultural. Alături de scriitori cu experiență au intrat în colectivul redacțional condeieri tineri, care împreună au reușit să așeze *Caiete Silvane* în topul publicațiilor culturale, atât prin ediția print cât și online, printr-un click distanță ajungând la cititori. Revista se află sub egida Uniunii Scriitorilor din România, beneficiind și de sprijinul Consiliului Județean Sălaj, al Consiliului Local și al Primăriei Municipiului Zalău.

Felicitări, urări de bine și forță de muncă întregului colectiv redacțional. Celor care și-au pus condeiul în slujba culturii le doresc multă sănătate și să îmbine cu măiestrie arta informării culturale cu ținerea aproape a cititorilor. Am convingerea că jurnalismul cultural nu va fi niciodată perimat și că valorile intelectuale își vor găsi întotdeauna un loc de cinste în casele cititorilor. Avem nevoie de *Caiete Silvane* și de revistele care ne îmbogățesc spiritual în aceste vremuri tulburi. La mulți ani, cu sănătate! Să ne aniversăm împreună, an de an, până la centenar!

Caiete perseverente și empatic

Alexandru JURCAN

De prin 2010 am intrat în teritoriul râvnit al *Caietelor Silvane*, gășind atâta înțelegere, apreciere și căldură, încât n-am mai ieșit din tărâmul binecuvântat. Nu e puțin lucru să trimiți un articol și într-o oră să ți se confirme primirea. Astfel este Daniel Săuca, echilibrat, serios, modest, empatic, talentat. Numai așa revista a putut străbate un drum lung, cu forma ei solidă la propriu și la figurat (revista poate intra ușor în bibliotecă, având stabilitate). Iată o revistă de ținută, cu articole de interes major, cu opinii pertinente, cu propuneri stringente, diverse, discrete, care a ajuns la un număr impresionant. Zicea un filozof că... valorile nu intră prin ușa din față, ci prin ușa din dos, apoi se impun gradat, fără ostentație.

E citită revista? Poate că mai mult decât altele. Știm cu toții situația tineretului atras de vizual, îndepărtat (temporar) de literatură. Asta nu înseamnă a ceda, a pune jos armele. Daniel Săuca organizează întâlniri anuale, lecturi incitante, invită scriitori, cu aceeași notă de discreție neviciată. Ce zicea Camus? „Numesc adevăr ceea ce continuă”. Și CAIETELE continuă cu o regularitate tonică. În paginile revistei vibrează lumea, sfidând orice umbră de provincialism. Ca orice ființă, o revistă are originalitatea ei, unicitatea incontestabilă. Mereu îmi amintesc de Hemingway: „stropul de noutate pe care fiecare om îl culege pe lume e foarte costisitor și-i unica moștenire ce-o lasă după sine”. Cu siguranță, moștenirea propusă de Daniel Săuca e considerabilă și emoționantă.

„Caiete Silvane, un reper important în peisajul cultural al județului Sălaj”

Anca Ioana IACOB-GAIDOȘ

Caiete Silvane, un reper important în peisajul cultural al județului Sălaj, o emblemă a județului nostru, a primit în brațele ei prețioase și câteva poeme semnate de mine.

O mână de oameni, cu minți de aur și suflet deschis, ne dăruiesc în fiecare lună povești și editoriale ce fac cinste Sălajului.

În primăvara anului trecut, Editura *Caiete Silvane*, sub îndrumarea domnului Daniel Săuca, mi-a

Îndeplinit un vis, acela de a publica volumul de poezii, *O bluză din tercot*, care s-a bucurat să fie prezentat în cadrul Cenaclului literar „Sylvania” sub oblăduirea domnului profesor Marcel Lucaciu, având sprijin și pentru lansare într-un cadru festiv susținut de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Am avut deosebită plăcere să particip la invitația domnului Daniel Săuca la emisiunea *Dialogurile Caiete Silvane*, unde emoția prezentării volumului meu de poezii nu o voi uita niciodată.

La ceas aniversar, aduc mulțumiri revistei *Caiete Silvane* pentru două decenii de dedicare, inspirație și contribuție remarcabilă la cultura și literatura românească.

Prin paginile sale, revista a reușit să aducă la lumină creații valoroase și să păstreze vie memoria identității noastre culturale.

Să aveți parte de inspirație și mulți ani de succes în slujba artei și culturii!

”Caiete Silvane,, – 20 de ani

Doina IRA-TĂUTAN

Revista *Caiete Silvane*, una dintre cele mai cunoscute publicații culturale din Ardeal, împlinește în primul trimestru al anului 2025, douăzeci (20) de ani de activitate. Revista s-a „născut” în contextul transformărilor profunde, atât sociale, cât și culturale, pe care le traversa România începutului de Mileniu al treilea, p. Chr. Scopul inițial al revistei a fost, desigur, acela de a oferi un spațiu valorilor literare și culturale din zona Sălajului, dar, la scurt timp după apariție, ea a devenit un pilon al vieții literare și culturale nu doar din acest areal, având un impact semnificativ asupra întregii comunități literare din țară.

Prin stăruința câtorva reali promotori pasionați de cultură, revista a devenit o platformă importantă de promovare a tinerelor talente, dar și un loc de întâlnire pentru scriitori consacrați.

I-am cunoscut pe majoritatea realizatorilor revistei în ianuarie 2011, cu ocazia primei mele vizite în județul Sălaj, în calitate de viitoare soție a unuia dintre ei, scriitorul Viorel Tăutan. Acea primă vizită coincidea cu ziua în care era stabilită o întâlnire la Jibou a redactorilor care se angajaseră cu devoțiune și rigurozitate în apariția lunară a revistei. Atunci am aflat că Daniel Săuca, inițiatorul și sufletul acestei reviste, este redactor-șef încă de la apariția ei, în primăvara anului 2005. Domnia sa avea să facă din revistă ceea ce este ea astăzi, după 20 de ani de apariție neîntreruptă. O publicație de foarte bună calitate, cunoscută nu doar în toată țara, ci și în străinătate.

La mulți ani, *Caiete Silvane!* Este un moment de sărbătoare nu doar pentru revistă, ci și pentru toți cei care au găsit în paginile ei un spațiu al creației, al reflecției și al dialogului.

Caiete Silvane este mai mult decât o simplă publicație; este un loc în care cuvintele prind viață și sunt împărtășite în cadrul unei comunități pasionate de literatură. Fiecare număr a fost și rămâne o invitație la explorare, o certă oportunitate de a descoperi noi voci și perspective, dar și o platformă prin intermediul căreia eu-însămi am reușit să împărtășesc gânduri, sentimente și aspirații.

Într-o lume în continuă și accelerată schimbare, *Caiete Silvane* a reușit să reziste, să se mențină respectabilă, promovând valori autentice din rândul creatorilor de literatură beletristică și științifică. După 20 de ani de la înființare, revista continuă să inspire, să provoace și să aducă împreună oameni pasionați de cuvântul scris.

Pe lângă publicarea revistei, colectivul redacțional a organizat numeroase evenimente culturale, întâlniri cu cititorii, lansări de carte și festivaluri literare. Aceste activități nu doar că au promovat revista, dar au contribuit la consolidarea comunității literare din România, și nu numai, în context cultural mai larg.

Felicitări echipei „Caiete Silvane” pentru dedicare, perseverență și viziune! Vă doresc cât mai multe ediții pline de inspirație și succes în continuare. La mulți ani!

„Caiete Silvane” – la aniversare – 20 de ani

Voichița LUNG

La contactul cu o revistă de cultură, cred că este îndreptățită curiozitatea cititorilor de a accesa informații privind denumirea, fondatorii și colectivul de redacție, menirea pe care o are. Multe lucruri interesante se pot expune și sintetiza în momente de bilanț, la ceas aniversar.

„Caiete Silvane” – 20 de ani de apariție. O revistă cu un nume care reflectă ceea ce dorește să fie și un indiciu pentru orizontul de așteptare al cititorilor. Pentru mine, ca om al școlii, „caietul” înseamnă spațiu de notare și stocare a informației, de exprimare a gândului. Pagina albă, umplută cu semne grafice și imagini, deschide calea spre cunoaștere, dar poate fi și suport al exprimării trăirilor. Adăugându-se numelui revistei termenul „Silvane” este evidentă intenția de a reflecta identitatea geografică, istorică și culturală, marcă a ținutului în care această publicație vede lumina tiparului. Dar revista nu e doar de interes local. Paginile sale trec de limite strict trasate, sunt deschise colaboratorilor, evenimentelor științifice și manifestărilor artistice, în context mult mai extins, adesea internațional.

Citesc număr de număr revista și constat cu mare satisfacție cum s-a transformat pe parcursul anilor, cât de mult a crescut din punctul de vedere al conținutului bogat, diversificat și al aspectului grafic. Port un sincer respect și admirație colectivului de redacție, colaboratorilor, editorilor, tuturor celor care contribuie cu efort și dăruire la apariția fiecărui număr al revistei.

Ce reprezintă pentru mine „Caiete Silvane”? În timpul carierei de profesoară de limba și literatura română am perceput revista ca pe o oază de cultură și, la un moment dat, ca pe o rampă de lansare pentru elevii talentați, dornici de afirmare în lumea presei. Aduc drept argument faptul că în perioada 2008-2014 s-a derulat un reușit Proiect de colaborare, coordonat de domnul Daniel Săuca, redactor-șef al revistei, împreună cu un colectiv redacțional de la Colegiul Național „Sylvania” Zalău. Astfel, an de an, cu ocazia Zilelor Școlii, a fost tipărit și lansat suplimentul revistei „Caiete Silvane”, denumit „CNS. Cuvinte. Nume. Speranțe”. În această publicație se regăsesc articole, creații originale, fotografiile și desene ce reflectă preocupările, realizările notabile, talentele unor elevi și profesori ai liceului.

În același timp, ca moment de referință din viața personală, menționez faptul că am avut marea șansă de a participa la Concursul de creație

organizat de Editura și revista „Caiete Silvane”, parte din proiectul dedicat Zilelor revistei – ediția a X-a. Obținând Premiul de debut, am beneficiat de publicarea, în 2017, a plachetei de versuri „Jocul de-a anotimpurile”. Astfel, mi-am împlinit un vis mereu amânat, am trăit bucuria de a mă reîntoarce în zona creației, am regăsit spațiul primitor al Cenaclului literar „Sylvania”. Sunt recunoscătoare și în același timp mândră de posibilitatea ce mi s-a oferit, de a face parte dintr-un cerc de oameni care împărtășim aceleași valori și aspirații creative.

În „Caiete Silvane” am publicat, de-a lungul anilor, articole, recenzii, impresii de lectură adresate cititorilor revistei, pasionați de lumea cărților. Cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj a văzut lumina tiparului și am lansat de curând, în cadrul Cenaclului „Sylvania”, volumul de versuri, „Timp din anotimp”. Sunt onorată de prezența în revistă a unui grupaj din poemele mele. Aduc mulțumiri pentru susținere și pentru semnalarea apariției cărții!

Revista „Caiete Silvane” este rodul implicării în viața cetății a unor oameni cu o aleasă menire, oglindește locuri și evenimente immortalizate în beneficiul posterității. În context aniversar, urez „La mulți ani” rodnicilor colectivului de redacție, inspirație celor care scriu și cititori devotați revistei noastre, mult timp de acum înainte!

Protopopul Ștefan Răcășan (I)

Marín POP

La cumpăna anilor 1980/1981, pe când se afla la unul dintre fiii săi, în Cluj-Napoca, trecea la cele veșnice una dintre personalitățile marcante ale Sălajului, protopopul Ștefan Răcășan. Din păcate, odată cu trecerea timpului, a intrat într-o nemeritată uitare, în special după ce la Buciumi nu se mai organizează festivalul coral care-i purta numele. Tocmai din aceste considerente, ne-am propus ca în prezentul articol să aducem la cunoștința opiniei publice câteva crâmpoie din prodigioasa lui activitate, pe care a desfășurat-o nu numai pe plan religios, ci și cultural, politic și economic. Subliniem doar faptul că din corul țărănesc pe care l-a înființat la Buciumi s-a remarcat doamna Sava Negrean Brudașcu.

O altă motivație o constituie faptul că 2025 a fost declarat, prin lege, „Anul Cardinal Iuliu Hossu” și în acest context ne propunem să publicăm mai multe studii referitoare la viața și activitatea episcopului-martir, precum și a colaboratorilor săi apropiați, printre care s-a aflat și protopopul Ștefan Răcășan.

Protopopul
Ștefan Răcășan

Ștefan Răcășan s-a născut la 2 iunie 1907 în comuna Așchileu Mic, județul Cluj, din părinții Simion și Maria Răcășan, născută Forna, țărani gospodari și cu frică de Dumnezeu.

Rămas orfan de mamă de la vârsta de șapte ani, a urmat cursurile școlii primare din satul natal, avându-i ca și colegi pe fiii țăranilor din localitate, dintre care își amintea de Matei Ion a Gherghichii Beciului și de Băgărean Nimușca, măritată Rețe.

După absolvirea școlii primare, în anul 1919, tatăl său l-a înscris la Liceul „George Barițiu” din Cluj, unde a urmat două clase secundare, avându-i ca și colegi pe Tudor Bugnariu, fost primar al Clujului, Dr. Alexandru Roșca, reputatul profesor universitar clujean și pe Dr. Salvador Cupcea, fiul vicarului Silvaniei, Petru Cupcea, ajuns profesor la Facultatea de Medicină din Cluj și ministru adjunct al Sănătății, după cel de-Al Doilea Război Mondial.

Din cauza situației materiale modeste a tatălui său,

în anul 1921 s-a transferat la Liceul „Petru Maior” din Gherla, pe care l-a absolvit în anul 1926, când și-a luat bacalaureatul. Aici i-a avut ca și colegi, printre alții, pe Alexandru Fărcaș, care ajunge în funcția de secretar la Institutul Teologic Universitar din Cluj și pe Dr. Gheorghe Culic, judecător în Cluj.

În ultima clasă de liceu rămâne orfan și de tată și este nevoit să se susțină singur, prin meditațiile ce le dădea elevilor din clasele inferioare, iar după terminarea liceului a fost primit ca bursier al Mitropoliei Blajului, pe toată perioada studiilor superioare. A urmat Facultatea de Teologie din Blaj, pe care a absolvit-o în anul 1929. Aici i-a avut colegi, printre alții, pe Virgil Moldovan, ajuns în funcția de consilier eparhial la Episcopia Ortodoxă Română din Oradea și pe Virgil Stanciu, profesor la liceul nr. 1 din Cluj.

În data de 7 noiembrie 1929 s-a căsătorit cu Viorica Mărgineanu, originară din localitatea Tămașa, iar din fericita lor căsătorie au rezultat trei copii: Petru, născut la 25 septembrie 1930, profesor de matematică și fizică la Liceul „George Barițiu” din Cluj-Napoca; Ștefan, născut la 25 aprilie 1932, absolvent de Medicină în Cluj-Napoca; Tiberiu, născut la 23 septembrie 1938, la rândul lui absolvent de Medicină în Cluj-Napoca.

La 12 noiembrie 1929, tânărul preot este hirotonit în parohia Sâncraiu Almașului, unde a păstorit până în data de 11 august 1940, când a fost numit protopop la Buciumi, județul Sălaj.

În cei 11 ani cât a funcționat ca preot în parohia Sâncraiu Almașului, Ștefan Răcășan a muncit cu răvnă pentru ridicarea culturală și economică a țăranilor.

Din punct de vedere religios, la nici un an de la instalarea sa în funcție are loc rearondarea parohiilor greco-catolice, iar episcopul Iuliu Hossu mută sediul episcopiei la Cluj, Dieceza denumindu-se de acum de Cluj-Gherla. Parohia greco-catolică Sâncraiu Almașului făcea parte din tractul Cluj-Mănăștur.

Tânărul preot Ștefan Răcășan urcă repede scara ierarhică a funcțiilor bisericești, în anul 1932 fiind ales în asesor substitut al Forurilor delegate Matrimoniale de l-a instanță, după cum reiese din oficiosul diecezan „Curierul Creștin”.

Tot din acest ziar bisericesc aflăm că în anul 1940, Ștefan Răcășan ajunsese în funcția de protopop onorar. Aflând că preotul Gavril Deac, protopop al tractului Buciumi, s-a transferat în parohia Surduc și ca protopop tractual, Ștefan Răcășan cere să fie transferat în locul său, la Buciumi. Astfel, în ședința Consistoriului diecezan din 11 august 1940, se decide numirea lui

ca protopop al tractului Buciumi și paroh în vechea așezare romană, situată la poalele Munților Meseș.

În plan cultural, Ștefan Răcășan a organizat corul înființat în Sâncraiu Almașului încă din anul 1922, cu care colaborase în timpul studenției, în cor țărănesc pe patru voci, care a cântat în repetate rânduri la Radio București și a concertat în principalele orașe ale țării: București, Brașov, Alba Iulia, Târgu Mureș, Satu Mare, Blaj, Iași, Ploiești etc. În mod special, a concertat la Opera Română din Cluj, obținând „succese neobicinuite”.

În anul 1937, la un concurs național organizat la București, la care au participat 180 de coruri, Ștefan Răcășan și corul țărănesc din Sâncraiu Almașului au câștigat locul I.

Un an mai târziu, în perioada 2-8 iulie 1938, același cor, împreună cu alți 700 de țărani, grupați în organizația Astei denumită „Șoimii Carpaților”, instruiți de preotul Ștefan Răcășan, a concertat la Radio Praga, în cadrul festivalului Sokoliada din acel an, la care a participat și România. Organizat pe stadionul Masaryk, denumit după vrednicul președinte cehoslovac ce decedase cu un an înainte, evenimentul a avut o amploare deosebită, de nivel european, având în vedere și contextul internațional revizionist, Cehoslovacia fiind ocupată un an mai târziu de către Germania nazistă. Iată câteva scurte relatări publicate în revista „Șoimii Carpaților”, referitoare la prestația de excepție a protopopului Răcășan, în calitatea sa de dirijor al corurilor participante:

„Spectacolul oficial a avut loc în după-masa de marți, 5 iulie. A fost ultima zi mare a serbării Sokolilor, la care a luat parte cel mai mare număr de executanți (30.000 de bărbați și tot atâtea femei). O ploaie îndesată și rece a căzut în tot decursul acestei după-mese. Ceea ce nu a adus însă nici cea mai mică modificare desfășurării programului. (...) Au impresionat (românii – n.n.) prin originalitatea programului (Coasa și dansurile) și mai ales prin costumele lor. A fost maximul ce-l puteam da în astfel de împrejurări. De aceea defilarea lor pe stadion, prin fața Președintelui Benés, – alături de care a fost invitat acum și Tribunalul Șoimilor (prof. Iuliu Hațieganu – n.n.) – a fost însoțită de aplauze delirante. Iar țărani noștri uitaseră și ploaie și oboseală și începuseră să-și arunce căciulile în aer, ceea ce a produs culmea entuziasmului ... (...)

Cu toate că (erau) uzi leoarcă, Șoimii noștri au plecat imediat după program la postul de Radiodifuziune, unde, sub conducerea părintelui Răcășan au făcut să răsună în întreaga lume frumoasele noastre cântece”.

Din încasările ce le obținea la concerte și prin munca voluntară a țăranilor din Sâncraiu Almașului, protopopul Ștefan Răcășan a reușit să construiască un cămin cultural impunător, care mai există și în prezent.

A organizat, apoi, la căminul cultural, stațiunea de mașini agricole, iar țăranii din sat au avut posibilitatea de a fi primii din județul Cluj care au lucrat pământul cu trac-

toarele. De asemenea, a achiziționat mașină de semănat, prășitoare mecanice, plug reversibil, plug reversibil, sapa mecanică și alte unelte agricole au fost obținute de către protopopul Ștefan Răcășan printr-un program inițiat de regele Carol al II-lea, care a împărțit țăranilor 1.141 de pluguri, lucrate la Uzinele metalurgice de la Reșița, în sisteme diferite, pentru a se potrivi diferitelor zone ale țării. Distribuția plugurilor s-a făcut de către Astra, susținătoare de școli țărănești pentru adulți, cum a fost și cea de la Șimleu Silvaniei.

Protopopul Răcășan a instalat în Sâncraiu Almașului două răsadnițe sistematice pentru cultura răsadurilor de primăvară și vară. A procurat 4.000 de puieți altoi, pe care i-a distribuit gratuit coriștilor și țăranilor săraci, dar harnici, din localitate. Pe mai mulți țărani săraci, dar silitori, printre care se numărau Ioan Cucuruzan și Toader Mureșan, i-a ajutat cu îmbrăcăminte și i-a trimis la cursuri speciale de agricultură și pomicultură.

Pentru îngrijirea sănătății populației din Sâncraiu Almașului, Ștefan Răcășan a înființat o baie populară, cu dușuri. De asemenea, a organizat un curs special de gospodărie casnică pentru femei, cu durata de șase luni, aducând în acest scop o profesoară specialistă de la Sibiu.

La 22 mai 1938, în cadrul unei festivități deosebite, organizate de despărțământul Cluj al Astei, condus de reputatul medic și profesor universitar Iuliu Hațieganu, se inaugura Casa Națională din Sâncraiu Almașului, construită din inițiativa și munca deosebită a protopopului Ștefan Răcășan. Despre această casă culturală, distinsul fiu al satului Sâncraiu Almașului, Ion Onuc Nemeș, spune următoarele: *„Amplasată în mijlocul satului și ridicată pe locul unei foste cârciumi, Casa Națională din satul meu forma un triunghi fericit cu Biserica (1902), situată pe deal, și cu Școala (1910). Era o clădire monumentală, reprezentativă și simbolică pentru sat, menită să atragă, să cheme la ea, să fie un titlu de noblețe și de mândrie pentru localnici”.*

Discursul inaugural al casei, care urma să fie folosită și de organizația „Șoimii Carpaților”, a fost rostit de către Dr. Iuliu Hațieganu, iar darea de seamă referitoare la construcția casei a fost prezentată de către vrednicul protopop Ștefan Răcășan. Construcția casei a durat trei ani, iar fondurile bănești au fost asigurate, așa cum sublinia și Ștefan Răcășan, din premiile obținute de formația corală pe care a înființat-o și o

Prof. univ. dr. Iuliu Hațieganu, tribunul „Șoimilor Carpaților”

conducea. Locuitorii din Sâncraiu Almașului au făcut 100.000 de cărămizi, au făcut clacă și au transportat piatra și nisipul, au ajutat meșterii la toate lucrările de construcție. Vrednicul profesor Dr. Iuliu Hațieganu a contribuit cu bani proprii la ridicarea casei, dând dovadă de generozitate și dragoste față de semenii săi. Nu în ultimul rând, menționăm faptul că la inaugurare, Casa Culturală a fost înzestrată cu mobilier, bibliotecă, lămpi și un aparat radio.

Tot de la Ion Onuc Nemeș aflăm de inițiativa lăudabilă a fiilor satului Sâncraiu Almașului de a dezveli și sfinți o placă din bronz, pe frontispiciul Casei Naționale, cu numele ctitorului instituției de cultură: preot Ștefan Răcășan. Evenimentul a avut loc în data de 7 septembrie 2014, în cadrul întâlnirii fiilor satului din Sâncraiu Almașului.

După cum reiese din rapoartele de activitate ale Despărțământului Cluj al Astei, protopopul Ștefan Răcășan a desfășurat o activitate deosebită susținând conferințe, organizând șezători și a colaborat la realizarea programului diferitelor evenimente culturale împreună cu corul țărănesc pe care îl conducea. Redăm doar câteva titluri ale conferințelor pe care protopopul Ștefan Răcășan le-a susținut la Sâncraiu Almașului, în cadrul despărțământului de plasă al Astei, în perioada 1933-1935, după cum reiese din rapoartele înaintate de către despărțământul Cluj al Astei Comitetului Central de la Sibiu și publicate în revista „Transilvania”: „Frumusețea cântecului românesc”; „Portul românesc”; „Frumusețea datinilor pascale”; „Astra și faptele ei”; „Ce trebuie să facă țărănul în timpul liber de iarnă”; „Preceptele morale în lumina credinței și științei”; „Iubirea de neam și de lege”; „Astra și contribuția ei la lumina neamului”; „Rolul Bisericii în trecutul neamului și astăzi”; „Minte sănătoasă în corp sănătos”; „Prof. Iuliu Hațieganu și Șoimăria”; „Virtuțile martirilor creștini”; „Spiritul de jertfă pentru lumina neamului” etc. Tot din aceste rapoarte aflăm că era secondat în activitatea culturală de soția sa, Viorica Răcășan, care susține, printre altele, conferința „Datoria mamei române”.

Tot din revista Astei aflăm despre participarea protopopului Ștefan Răcășan la cea de-a IV-a ediție a „Șoimiadei”, care a avut loc în data de 13 iunie 1937, în Așchileu Mic, satul său natal. Iată ce scria în paginile revistei „Transilvania” profesorul Ion Breazu, membru marcant al Astei, care a rămas profund impresionat de prestația deosebită a corurilor conduse impecabil de protopopul Răcășan:

„Am văzut ochii înotând în lacrimi de bucurie la spectacolul grandios a o mie două sute de flăcăi și fete în costume naționale dansând sau cântând. Părintele Ștefan Răcășan, protopopul din Sâncraiu Almașului, trebuie să aibă o baghetă vrăjită pentru a putea conduce, fără repetiții de ansamblu, un cor de țărani de proporții cum nu cred că a existat altul pe întreaga întindere a pământului românesc”.

Din punct de vedere politic, organele comuniste îl

acuză, mai târziu, că a făcut parte din Partidul Național Țărănesc. El ar fi intrat, oficial, în rândurile partidului, în anul 1932.

La Sâncraiu Almașului se deplasa deseori fruntașul național-țărănist Emil Hațieganu, care a fost ales deputat al circumscripției electorale Hida în mai multe legislaturi, și cu care se spune că era în relații bune. De asemenea, era în relații foarte bune și cu fratele lui, cu reputatul doctor Iuliu Hațieganu, alături de care a activat pe tărâm cultural, în cadrul Astei și „Șoimii Carpaților”.

Din păcate, după Dictatul de la Viena, atât instalația de baie, cât și mașinile agricole de la Sâncraiu Almașului, au fost duse de către autoritățile horthyste, în anul 1941, în comuna Cuzăplac.

Într-o declarație pe care a fost nevoit să o dea Securității, în anii '50, protopopul Ștefan Răcășan subliniază faptul că organizația culturală din Sâncraiu Almașului a lucrat doar în cadrul Astei. De asemenea, în urma unor acuze de șovinism și rasism, prin care noul regim totalitar comunist încerca să aducă acuzații nefondate elitei interbelice, protopopul Ștefan Răcășan subliniază faptul că în cadrul organizației culturale din Sâncraiu Almașului nu s-au făcut nicodată deosebiri rasiale sau confesionale. În acest sens, îi dă ca exemplu pe noii tovarăși Emil Sava, fost Löbli, ajuns activist al Partidului Muncitoresc Român (PMR) și director la un liceu tehnic din Cluj, care era de origine evreiască și pe Elenuța Mody, de origine maghiară, devenită și ea „cadru de nădejde” al noii orânduiri socialiste. Ambii au făcut parte din organizația culturală și corul înființat de către protopopul Ștefan Răcășan, „fără să fi avut vreo neplăcere”.

În anul 1940, la 11 august, Ștefan Răcășan este numit în funcția de protopop al tractului greco-catolic Buciumi și preot în parohia cu același nume.

Dictatul de la Viena, din 30 august 1940 l-a surprins încă în parohia Sâncraiu Almașului, instalându-se în parohia Buciumi abia la 2 noiembrie 1940, după nenumărate șicanări venite din partea ocupanților horthyști. În perioada ocupației horthyste este caracterizat ca un „mare naționalist”, de către autoritățile comuniste instaurate după război, însă, în declarațiile pe care este nevoit să le dea Securității, el subliniază că a avut un comportament demn, indicându-i ca persoane care puteau da relații în acest sens pe „tovarășii” Vasile Nikoda de la Sfatul Popular Județean Sălaj și Nagy Albert, notar pensionar în Crasna.

La fel ca la Sâncraiu Almașului, protopopul Ștefan Răcășan a desfășurat o prodigioasă activitate culturală și la Buciumi. A înființat și aici un cor țărănesc pe patru voci, cu care a organizat mai multe serbări, cu „succes frumos”, chiar dacă erau vremuri grele, de război. De asemenea, inspirat de buna colaborare dintre episcopul greco-catolic Iuliu Hossu și episcopul ortodox Nicolae Colan, care conduceau mișcarea de rezistență românească în Ardealul cedat, alături de fruntașul politic național-țărănesc Emil Hațieganu,

Inaugurarea Casei Naționale din Sâncraiu Almașului – 22 mai 1938

protopopul Ștefan Răcășan a încercat să aibă o colaborare frățească cu protopopul și preoții din tractul ortodox Românași. Relevant, în acest sens, a fost pelerinajul organizat de protopopul Răcășan la 29 iulie 1944, la Buciumi, la care a participat și episcopul Iuliu Hossu. La intrarea în biserica din Buciumi, episcopul a fost întâmpinat atât de protopopul greco-catolic Ștefan Răcășan, cât și de protopopul ortodox al Ungurașului (Românași), Valeriu Matei. Foarte impresionat și mișcat de această atitudine frățească, din ziarul „Tribuna Ardealului” (nr. 1097/1944) aflăm că vrednicul episcop li s-a adresat cu următoarele cuvinte:

„În toată calea ce o bătătoresc în numele Domnului, am propovăduit pacea și buna înțelegere între frați. Mă bucur din inimă de ceea ce văd aici și-L rog pe Domnul ca, așa frățește îmbrățișați, să ne ajute să ducem sufletele la mântuire”.

După cel de-Al Doilea Război Mondial, se implică din nou în viața politică, alături de PNȚ Maniu. Un moment istoric foarte important, care a marcat ulterior întreaga Europă de Est, l-a constituit Conferința miniștrilor de Externe ai Aliaților de la Moscova, din perioada 15-25 decembrie 1945, în cadrul căreia promiteau că vor garanta organizarea de alegeri libere în România, ceea ce din păcate nu s-a întâmplat. În urma acestui important eveniment istoric, și în județul Sălaj începe procesul de reorganizare a cadrelor PNȚ, în vederea participării la alegerile parlamentare. Astfel, la 31 martie 1946, protopopul Ștefan Răcășan a fost ales președintele plasei Buciumi. Adunarea a avut loc în curtea proprietarului Gheorghe Ghiuruțan din Românași, sub președinția lui Dr. Simion Pop, avocat

în Zalău și președinte al organizației PNȚ Sălaj.

Activitatea politică național-țărănistă a protopopului Răcășan reiese și din rapoartele Partidului Comunist din Sălaj, care fac referire la situația politică a județului Sălaj. Dintr-un astfel de raport aflăm că în plasa Buciumi, care era „pur românească”, acțiunea propagandistică a PNȚ era condusă de către protopopii Ștefan Răcășan din Buciumi și Vlaicu Patrițiu din Bogdana. Ceea ce li se părea suspect comuniștilor era faptul că protopopul Răcășan „e vizitat încontinuu de actualul subprefect Opriș Ioan acompaniat chiar și de noul prefect”. Îi suspectau pe cei doi reprezentanți ai autorităților pro-comuniste de simpatii național-țărăniste, deoarece, spun ei, „în urma atitudinii din ultimul timp a noului prefect precum și a subprefectului în această plasă precum și în plasele pe cari le-au vizitat împreună se observă o acțiune manistă mai bine zis legionaro-reacționară destul de pronunțată”.

După cum remarcau mai târziu organele Securității, protopopul Ștefan Răcășan „depune un efort excepțional pentru a atrage masele la acest partid”, în special pentru participarea la Congresul Județean al PNȚ, preconizat a fi organizat la Zalău, în mai 1946, interzis de către autoritățile pro-comuniste:

„La fel, cu ocazia congresului ce era organizat a se ține la Zalău de către Maniști, numitul a fost acela care a organizat țărănimea din părțile Buciumului plecând încolonați, cu toate că a fost anunțat că nu se ține niciun congres acesta din contră a căutat ca să organizeze cât mai mulți pentru a merge organizați”.

A urmat cel mai grosolan fals electoral din istoria României, rezultatele alegerilor parlamen-

tare din 19 noiembrie 1946 fiind inversate de către comuniști, iar la 14 iulie 1947, în urma Capcanei de la Tămădău, întreaga conducere centrală a PNTJ a fost arestată, iar partidul a fost desființat, în mod ilegal. Au urmat arestări ale fruntașilor PNTJ în întreaga țară. Din fericire, protopopul Ștefan Răcășan a scăpat de acest prim val de arestări politice, dar nu și de următoarele.

La 30 decembrie 1947 cădea și ultimul bastion al democrației românești: Monarhia. Îngrijorat de ce se va întâmpla cu țara, în urma loviturii de stat pe care comuniștii au orchestrat-o, regele Mihai I al României fiind forțat prin șantaj să abdice de la tron, la 2 ianuarie 1948 protopopul Ștefan Răcășan îi trimitea preotului greco-catolic Ioan Filip următoarea scrisoare:

„Dragă părinte Filip, / Iartă-mă că-ți scriu în acest fel dar tocmai acum am venit de la biserică (l-a Vineri din lună) și-mi este foarte frig la mână iar penița este mai pretențioasă.

Suntem și acum copleșiți de durere, în urma tristei vești a abdicării MS Sale Regelui, anunțată în mod oficial. Am citit în ziar declarația de abdicare, dar motivele adevărate nu le putem cunoaște ...

Eri am luat jurământul ostașilor în concediu de aici cari au jurat credință Republicei Populare Române. Formula de jurământ este compusă în spirit păgân fără Dumnezeu și nu știu nici acum de ce a fost nevoie

de prezența mea acolo. S-a ales un prezidiu suprem în fruntea căruia este un oarecare Parhon, apoi M. Sadoveanu, și alți asemănători. Dintre aceștia se va alege noul președinte al Republicei. Guvernul a rămas acelaș. După cum vezi mergem cu pași repezi spre deznodământul fatal și numai bunul D-zeu știe unde vom ajunge, alte noutăți, ori amănunte nu cunosc.

Întrucât eu nu pot la nici un caz administra parohia Bogdana, voi încredința-o încă azi păr. Costin”.

Anul 1948 a însemnat și pentru protopopul Ștefan Răcășan începutul adevăratului calvar, dar această perioadă tristă a vieții și activității sale ne propunem să o analizăm într-un studiu separat.

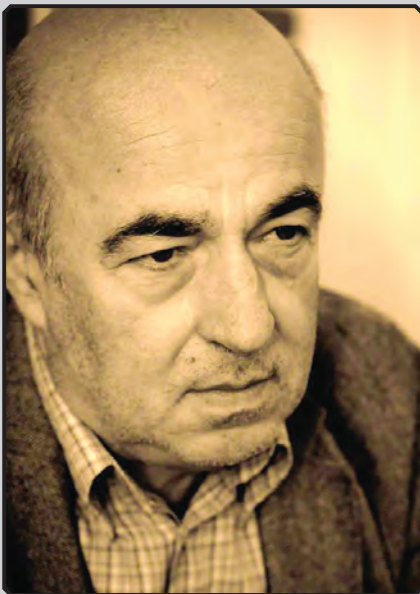
Bibliografie

Arhiva Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității din București, fond Penal, dosar P 77627 și fond Informativ, dosar I 974005 (trei volume).

Colecția revistei *Transilvania*, ziarului *Tribuna Ardealului* și *Șoimii Carpaților*, care se găsesc la Biblioteca Universitară Centrală „Lucian Blaga” din Cluj.

Ion Onuc Nemeș, *ASTRA în satul meu*, Sibiu, Editura „ASTRA” Museum, 2015.

Silvestru Augustin Prunduș, Clemente Plăianu (co-ord.), *Cardinalul Iuliu Hossu*, Cluj-Napoca, Editura UNITAS, 1995.

Vasile Muscă (1 iunie 1944, Dudeștii Vechi, Timiș – 1 ianuarie 2025, Cluj-Napoca). Filosof și scriitor, profesor emerit al Universității clujene „Babeș-Bolyai”. A predat timp de aproape cincizeci de ani, până la pensionare, în 2010, Istoria filosofiei, cu orientare specială către filosofia antică greacă, idealismul german și filosofia românească. Acestea au constituit și principalele domenii de cercetare.

In memoriam Vasile Muscă

Este autorul a trei volume de aforisme, meditații și însemnări: *Spusul și nespusul* (Biblioteca Apostrof, 2003; Ed. Eikon, 2008, ediția a II-a); *Cunoașterea de seară* (eLiteratura, 2014); *Centrul de la margine* (Ed. Școala Ardeleană, 2017).

A scris peste douăzeci de cărți, dintre care: *Introducere în filosofia lui Platon* (Ed. Dacia, 1994; Ed. Polirom, 2002, ediția a II-a); *Filosofia în cetate. Trei fabule de filosofie politică și o introducere* (Biblioteca Apostrof, 1999); *Leibniz, filosof al Europei baroce* (Ed. Dacia, 2002); *Filosofia ca istoria filosofiei* (Ed. Dacia, 2002); *Vârsta rațiunii. Ipostaze filosofice ale Iluminismului* (U.E.-I.R.I., 2002); *Încercare asupra filosofiei românești*.

Schița unui profil istoric (Ed. Grinta, 2002; 2009, ediția a II-a); *Permanența idealismului. Studii și eseuri privind idealismul german* (Ed. Grinta, 2003); *Discurs despre filosofie* (Ed. Grinta, 2005); *Iluminism și istorism* (Ed. Grinta, 2008); *Marea amiază. Studii și eseuri nietzscheene* (Ed. Contemporanul-Ideea europeană, 2013); *Pe teme de filosofie românească* (Ed. Grinta, 2016); *Momente filosofice din 50 de ani* (Ed. Școala Ardeleană, 2018); *Coordonate filosofice românești* (Ed. Școala Ardeleană, 2024).

A tradus operele unor mari filosofi precum Schelling, Nietzsche, Scheler.

În 1996 a fost distins cu Premiul „Vasile Conta” al Academiei Române.

Absolutizarea informațiilor?

LÁSZLÓ László

Noile tehnologii duc adesea la dezastre istorice, nu pentru că tehnologia ar fi rea în sine, ci pentru că oamenii au nevoie de timp pentru a învăța cum să o folosească cu înțelepciune.

(Yuval Noah Harari, *Nexus*, Capitolul 9: *Democrații: Mai putem purta o conversație?*)

Yuval Noah Harari, născut în 1976, este istoric (cu doctoratul la Oxford), gânditor și scriitor, autor al mai multor bestselleruri, traduse în zeci de limbi. De două decenii este cadru didactic (din 2014, profesor universitar) la Universitatea Ebraică din Ierusalim. (Bunicul lui Harari, pe linie maternă, Bruno Luttinger, s-a născut în 1913 la Cernăuți. După unirea Bucovinei cu România, în 1918, a devenit cetățean român, însă, în 1938, și-a pierdut cetățenia română, în urma unor legi antisemite. Ca apatrid risca deportarea, și de mai multe ori a încercat să fugă din România. Până la urmă a reușit, cu un vapor, în anul 1940, să ajungă în Palestina...)

Harari a devenit arhicunoscut după primul său volum de succes *Sapiens – Scurtă istorie a omenirii* (2011), mai ales după ce cartea sa a fost publicată și în limba engleză, în 2015. În acest volum ne prezintă istoria omenirii într-o abordare originală și interdisciplinară.

Sapiens a fost urmată de alte volume asemănătoare: *Homo Deus – Scurtă istorie a viitorului* (2016), *21 de lecții pentru secolul XXI* (2018) și mai recent, ***Nexus. Scurtă istorie a rețelelor informaționale din epoca de piatră până la IA**** în 2024. (IA însemnând prescurtarea inteligenței artificiale create de om.)

În ceea ce urmează, încercăm să vă prezentăm în mod subiectiv și selectiv această ultimă carte – *Nexus*. (Termenul *nexus* din limba latină se poate traduce prin conexiune, relație etc.)

Cartea lui Harari începe cu un *Prolog*, în care, pe lângă altele, autorul pune unele întrebări incomode:

Dacă noi suntem atât de înțelepți, de ce suntem atât de autodistructivi?

Am acumulat foarte multe informații despre orice, de la molecule de ADN la galaxii îndepărtate, însă nu pare că toate aceste informații ne-au oferit răspunsuri la marile întrebări ale vieții: Cine suntem noi? La ce ar trebui să aspirăm? Ce este o viață bună și cum ar trebui să o trăim? (Pe parcurs, va încerca unele explicații, dar lasă la latitudinea noastră să alegem sau chiar să căutăm soluții.)

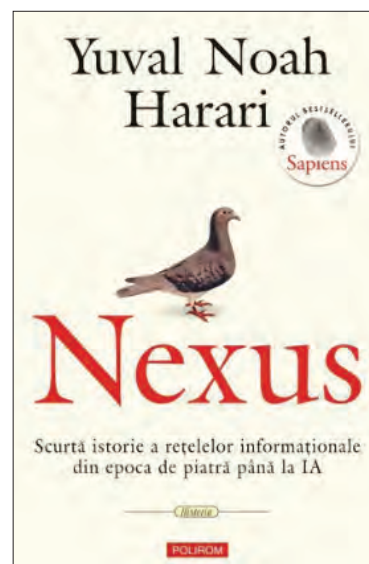
Tot în *Prolog* ne prezintă structura volumului și motivul pentru care reia, dezvoltă sau subliniază une-

le idei/teme din cărțile anterioare. În 2016, în *Homo Deus*, deja a accentuat unele dintre pericolele pe care le reprezintă pentru omenire noile tehnologii ale informației. Susține că adevăratul erou al istoriei a fost întotdeauna informația, mai degrabă decât *Homo sapiens*, și că oamenii de știință înțeleg din ce în ce mai mult nu doar istoria, ci și biologia, politica și economia în

termeni de fluxuri de informații. Mai adaugă că în anii care au trecut de la publicarea cărții *Homo Deus*, ritmul schimbărilor s-a accelerat, iar puterea a început să treacă de la oameni la algoritmi. Multe dintre scenariile care păreau science-fiction în 2016 – cum ar fi algoritmi care pot crea artă, se pot deghiza în ființe umane, pot lua decizii cruciale privind viața noastră și pot ști mai multe despre noi decât știm noi despre noi înșine – sunt realități cotidiene în 2024. (E suficient dacă ne gândim la rolul platformelor de social media în alegerile prezidențiale din decembrie de la noi...)

Pe tot parcursul analizei realizate în *Nexus*, Harari pune față în față regimurile democratice și cele totalitare în privința metodelor de guvernare, atitudinea lor față de sursele de informații și comunicarea lor cu societatea. Sistemele democratice permit informațiilor să circule liber de-a lungul mai multor canale independente, în timp ce sistemele totalitare se străduiesc să concentreze informațiile într-un singur centru.

La această idee importantă revine de mai multe ori: diferența esențială dintre regimurile democratice și regimurile totalitare poate fi surprinsă și prin o altă optică, și cumva mai altfel precum am învățat noi la școală: rețelele de informații dictatoriale sunt puternic centralizate: ceea ce înseamnă că centrul se bucură de o autoritate nelimitată; prin urmare, informațiile curg către centru, unde se iau cele mai importante decizii. Centrul vrea să concentreze toate informațiile în mâinile sale și să dicteze singur toate deciziile, controlând totalitatea vieții oamenilor. Această formă de dictatură, practică de Hitler și Stalin (și de alții), este cunoscută sub numele de to-

talitarism. Sistemul totalitar stalinist era alcătuit din trei ramuri principale: 1. Aparatul guvernamental (ministerele, administrațiile regionale) și unitățile militare regulate (Armata Roșie). 2. Aparatul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și celulele sale de partid omniprezente în societate. 3. Poliția secretă, numită și poliție politică: mai întâi sub numele de CEKA, sub Stalin OGPU, NKVD și MGB, iar după moartea lui, KGB (p. 152).

Apar și regimurile populiste în această abordare. Mai întâi, tot în *Prolog*, apoi pe parcurs, de mai multe ori: „...*populismul ca viziune asupra lumii anti-sistem l-a precedat cu mult pe Trump și este relevant pentru numeroase alte contexte istorice, acum și în viitor. Pe scurt, populismul vede informația ca pe o armă.*” (Sublinierea îmi aparține, L.L.)

Nexus este structurat pe trei mari părți, fiecare alcătuită din mai multe capitole, iar la rândul său, fiecare capitol se compune din subcapitole mai scurte. Unele din aceste subcapitole au doar în jur de o pagină, altele până la câteva pagini. Practic, fiecare are forma unui articol (eventual minieseu), care putea să fie publicat ca articol distinct sau ca serial.

Cele trei mari părți sunt:

Partea I: Rețeaua umană (structurată pe cinci capitole);

Partea II: Rețeaua anorganică (alcătuită din trei capitole mai mari);

Partea III: Politica informatică (compusă tot din trei capitole).

De menționat că titlurile capitolelor și subcapitolelor sunt bine alese și sunt grăitoare, câteva exemple în acest sens: 3. Documente: Mușcătura tigrilor de hârtie; 4. Erori: Fantezia infailibilității; 5. Decizii: O scurtă istorie a democrației și a totalitarismului; 7. Implacabil: Rețeaua este mereu activă. (Cifra indică numărul capitolului.)

Despre conținutul primei părți aflăm tot din *Prolog*: „*Prima parte a acestei cărți analizează dezvoltarea istorică a rețelelor de informații umane. Ea nu încearcă să prezinte o descriere exhaustivă, secol cu secol, a tehnologiilor informației, cum ar fi scriptul, presa tipografică și radioul. În schimb, prin studierea câtorva exemple, aceasta explorează dilemele cheie cu care s-au confruntat oamenii din toate epocile atunci când au încercat să construiască rețele de informații și examinează modul în care diferitele răspunsuri la aceste dileme au modelat societăți umane contrastante. Ceea ce considerăm de obicei a fi conflicte ideologice și politice se dovedesc adesea a fi ciocniri între tipuri opuse de rețele de informații.*”

Partea a doua susține că suntem în curs de a crea un tip complet nou de rețea de informații, fără a ne opri să luăm în considerare implicațiile sale. Se pune accentul pe trecerea de la rețelele de informații organice (umane) la cele anorganice (informații create și transmise de calculatoare, de tehnologia digitală). În vremuri istorice, Imperiul

Roman, Biserica Catolică și URSS se bazau toate pe creiere pe bază de carbon pentru a procesa informațiile și a lua decizii. Calculatoarele, pe bază de siliciu, care domină noua rețea informațională, funcționează în moduri radical diferite.

A treia și ultima parte a cărții – „Politica informatică” – analizează modul în care diferite tipuri de societăți ar putea face față amenințărilor și promisiunilor rețelei de informații anorganice. Se întreabă: Vor avea formele de viață bazate pe carbon ca noi o șansă de a înțelege și controla noua rețea informațională? După cum s-a menționat mai sus, istoria nu este deterministă și, cel puțin pentru încă câțiva ani, noi, Sapiens, avem încă puterea de a ne modela viitorul. (Asta sună încă optimist!)

Deoarece cartea lui Harari depășește 400 de pagini, nu pot fi prezentate prea multe detalii în doar câteva pagini. Însă vom scoate în evidență unele lucruri considerate mai deosebite:

Autorul, deși este medievist ca formație, are idei și cunoștințe din domeniul tehnologiei, biologiei, religiei, politologiei, informaticii, comunicării etc. Utilizează noțiuni noi sau nefolosite de alți istorici, ca de exemplu:

- *autocorecție/autocorectare*: capacitatea unor sisteme de a reveni asupra unor decizii și de a face corecția fără intervenție exterioară, anterior ca situația să explodeze. Dă și exemple pentru existența și funcționarea sau lipsa/refuzul autocorecției: instituții precum Biserica Catolică și Partidul Comunist Sovietic au evitat mecanismele puternice de autocorectare. Pentru că ele sunt costisitoare în ceea ce privește menținerea ordinii. Mecanismele puternice de autocorectare tind să creeze îndoieli, dezacorduri, conflicte și rupturi și să submineze miturile care mențin ordinea socială... Instituțiile științifice ca universități-academii și-au putut permite mecanisme puternice de autocorectare, deoarece au lăsat altor instituții sarcina dificilă de a păstra ordinea socială (p.107-108);

- *anarhie digitală*;

- *cortina sau cortine de siliciu*, cum a fost odinioară Cortina de fier. (Cortine de siliciu care ar putea exista între imperii digitale rivale, sau între posesorii și dezvoltatorii de IA și cei supuși de ei...);

- *imperii digitale* (superputeri informatice posedate, dezvoltatoare de IA);

- *colonialismul datelor*: dacă există sau se formează imperii digitale, ele vor avea și colonii de date, țări mai slab dezvoltate, de unde vor extrage date, pe care le vor valorifica imperiile, iar „produsele” realizate pe baza acestor date vor fi revândute coloniilor la suprapreț. Consideră că pe viitor nu resursele tradiționale precum petrolul, minereurile vor fi importante, ci datele.

Cartea lui Harari are și alte merite. Pe lângă clarificare, creare și introducerea de noi noțiuni, elimină mituri, caută și găsește conexiuni neobișnuite etc.

Are un limbaj pe înțelesul tuturor.

Chiar și în disputa actuală dintre populiști (suveraniști) și globaliști (progresiști) care divizează Europa contemporană (dar și România), încearcă să lămurească unele confuzii:

Contrar cu ceea ce susțin populiștii, globalismul nu înseamnă crearea unui imperiu global, abandonarea loialităților naționale sau deschiderea granițelor pentru o imigrație nelimitată. De fapt, cooperarea globală înseamnă două lucruri mult mai modeste: în primul rând, un angajament față de anumite reguli globale. Aceste reguli nu neagă unicitatea fiecărei națiuni și loialitatea pe care oamenii ar trebui să o datoreze națiunii lor. Ele reglementează doar relațiile dintre națiuni (p. 330). (Reiese din text, cum este și firesc, că Harari se situează de partea progresiștilor.)

Al doilea principiu al globalismului este că uneori – nu întotdeauna, dar uneori – este necesar să se acorde prioritate intereselor pe termen lung ale tuturor oamenilor în fața intereselor pe termen scurt ale câtorva (p. 330).

Are mai multe idei și sugestii pentru oamenii care sunt debusolați sau se tem de viitor, că nu știu cum să se descurce. Cea mai importantă abilitate umană pentru supraviețuirea în secolul XXI va fi probabil flexibilitatea, iar democrațiile sunt mai flexibile decât regimurile totalitare (p. 282).

Autorul abordează și probleme morale ale revoluției cauzate de IA, punând accentul pe puterea și influența marilor companii tech și vulnerabilitatea vieții private. (Nevoia de reglementare a posibilităților marilor firme IT.)

Pe parcurs, cartea are mai multe referiri la România, dintre care pomenim unele:

- Faptul că, în urma pactului sovieto-german din 1939 (Pactul Ribbentrop-Molotov), în 1939-1940 sovieticii au invadat și ocupat estul Poloniei, au anexat Estonia, Letonia și Lituania și au cucerit părți din Finlanda și România (Basarabia și Bucovina de Nord). Finlanda și România, care ar fi putut acționa ca tampoane neutre pe flancurile URSS, au devenit, în consecință, inamici implacabili...

- România este dată ca exemplu de mai multe ori și în cazurile referitoare la poliția politică din statele totalitare, fiind amintit inclusiv cazul lui Pacepa, care în 1978 a fugit din țară.

- Este aproape antologic cazul informaticianului Iosifescu, monitorizat direct la locul de muncă de un cadru al Securității, din 1976 până la prăbușirea regimului. (Gh. Iosifescu lucra la Centrul de Calcul al guvernului și de la o zi la alta a apărut la el în birou un tip cu costum, care nu a scos o vorbă, și care l-a urmărit timp de peste un deceniu cu un carnețel în mână, ce face omul la serviciu. Regimul fiind suspicios cu noua tehnologie informatică...)

- Cazul mașinilor de scris care trebuiau înregistrate și „amprenta” mașinilor trebuia reînnoită și predată anual autorităților. Și că tot prin anii '70, de la toți

cetățenii s-au strâns mostre de scris, pentru a identifica scrisorile anonime sau înscrisurile dușmănoase descoperite, ori scrisorile trimise la Radio Europa Liberă. (S-au strâns teze, lucrări de la elevi, studenți, declarații și diverse formulare scrise de la toți cetățenii, ca Securitatea să aibă o bază de date.)

În carte, autorul mai publică date, referiri despre rețeaua de lucrători, agenți și informatori ai Securității...

Din cartea lui Harari multe lucruri mi-au plăcut, dar în mod deosebit abordarea că descoperirea tiparului a fost urmată nu doar de revoluția științifică, ci și de răspândirea mai rapidă a unei teorii conspiraționiste. Cartea tipărită și presa scrisă au permis răspândirea rapidă nu numai a faptelor științifice, ci și a fanteziilor religioase, **a știrilor false și a teoriilor conspirației**. (Sublinierea îmi aparține, L.L.) Poate cel mai notoriu exemplu al acestora din urmă a fost credința într-o conspirație mondială a vrăjitoarelor satanice, care a dus la nebunia vânătorii de vrăjitoare care a cuprins Europa modernă timpurie (p. 65). (Profitând de credința în magie și în vrăjitoare de pe toate continentele și în toate epocile... mulți au crezut că ar fi existat o conspirație globală a vrăjitoarelor, condusă de Satana, care constituia o religie instituționalizată anticreștină.)

În ultimele decenii ale secolului al XV-lea, un călugăr dominican și inchișitor, numit Heinrich Kramer, a utilizat „tehnologia de vârf” a vremii – tiparul – în campania dusă împotriva vrăjitoarelor, publicând *Mal-leus Maleficarum – Ciocanul vrăjitoarelor*. (Un „ghid” pentru demascarea și uciderea vrăjitoarelor, în care descrie conspirația mondială și mijloacele prin care creștinii onești puteau descoperi și înfrânge vrăjitoarele. Cartea a devenit un bestseller, fiind reeditată de multe ori și în traduceri.) *Ciocanul vrăjitoarelor* a inspirat o serie de imitații și elaborări. Chiar și astăzi, ideile sale continuă să modeleze lumea, iar multe teorii actuale despre o conspirație satanică globală – cum ar fi și QAnon – se bazează pe fanteziile sale și le perpetuează (p. 87).

A fost ingenioasă și explicația legată de nașterea și utilitatea birocrăției, care în același timp poate fi nu doar necesară ci și păguboasă: „*Birocrația înseamnă literalmente «conducere prin birou»*. Termenul a fost inventat în Franța secolului al XVIII-lea, când funcționarul tipic stătea lângă un birou cu sertare – un birou. În centrul ordinii birocratice se află, așadar, sertarul. Birocrația încearcă să rezolve problema recuperării prin împărțirea lumii în sertare și prin cunoașterea documentului care merge în sertarul respectiv. Principiul rămâne același, indiferent dacă documentul este plasat într-un sertar, pe un raft, într-un coș, într-un borcan, într-un dosar de calculator sau în orice alt recipient: împarte și guvernează. Împărțiți lumea în recipiente și păstrați recipientele separate, astfel încât documentele să nu se amestece. Acest principiu are însă un preț. În loc să se concentreze pe înțelegerea

lumii așa cum este ea, birocrația este adesea ocupată cu impunerea unei ordini noi și artificiale asupra lumii. Birocrații încep prin a inventa diverse sertare, care sunt realități subiective care nu corespund neapărat niciunei diviziuni obiective în lume. Birocrații încearcă apoi să forțeze lumea să se potrivească în aceste sertare, iar dacă potrivirea nu este foarte bună, birocrații insistă și mai mult..." Reducerea dezordinii realității la un număr limitat de sertare fixe îi ajută pe birocrați să mențină ordinea, dar se face în detrimentul adevărului. Deoarece sunt fixați pe sertarele lor – chiar și atunci când realitatea este mult mai complexă – birocrații dezvoltă adesea o înțelegere distorsionată a lumii (p. 66-67).

O altă explicație interesantă a autorului este legată de corelația dintre democrație, respectiv totalitarism și gestionarea informațiilor. (În capitolul 10. Totalitarismul: Toată puterea algoritmilor?)

„Pentru a înțelege impactul algoritmilor și al inteligenței artificiale asupra omenirii, ar trebui să ne întrebăm care va fi impactul lor nu numai asupra democrațiilor precum Statele Unite și Brazilia, ci și asupra Partidului Comunist Chinez și a casei regale Saudite. În secolul al XX-lea, noile tehnologii ale informației au permis apariția atât a democrației la scară largă, cât și a totalitarismului la scară largă, însă totalitarismul a suferit un dezavantaj major. Totalitarismul încearcă să canalizeze toate informațiile către un singur centru și să le prelucreze acolo. Tehnologii precum telegraful, telefonul, mașina de scris și radioul au facilitat centralizarea informațiilor, dar nu au putut procesa informațiile și lua decizii singure. Acest lucru a rămas ceva ce numai oamenii puteau face. Cu cât mai multe informații ajungeau la centru, cu atât mai greu era prelucrarea/procesarea lor. Conducătorii și partidele totalitare făceau adesea greșeli costisitoare, iar sistemul nu dispunea de mecanisme pentru a identifica și corecta aceste erori. Modul democratic de distribuire a informațiilor – și a puterii de a lua decizii – între numeroase instituții și persoane a funcționat (și funcționează) mult mai bine. Sistemul putea face față mult mai eficient avalanșei de date, iar dacă o instituție lua o decizie greșită, aceasta putea fi rectificată în cele din urmă de celelalte. Răspândirea și creșterea algoritmilor de învățare automată ar putea fi exact ceea ce Stalin aștepta. IA ar putea înclina balanța tehnologică a puterii în favoarea totalitarismului. Într-adevăr, în timp ce inundarea oamenilor cu date tinde să îi copleșească și, prin urmare, duce la erori, inundarea IA cu date tinde să o facă mai eficientă. În consecință, IA pare să favorizeze concentrarea informațiilor și luarea deciziilor într-un singur loc..." (p. 299-300). (În continuare, dau exemple actuale din țări democratice: câteva corporații precum Google, Facebook și Amazon, care au devenit monopoluri în domeniile lor, parțial pentru că inteligența artificială înclină balanța în favoarea

giganților. În 2023, Google controla 91,5% din piața globală de căutare.)

Această carte a lui Harari (de fapt, toate cărțile scrise de autor) este ușor de citit, povestirea curge, chiar dacă sunt reluări. (Repetiția este mama înțelepciunii.) Însă, salturile dese în timp și în spațiu pot fi deranjante pentru unii cititori. Mai sunt și unele mici scăpări, sau dacă vreți unele afirmații problematice – din punct de vedere istoric –, pe care le voi exemplifica:

1. „Atunci când primele motoare cu aburi au fost utilizate pentru a pompa apă în minele de cărbune britanice în secolul al XVIII-lea” (p. 312). Da, motoarele cu aburi au fost folosite în minele din Anglia în perioada revoluției industriale, dar tocmai pentru a scoate apa din minele adânci, și nu pentru a pompa apa acolo!

2. Afirmația despre statutul de superputere al Chinei anterior secolului al XIX-lea: „După ce a fost cea mai mare superputere a lumii timp de secole, eșecul de a adopta tehnologia industrială modernă a îngenucheat China” (p. 315, sublinierea mea, L.L.) Întotdeauna au fost alte imperii mai „tari” decât China imperială de odinioară, sau cum utilizează Harari, superputeri: Imperiul roman, cel persan, otoman, imperiul colonial spaniol, imperiul britanic etc. Iar în vremurile istorice, China nu a fost nici măcar putere continentală, care să domine un continent...

3. Afirmația despre apariția vieții pe planeta noastră: „Încă de la apariția vieții pe planeta noastră, acum aproximativ patru miliarde de ani” (p. 194). Viața a apărut ceva mai târziu pe planeta albastră. Primele forme simple de viață au în jur de 3,5 miliarde de ani! (Mai pot fi și altele, dar mai lăsăm și pe alții să caute...)

Încă o observație: Volumul este foarte bine documentat, notele de referință ale cărții însumează peste 60 de pagini. Sunt note unde autorul folosește chiar și 10 surse bibliografice diferite.

În final și doar în paranteză: Primul bestseller al lui Harari (*Homo Deus*) a fost tradus în engleză patru ani după prima apariție din limba ebraică, și după alți doi ani a venit traducerea în limba română. *Nexus* a apărut în 2024 în engleză, și tot în acest an, în limba română, dar și în alte limbi. Acest fapt ne dă de înțeles că a crescut mult interesul față de ideile și abordările istoricului israelian Yuval Noah Harari.

P.S.

Mai am o nedumerire personală în legătură cu autorul Yuval Noah Harari: nu știu exact în ce categorie să-l clasific: istoric sau influencer. Probabil că viitorul apropiat și următoarele volume vor decide acest fapt, și nu noi, oamenii.

* Cartea lui Yuval Noah Harari a fost publicată de Editura Polirom, în traducerea Ioanei Aneci și a lui Adrian Șerban.

Maria Vaida

Răstignită povară

Din creanga nopții se desprinde floarea,
Zicând: Mi-e dor de tine ca de-o poezie!
Bărbatul verde-n ochiu-i nins veghează,
Rugă de vară rostuiind la soroace;
El stinge ziua în lumini albastre,
Rănit de frumusețe-n Evul Mediu,
Călugărul, ce floare nu cunoaște?
Cete de duhuri prin păduri el paște.
Un înger trece prin zi, ca Ana prin zid,
Peste coline astrale, cu un bour el ară
De la mare la munte, răstignită povară.

Umbre peste munte

Coboară lancu prin păduri de brad
În cântec fulgii albi cu zgomot cad
Doar Arieșul se prefacă-n drum
Să treacă fiul moșilor cel bun.
Și umbre și urme peste omăt coboară
 Deschide-mi cerul și a doua oară,
 Să pot, o, Doamne să mă mai uimesc
 Când știi că frumusețea Ți-o iubesc.
Blândă lumina strălucind în apă
Prin ghețuri drumul pe fâgaș îl sapă,
Iar ochii tăi ca apele în ochiuri
Mai cântă în adâncuri ca marea în ghiocuri.
Și iar lumina, umbrele și unda
Cu lancu printre brazi petrecu-și nunta.

Mânza asinului alb

Cu săbii în teacă ne așteaptă
cartea aceasta ce-n suflet pătrunde.
Corbii toamnei mai strigă peste
casele noastre de lemn;
prin cimitir o văduvă îndoliată
caută mormântul soțului ei și
strigă în cântec o rugă, cu o candelă în mână.
Nu mai trec mii de mașini
peste dealuri plâpânde, mereu...
Prin lucarnă văd fața vecinului
care nu iese din casă, speriat de toamnă,
de dealul cu cruci peste care
fâlfâie două steaguri: unul al păcii

și altul al războiului.

Asinul meu paște iarba fragedă
printre morminte cu flori.
Nu mai cântă mierla neagră
diminețile în nukul lui Iuda;
toamna își plimbă voalul
de mireasă aurie peste Feleac.
Sunt mânza asinului alb, Doamne,
însemnată cu o cruce pe spate,
cu un fir de iarbă să mai treci și tu
peste păduri, agale, peste dealul cu cruci;
ține și tu o frunză de aur...

Eu țin sufletul tău în palmă

Pe colina asta te aștept, unde poți veni
cu o cohortă de femei; doar de mine-ți
va fi dor, căci numai eu
țin sufletul tău în palmă
ca o floare de lotus, pe brațe
ca mama care-și leagănă pruncul,
numai eu port iubirea-floare tandră
ca pe un talisman de fildeș
prin savană, numai eu;
doar cu un coson de aur în palmă.

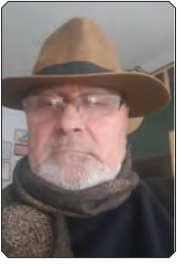
Parodie de Lucian Perța

Maria Vaida

Răstignită povară

În creanga nopții umblu prin oraș
În căutarea muzei și-ai ei pași
Mă poartă spre poeme-n nopți de vară,
Că ziua mi-e **lumina o povară***
Demult, în Evul Mediu, se-adunau
Poeți în cete și apoi umblau
Prin deseale păduri, muza fiind țel,
Călugărindu-se când n-o aflau defel.
Dincolo fiind de lume, dincoace fiind de text,
Știau de căutare că-i un livresc pretext!

*Cuvintele scrise cu **bold** reprezintă sau fac referire la titluri de volume ale autoarei.

Ioan Vasile Bulgărean

Un altfel de poezie

De mâine,
acea fabulă
sau cum vrei s-o numiți,
nu o să mai fie...
O să fie doar o poveste
pentru copiii care nu o să creadă
că omenirea a putut să accepte
și să decadă într-un asemenea hal
încât să-și mănânce
chitariștii-katerinkă
ai furnicilor,
încă de când e lumea...
Doamne (care Doamne?!)...
De mâine nu o să mai fie nici
gândaci,
nici fluturi, nici lăcuste,
nici libelule, nici, nici...
Dar tristețea cea mai mare
va fi că nu o să mai fie nici furnici
și nici povești despre greieruși
chitariști
pierduți acuma prin farfuriile
de pe la Davos...

Nu lăsa Măicuță
să pierim pe cale...

Faceți liniște

E prea multă gălăgie
pe pământ
și nu se mai aude
nimic din cer.
Faceți liniște
vă rog plângând,
să auzim frumosul
să auzim ce simțim.
Să ne auzim gândul
ce-l trimitem în Eter,
să ne auzim
pașii plecați spre mister,
să auzim ploaia
căzând peste noi
ca într-un strop
de speranță efemer.
E prea mult zgomot
în mintea noastră
și nu ne mai auzim
nici măcar respirând.

Echilibristică

Tu, cireășă pereche
la urechea mea
dansând
dansul ielelor
de mai,
levitând
spre cer
ca într-un joc de copii
ce nu se mai sfârșește
niciodată.
Apoi,
adormeam
în coconul nostru
sub cerul-bumbac,
depănându-ne
apusul sufletelor.
Atârnați
de muchia timpului
faceam mereu
echilibristică
pentru
a nu cădea în abis.

Trilogia Moromeților

Alexandru JURCAN

Există creatori care s-au oprit cu pasiune și acribie la un domeniu anume, decelând culele ascunse la prima vedere. Când zici Niculae Gheran, te gândești la Rebreanu, iar Stere Gulea te trimite la Marin Preda. Iată că după *Moromeții 1 și 2* regizorul Stere Gulea s-a documentat intens pentru povestea lui Niculae Moromete (jucat de Alex Călin), care e captiv între două femei: poeta propagandistă Vera Solomon (Olimpia Melinte) și Aurora (Mara Bugarin). Să înțelegem: Vera/Nina Cassian, iar Aurora/Aurora Cornu. Obsedantul deceniu, drama colectivizării, 1954, delațiuni, ședințe incriminatoare la Uniunea Scriitorilor. Spălarea forțată a creierelor. Vorbim de *Moromeții 3*.

Film cu imagini în alb-negru cu alură de document. Stere Gulea a ajuns victorios la finalul unui drum. Al unui proiect ambițios. Vedem casa Moromeților din comuna Talpa, dar și imagini din filmul *Desfășurarea* de Paul Călinescu, realizat după nuvela lui Preda. S-a găsit o

mașină de epocă, dar și un tramvai de atunci. Un restaurant închis a fost transformat în platou de filmare. Dintr-un interviu pe care Stere Gulea l-a luat Aurei Cornu, aflăm cum a apărut capodopera *Moromeții*. Ea a găsit manuscrisul și l-a apărut de distrugere. Joacă în film Horațiu Mălăele, Iulian Postelnicu, Dana Dogaru, Cătălin Herlo etc. Mălăele e fascinant, iar Dana Dogaru de o credibilitate unică.

Niculae Moromete începe să iasă de pe drumul unei ideologii găunoase, dar furcile caudine acționează. Pânda, casa răvășită, chemarea la ordine, musturarea în fața scriitorilor. M-am gândit oarecum la filmul *Viețile alto-ara* de Florian Henckel. Mi-a plăcut gradăția „strângerii șurubului”, a schimbării viziunii lui Niculae, dar spre final dramaticul se îmblânzește într-un climax decorativ. Asta nu înseamnă că nu ne aflăm în fața unui film necesar, memorabil, documentat, surprinzător. Cu doza necesară de reziliență.

Gergely Enikő

Mi-am construit castelul din ruine

Din ruine mi-am clădit cetatea
pentru că am crezut în minuni.
De multe ori am mușcat din țărână
dar inima-mi nu s-a lăsat împământenită.
Mulți doar au zâmbit cu milă
grăbindu-mi o moarte aparentă...

Întotdeauna speranța a încolțit din inima mea
de sub pietrele zdrobitoare ale destinului.
Câțiva mi-au sprijinit învierea
și chiar mi-au arătat drumul spre lumină.

În luptele mele cu ursita
bâjbâind în întunericul sorții
sub povara greutăților vieții
am rătăcit prin unghere sinistre.

Încet înaintez în drumul meu spre lumină.
Visele prind conturul superb al realității.
Liniștea deplină a dimineților senine
îmi răsfată sufletul împăcat:
rănilile au rămas doar o amintire.

Luptele mele s-au prefăcut în flori
ce-mi străjuiesc discret grădina
mereu verde a serenității.

Sărutul vrăjit

Un prin sărut, într-un context imposibil
o scânteiere, o privire divină și atât,
o licărire incandescentă
un zâmbet îmbrățișându-mi buzele.

Senzație de paradis.
Dumnezeu ne-a făcut cu ochiul
și ne-am contopit în lava sărutului.
Săruturi fierbinți,
proiectilele pasiunii
trec de-o parte și de alta
a trupului vrăjii.

Buzele îngemănate
sunt scutul iubirii noastre.
Vânturile reci ale devenirii
tăișul destinului

ori pielea de găină a fricii
nu pot sfâșia
sărutul nostru cosmic.

Mâini obosite

Mâinile mi-au obosit
încep să plece către eternitate.
Mâinile noastre încleștate
păstrează căldura sublimă
a sufletelor îngemănate

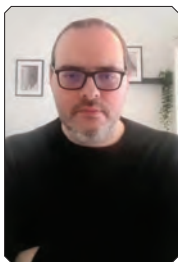
precum două inele
sau două mărgelile strălucitoare.

Mâinile mi se răcesc treptat
te rog încălzește-mi-le iubire.
Mâinile mi se-mpletesc cu ale tale
în infinitul nostru comun.
Mâinile mele obosite, îmbătrânite
în căldura de pâine coaptă
a mâinilor tale torță
topindu-se fericite
precum lumânările la altar.

Niciodată să nu mă plângeți!

Odată când mă voi muta între stele
vă voi veghea de sus dragii mei copii
și vă voi călăuzi din depărtări astrale.
Cu vorbe-ecou și sfaturi-lumină
printre lacrimi împietrite.
Mă tem pentru drumul vostru
ce va să vină printre incertitudini
prin capcanele prezentului
și mocirlele viitorului.
Poate printre câmpuri cu mine.
Eu nu pot decât să vă apăr
cu scutul credinței
și paloșul dragostei sfinte de mamă.
Dacă vreodată vă veți opri din drum
veți zări pasărea purității
ce vă va cânta de pe mormântul meu
trilul meu de iubire neîntinată.

Traducerea din limba maghiară de George
VIGDOR

Ivan Pozzoni

Când muza se supără

Sala F a Muzeului Scrisului prezintă scena Muntelui Calvar cu scriitori contemporani octogenari care insistă să rimeze în septenar, bătând în metru, măsurând brațele crucii, au rupt picioarele și brațele generației fantomă care încearcă să își întindă pieptul apucând o gură de aer, ei au sufocat-o cu datorii și rime, interesați de organizarea de reviste și de regia de avan-premiere.

Sala L a muzeului scrisului este dedicată „funcționarilor” și „gospodinelor” care își scufundă pixurile Bic în vasul de toaletă și le folosesc pe post de clești, democrația lirică este bună, nu lirismul pentru o mie de lire de compoziții previzibile construite pe trinomul emoticon inimă – soare – amire, analfabeți, pe dos și pe față, care, de meserie, predau snowboarding, fără să fi putut învăța vreodată cum să folosească un corector de cuvinte.

Sala U a muzeului scrisului portretizează un scenariu de savană unde novicele Dante se antrenează pentru competiția de pe piață îmbrăcat ca o prostituată, vânzând și cumpărând versuri la kilogram de parcă ar fi la bursa din Milano fără să înțeleagă că scriitorul de meserie este un om obișnuit să jongleze cu anusul, conceptul dificil de a face cultura să supraviețuiască să fie misiunea noastră supremă dacă fiecare freelancer inutil crede că unul dintre articolele lui de rahat valorează Milionul.

Sala O a muzeului scrisului este reprodusă ca o cameră a bloggerilor cu gândaci mari la tastatură ținându-și foggerul la gâtul celui alt, experți în nimic, își dau cu părerea despre orice, iubitori de împrăștiere, protejați de anonimul unui site, se lansează în engleză, dising, pissing, trolling și fist-fucking, cine știe ce fel de șmecherii se vor alege cu Brexit-ul, vor trebui să renunțe la engleză și să se întoarcă la vremea bârfei.

Sala X a muzeului scrisului îmi este dedicată mie, infa-mul Orfeu, bufon de circ care vrea să smulgă idioții din brațele lui Morfeu, eu care nu exist, eu care nu exist, proiectul I.v.a.n, Injurious - Virus - Anonim - Artist neon-avangardist fără buget, angajat să astupe scurgeri ale consumerismului boem galopant, cu tablete de versuri Plasil și Dissenten.

Boala invectivei

Pentru a descoperi cauzele pentru care trăiesc fiecare eveniment ca în dizenterie, au turnat cerneală, o mare neglijență, în canula gastroscopice anatomopatologilor, și m-au diagnosticat cu boala invectivă, asociată cu refluxul literar, inundat din esofag, pentru a-mi oxida guma.

Când, câine cinic la guler, simt miros de malpraxis sau duhoare de egopatie nu-l pot tolera pe celălalt în lume, victimă a abuzului xenofob uit orice formă de fairplay, cobor în ceața Berserkerului, enervat de negru ca un zulu obligat să suporte un africaner, Spun romi la sinti, sinti la țigani, țigani la români, români la romi Nici nu m-am putut abține să nu strig Hitler aleikhem Shalom.

Dacă nu te diger aud înăuntru „uh, uh” ca Leonidas la Termopile, identificând viermii din jurul meu, pe măsură ce eozinofilele mele devin mai acute emit, în exces, acid clorhidric și nu mai dezinhib pompa de protoni cu disperarea unui Mazinga trimis în alb de femeia bionică, scuipe, cu șiretenia lui Naja nigricollis, hectolitri de cianură în fața celor care, enervându-mă, sunt condamnați să se dea cu capul de perete.

Pentru a înțelege etosul vieții mele fără ataraxie barbarul care întâlnește un cetățean în chora anti-„poeziei”, veți fi cu toții, fără excepție, obligați să călătoriți în grup în meandrele labirintice ale maladei mele invective.

Vasile HATOS

Drumul spre Lumină

Dincolo de orizontul cotidian există o lume a ideilor, a păcii, a luminilor care deschid noi drumuri spre înțelesul suprem al ființei. Cartea de poezie „Luminile iertării” scrisă de Silvia Bodea Sălăjan, apărută la Editura *Caiete Silvane* (Zalău, 2024), îmi dă senzația că fără iertare și suferință nu există credință puternică! Faptul că iertarea este unul din laitmotivele lui Iisus, iar credința fără suferință este moartă, confirmă că pentru a ajunge la mântuire, trebuie să treci prin mari experiențe religioase. Diconul din Biblie: „Mult a suferit, multe i se vor ierta” se potrivește în cartea de față, deoarece poeta face o incursiune în propria-i ființă prin credință. Dacă dragostea de natură se întruchipează ca o tăcere în Cuvânt, atunci orice inițiere în cunoașterea de sine începe prin contemplarea îndelungată a naturii, ori sensul vieții este dat și de calea suferinței. O cale pe care au avut-o Iisus, Buddha, Socrate, Nietzsche, Kierkegaard, Papini, Cioran, Dostoievski etc. Mulți dintre ei nu aveau credință, mizau pe Adevăr, doar că suferința le-a dat imboldul de a-și căuta sensul în această lume... Așa și Silvia Bodea Sălăjan încearcă prin aducerea în conștiință a tot ceea ce înseamnă bine, frumos și adevăr. Iar bucuria de a te descătușa de condiția umană este dată de trăirile interioare. Cu o sensibilitate aparte, poeziile Silviei Bodea Sălăjan te poartă spre o lume intrinsecă, unde ajung doar cei care au intelectul curat, nemânjit de minciună. Cum minciuna distruge spiritul, așa și suferința îl sufocă, iar a trece dincolo peste valurile suferinței, înseamnă să ajungi pe câmpiile elizee, fiind „ca o eliberare de sine” („Părtașii”).

În poezia „Iubesc ideea mea

de tine” se simte sensibilitatea duhovnicească, atunci ideea de absolut este încoronată de nimbul credinței, ori flacăra ce arde în interiorul ființei este suferința. Ea te apropie de scânteia divină prin crez. Nu crezi că trebuie să crezi, ci crezi pentru că sufletul tăce, apropiindu-se de Cuvânt. Cum rugăciunea este tăcerea ființei, atunci „Mai pune un tacâm și cere / În rugăciunea nerostită / Ca dintr-un timp să vină-n taină / Un început fără ispită / Și poate dintr-o umbră stinsă / Vei repeta că-ți este bine / Iar eu voi trece mai departe / Iubind ideea mea de tine”. Suferința apare tot mai frecvent în lirica Silviei Bodea Sălăjan deoarece se simte abandonul în sine, nu total, ci parțial, cum zice: „Să-mi dai, Doamne, putere / Dar lasă-mi umiliința / Să-mi dai, Doamne, iubire / Și nu-mi lua credința / Să-mi dai, Te rog, cuvântul / Dar nu-mi lua tăcerea / Și dă-mi balsam de pace / Ca să-mi alin durerea” („Rugăciune”).

Dorul de cei dispăruți o acaparează în conștiință: „Îmbătrânesc cu vremea dar nu-mi pasă / Și din suspin de nopți nu beau venin / Mi-e dor de când aveam paharul plin / Și m-așteptau cei dragi cu toți acasă” („Fugit irreparabile tempus” – „Timpul fuge fără să se mai întoarcă”). Ori în „Aripa îngerului” se vede voluptatea suferinței. Orice cale adevărată spre sine este presărată cu spinii suferinței, încât în clipele durerii spirituale atroce îți spui ție însuși: „Oare sufăr mai mult ca Iisus?”. Ideea creștină a mântuirii este dată de calea suferinței. Suferința adevărată este ca o abandonare în sine a timpului, trăiești niște stări de nedescris. Aici se dă o luptă dintre bine și rău, devii nebun sau sfânt! În marile extaze ale durerii, spiritul se puri-

fică în adâncimi, încât o apropiere de rădăcinile existenței este inevitabilă, locuiești într-un ocean de flăcări, unde o emoție sau un sentiment te poartă spre lumină, deschizându-ți ochii minții, privind în interiorul ființei, acolo unde flacăra durerii deschide bariera timpului, îndreptându-se spre eternitate, cum zice: „Uneori simt în interiorul ființei mele / un sentiment dureros / pe care aș vrea să-l fac aură / să-i înconjoare ocrotitor nu doar pe cei dragi”.

Singurătatea este una din imboldurile spiritului. Dacă Goethe alegea singurătatea, prin escaladarea permanentă a conștiinței, încercând să intre în toate ungherele spiritului, atunci „Soarta lumii” se vede prin prisma sentimentelor celor care încearcă să descopere hotarele luminii, iar pentru a urca spre cetatea luminii trebuie să străbați hotarele conștiinței presărate cu bine și rău.

Lupta este dată între bine și rău, voința fiind un arbitru: vrei să faci rău, îl faci, vrei să faci bine,

așijderea. De aceea, lupta cu propria voință este dată ca o putere, dar o putere a credinței. „Povara unui gând” o poartă „De dincolo de zarea în care se închid / Atâția ani ce vin mereu de nu știu unde / O șoptă, un suspin sau poate doar un chin / Coboară peste lume și nu-l mai pot ascunde // De ce e oare drumul cu un singur sens / De ce adoarme ziua cu tâmpelile pe noapte / Și nicio amintire nu mai păstrează clipa / De ce e făcut gândul poverile să-mi poarte”. Să-ți cauți sensul în această lume înseamnă că ai început drumul lung și anevoios spre cunoașterea ființei, adică a propriului spirit. Un drum străbătut de gânduri care te poartă spre lumi necunoscute, unde scriperea ideii este dată de puterea credinței: cu cât crezi mai mult, cu atât suferi mai mult! Paradoxal, nu, că doar credința aduce „furtună”, nu liniște: „Neliniștile toate și-au făcut cuib în viața / Ce pare că așteaptă liman de împăcare / Dar malul e departe când barca-i în derivă / Și cine să oprească furtuna mării, oare”.

În poezia „Cenușa cuvântului” se vede asocierea poetei cu natura. Dacă Kipling spunea că omul este una cu natura, și că are de învățat multe de la ea, poeta roagă tot ce o înconjoară să o învețe tainele existenței pentru a ajunge la sâmburele lumii, de unde a încolțit viața. Ori Luceafărul a deschis calea luminii spre îndumnezeire, prin deschiderea minții spre perfecțiune: „voi avea drum deschis ca să merg / mai departe”.

Pe calea vieții te întâlnești cu moartea, deoarece este inevitabilă, iar în „Tăcerea clopotelor” face apologia vieții. Un cuvânt străbate imensitatea Materiei Vii Imateriale, de unde vin toate sentimentele vieții. Este ca o arcă peste timp, acaparând inevitabilul. În Cetatea Spiritului sălășluiesc straje, prevenind intrarea întunericului în lumină, iar când clopotele tac, brusc tac și sentimentele în rugăciune, deoarece sufletul vorbește cu Ființa, cu Dumnezeu! Te descătușezi de

rău, de obsesii. Pare un strigăt infinit către cer, implorând îndurare: „Salvează-ne, te rog, îndurate / Că se-apropie straja de noapte / Și năvălesc oștiri înarmate / Și viermii mustesc în fructele coapte”.

Dacă în poezia „Măriei sale, Poetul!” ridică poetul la rang de artă, atunci cuvântul echivalează cu trăirile intrinseci ale autoarei. Uneori, scrii ca să te descătușezi de dureri, alteori, când îți șoptește muza. Sunt momente când te trezești din somn și începi a tăvăli cuvintele pe o coală de hârtie, căci „Somnul tău să fie-n glas de ape / Și-ntr-un cuvânt de-aducere aminte / Când luceferi vin să se adape / Să te iubim dincolo de cuvinte”, sau cum zice în „Amprenta luminii”: „În noaptea aceea nu mai scriam poeme / Pe țărături ce poate ar dori să mai steie / În jocuri de ape despletite marea / În numele scris cu flori de crizanteme”.

„Vămile” pe care trebuie să le dai la intrarea în eternitate sunt suferințele, ori trăirea clipei eternității în tine însuși este chiar descoperirea morții, prin moarte descoperi ce este dincolo. Magia misticii constă tocmai în descoperirea misterului morții, căci moartea este învierea și învierea pare moartea! Ideea cristică a mântuirii derivă tocmai de aici, Iisus descoperă moartea prin durere, sacrificându-se pentru omenire, dar în același timp descoperă că nu există moarte, ci viață veșnică. Metamorfoza morții apare în aproape toate miturile omenirii, căci fiecare om are propriul său mit, propria sa moarte! Dacă „În vis ți-am auzit suspinul / Erai atât de trist și atât de tăcut / Că o clipă cât o eternitate / S-a coborât peste inimă și m-a durut” („Vămile tale”).

Poezii precum „Atât de trist Isus”, „Neuitare”, „Izvorul cuvântului”, „Magia cuvântului”, „Evlavia din cuvânt”, „Mea culpa”, „Rugăciune” dau tonalități ideii de mântuire prin introspecție. A atinge infinitatea ființei înseamnă c-ai „învățat să visezi”, adică ți-ai format în tine însuși o lume a ideilor,

unde predomină o lume visată de tine, adică perfectă! „Izvorul cuvântului” este chiar izvorul mântuirii care dă „Magia cuvântului”, întruchipat în „Evlavia din cuvânt”, recunoscându-ți „Mea culpa”, ajungând la marea „Rugăciune”, unde sufletul vorbește cu Dumnezeu. Plăcerea de a dialoga cu tine însuși este tocmai rodul voinței de a crede într-o lume mesianică, unde „Luminile iertării” îți deschid calea spre Absolut. Să cobori în adâncurile ființei, unde tonul fericirii îl dă adevărata credință, înseamnă că sufletul s-a dus spre lumină, în adâncimi el zboară, deoarece este descătușat de lanțurile condiției umane, eliberându-se. Întunericul devine lumină prin deschiderea sincerității, lăsându-și sentimentele să zburde în voie. Gândurile aleargă după pace, pe care o simte cum zice în poezia „Lumină din lumină lină”: „s-a stins apoi lumina pe masă / și s-a aprins lumină în sufletul meu / și-atunci am înțeles că la mine acasă / a coborât din nou Dumnezeu”.

Primirea adevărului în suflet se face prin multă meditație și sacrificiu de sine, mai ales prin iertare. Iubirea de Dumnezeu se armonizează în cei iubitori de înțelepciune. Darul hristic vine când sufletul îți este atât de pur, încât nu mai este loc de minciună! Tonalitatea simțurilor este dată și de o suprasensibilitate puternică. Să ajungi în lumea ideilor pure, unde o întâlnire cu propria-ființă este ca un salt pe care îl faci dincolo de cuvinte, fiind una cu Dumnezeu. Marile revelații apar din această asociere a simțurilor cu natura și tot ce ne înconjoară. Un simț te face să escaladezi culmile materiei vii, unde unicitatea formelor îți creează spații spre o cunoaștere mai bine a ființei. Un zâmbet te poartă spre căi neexplorate de mintea umană, acolo unde sensibilitatea îți creează fiori metafizici, fiind una cu tine însuși și cu natura. Parcă zbori spre alte lumi. (...)

Versiunea integrală pe
www.caietesilvane.ro

Meandre ale creației

Teodor SĂRĂCUȚ-COMĂNESCU

Cu trei ani în urmă, Cercul Literar de la Cluj, oarecum, după perioada aceea de pandemie păguboasă, chiar și pentru actul creației, într-un moment mult așteptat, pune pe tapet, într-o întâlnire de suflet, inimă și minte, un număr apreciabil de cărți (individuale, colective, antologice) ale scriitorilor din Cerc.

Poeta Mirela Orban (Piciu) primea atunci premiul pentru poezie al Editurii „Colorama” pentru cele două volume apărute la această editură: „Buzunare pentru răvașe netrimise”, Cluj-Napoca, 2017 și „Nespusul fărâmicios”, Cluj-Napoca, 2021.

Mirela Orban debutase în 2011 cu un volum de poezie: „Sub arcade, secunda” la „Editura Art Book”, Bacău.

În anul următor, onorează nominalizarea cu un volum-premiu: „Dezbracă-te, Poezie!”, Editura „Colorama”, Cluj-Napoca, 2022, la un interval de doar un an, deși autoarea mărturisește (în invitația la emisiunea „Transparențe” a dlui Ovidiu Pecican) că nu scrie poezie la comandă, forțat, ci doar când „poezia o caută” pentru a se elibera de sine prin cuvinte.

A publicat poezie în mai bine de 20 de antologii sau în reviste de pe tot cuprinsul țării sau chiar din exterior, iar la „rădăcinile” creației Mirelei Orban au poposit critici literari cunoscuți: Alexandru Cistelecan, Emilia Poenaru Moldovan, Cristina Ștefan, Mihaela Meravei, Diana Dobrița Bîlea, Gela Enea, Alice Valeria Micu, Icu Crăciun, Menuț Maximilian, Iulia Anamaria Ghidiu etc.

Cel mai recent volum de poezie: „La o aruncătură de piolet” este pu-

blicat la „Editura Avalon”, Cluj-Napoca, 2024.

În discursul ce urmează mă voi opri la volumul de poezie: „Nespusul fărâmicios”, probabil, cel care a înclinat balanța în acordarea premiului pentru poezie în anul 2021 al Editurii „Colorama”.

Volumul se deschide cu un motto din „A șaptea elegie”, de Nichita Stănescu: „Trăiesc în numele păsărilor, / dar mai ales în numele zborului / Cred că am aripi / dar ele nu se văd”, care reprezintă în același timp și o motivație superioară a poetei Mirela Orban de a-i da volumului numele/titlul de „Nespusul fărâmicios”, asemeni „necuvintelor” lui Nichita Stănescu, sau „increatului” lui Ion Barbu. Numele cărții pune în evidență convingerea poetei că adeseori arta nu se dezvăluie numai prin cuvinte, cum limbajul „tăcuților” e doar „rostire” (comunicarea din interior prin trăiri intrinseci) și nu „vorbire” – cuvântul material cu sonoritate și sens. Sigur, poeta va fi fost motivată și de faptul că jumătatea cealaltă a statutului de artist e cea de pictoriță (dispune de un număr apreciabil de tablouri) și valoarea artei poate fi pusă în ecuație nu numai prin cuvânt, ci și prin lumină și culoare, bineînțeles doar de cel cu har.

Sintagma minimală „nespusul fărâmicios”, aparent oximoronică, relevă frământarea și arderea eului creator. Dacă primul cuvânt ar contura indistructibilul unit al „facerii”, al unei posibile nașteri, cel de-al doilea „fărâmicios” ne duce cu gândul la dispersarea în/și prin lucruri, relația creatorului cu arta (nașterea din imaterial în coexistență cu materialul poate fi și o fină aluzie la

„filosofia cunoașterii” a lui Lucian Blaga). Ideea aceasta a unei dublări a artei este susținută de cele 11 tablouri/imagini (păcat că aici sunt în alb-negru) presărate în volum cu scopul de a întări și a susține ideaticul, chiar tematica unor creații.

Poemul care deschide placheta: „Drumul cailor sălbatici” vine să motiveze voit alegerea titlului: „Nespusul fărâmicios”. Într-o logică personală a autoarei, atât alegerea mottoului, cât și poemul-oglinde de la început ne duce cu gândul la prisosința zborului pentru cei cu har în creație, dar și pe cei care și-au ales acest drum întru dăltuirea cuvântului / facerea, nașterea creației: „... prinzi în ultimul moment / coama unui troheu / icnești scurt țâșnirea versului / înfipt cu copitele dinainte / **în nespusul fărâmicios** / și simți crupa încordată / opunându-se // nu vrei să-l îmblânzești / îi întinzi din palma caldă / bucăți de ambrozie / și-l

îndrepti / spre elizeele câmpii”.

E greu și nu trebuie să căutăm teme general-valabile, universale în creația Mirelei Orban, nu face acest lucru dintr-o motivație intrinsecă, motivată fiind de convingerea și accepțiunea că adesea cotidianul din juru-i trece prin propriile filtre emoționale și când s-au copt se eliberează de ele prin creație, la fel ca țâșnirea unui izbic: „dimineața în care s-a trezit / sătulă de oameni / o înțepa secundimetric în tălpi / de parc-ar fi pășit pe un covor de urzici / întins cât vezi cu ochii... // a închis ușa / înainte ca pe treptele de porțelan / vânătorii de iluzii să înceapă / licitația” (ft).

Totuși, există motive reverberante ale creației care revin ca niște inflorescențe ce conturează ideea de împlinire prin creație: „te ridici fără de oase / învăluind într-o ultimă șerpuire atlasul... / aluneci prin toate inelele suprapuse / pe obeliscul unui dublu helix / în carnea prin care respiri sfârșitul / dăltuiești adâncurilor sacre / înaintarea mării călătorii” (*Preparațiune*); „doamne sunt prizonieră / într-o buclă a timpului... / nici nu mai știu dacă eu / mă hrănesc cu ea sau ea / rupe din mine / arătându-și colții / ca o leoaică amușinând / sânge” (*Sărăcie lucie*). La fel, reiterativ, necesitatea zborului: „Gaia tricotează știutului / haine de sărbătoare / își adună copiii / și îi repune în drepturi / fără să privească peste umăr” (*Un ochi în față unul pe dos*); „pentru ultima oară adormit în palmele tale / sufletul și-a trezit aripile / și-a purces” (*Pentru ultima oară în palmele tale*).

Poezia Mirelei Orban are și o caracteristică aparte, aceea de a-l face pe cititor părtaș la descoperirea eului-gen, o poezie ambigen, dacă pot să mă exprim astfel, așa încât cu greu deslușești faptul că poezia aparține unei entități feminine, arareori cu ambele fețe: „ea îl privește cu ochi de iubită / între ei nu crescuseră buruienile / nici gă-

uri negre nu se căscaseră / aerul feliat subțire între trupuri / trăgea cu ochiul / s-ar fi oprit să le amâne-mpreunarea // ea îi zâmbeste cu suflet de iubită / pânțele ei dogorește a vară / și-o duzină de prunci nenăscuți / bat darabana pe linia moartă // el o iubește ca pe ultima femeie / ce i-a trecut pragul zorilor / cu numărul opt...” (*Să scrii despre răvășire i-a spus*).

lubirea plutește într-o perpetuă căutare, adesea neîmpărtășită, e mai mult solitudine, nu e o iubire platonice, ci mai mult o stare, asemeni zburătorului care „mituiește” și încarcă dorința sau poate chiar mitul fetei fecioare cu gândul la zburătorul imaterial (fiorul iubirii) ce dă târcoale „creației feminine / divine”: „dimineața ta mă absoarbe / în căldura ei / cu o lânzezeală plăcută... / trupul tău îmi respiră liniștea / îmblânzește iele prin margini de vis / eu sunt pământeanca / pe care n-o ajung blestemele... / palma ta odihnită / pe sânul meu dogorit ce-și numără / în aortice bătăi tresărirea / și lumina strecurată / prin ochiul ferestrei adormit / ca o ispită devoalând cearceafurile” (ft).

Sunt momente când autoarea trece dincolo de cenzura logică a împlinirii prin iubire, croind-o cu cravașa sau luând-o peste picior: „l-a aflat când a sărutat-o / din buzele ei izvoare de mătăsuri / iar liniștea tulburătoare din coșul pieptului / a dat în foc // apoi s-a convins despre stelele Michelin / cum felul principal trebuie servit la patru ace / vinul vechi în pahare de argint / și desertul cu lingurița de cristal” (*Main course*); „ea are o relație specială cu el... / și așteaptă să ajungă acasă / să se strecoare pe jumătatea ei / chiar dacă și-ar dori ca din partea opusă / cineva să-i deznoade întârziatele planuri” (*Patul ei nu vorbește*).

Ipostazierea stării de iubire vine din când în când prin ființarea materială a ambientului, comuniunea cu natura, și care se dezvăluie prin

senzualitatea feminină devoalată discret (natura fiind confidentul care nu trădează): „mă voi opri acolo unde / nisipul îmi va desena pielea albă / într-o mie de locuri / voi fi una cu marea / ne vom iubi amândouă tremurând / ne vom săruta cu buze de sare / sub privirile pescărușilor voyeuri” (*Clarviziune*).

Deși Mirela Orban este relativ tânără, descoperim în miezul creației influențe ale poeziei optzeciste, sintagme care sună ca niște definiții ale unor stări poetice, recurgând chiar la „sugrumarea” metaforei: „și toate / încep să cânte într-un fel / auzit doar de / ceelealte păsări de hârtie”; „înlăuntrul meu o femeie de lumină / frământă aluatul tăcerii / din lutul dimineților de fum”; „între două smucituri de lanț / sufletele pasc lumina pe-o câmpie fără hotar”. Acest iz optzecist se încarcă de sens și dezvoltă, mai ales în finalul unor poeme, un imbold de natură intelectual-emoțională, fie ca o concluzie, fie adesea ca un dicton (cu valoare de maximă): „dăltuiești adâncurile sacre / înaintea mării călătorii”; „nimic nu doare mai frumos / decât îmbrățișarea vie”; „până și fericirea are iz nepământean”; „robinețul stricat răsucesce nervii”; „revin cu certitudinea momentană că nu există imposibil”.

Cu fiecare volum, poeta și pictorița Mirela Orban ne dezvăluie fondul inepuizabil de care dispune în domeniul artei cuvântului, dar și al lumii culorilor și luminii din viața cotidiană. Volumele următoare (mai recente): „Dezbracă-te, Poezie!” și „La o aruncătură de piolet” demonstrează cu prisosință acest lucru.

Aș risca să afirm că personalitatea poetică a Mirelei Orban e asemeni cerului înstelat, din ce în ce mai senin, așa încât să-și poată apropia constelațiile luminoase și steaua (ei) călăuzitoare întru împlinirea menirii de artist autentic.

Filmografiile Simonei

Gifted (2017)

Simona ARDELEAN-SAMANTA

Gen: dramă

Durată: 1h 41m

Regizor: Marc Webb

Scenarist: Tom Flynn

Roluri principale: Chris Evans, Mckenna Grace, Lindsay Duncan, Octavia Spencer

Filmat în: USA

Limba care se vorbește în film: engleza

Premii și nominalizări: nominalizat la Critics Choice Awards pentru *Cea mai bună actriță* (Mckenna Grace), câștigător al unui premiu al audienței la Deauville Film Festival, câștigător al unui premiu Image Awards pentru *Cea mai bună actriță* (Octavia Spencer), câștigător a trei premii la Phoenix Film Critics Society Awards etc.

Gifted mi-a amintit, tematic, de *A Beautiful Mind* (2001). Dacă acolo viața unui matematician matur, John Nash, este centrul de interes al peliculei, în filmul pe care vi-l recomand acum, geniul matematic e personificat de Mary, o fetiță de numai șapte ani. Reușita intelectuală extraordinară are drept contrapondere o stabilitate mentală firavă, uneori, ori dificultăți de raționare socială. Tocmai pentru că iese în afara normei, geniul trebuie să lupte și cu presiunea socială. De la un copil supradotat cum e Mary se așteaptă un devotament monodirecționat spre progresul comun. Individul devine unealtă de cercetare, studiu, descoperire și mult mai puțin om. Reușita e prioritizată în fața fericirii și poate acest aspect este încă unul pe care cele două filme îl au în comun. Dacă ar fi să facem alte trimeri intertextuale (interfilmice aici), atunci trebuie neapărat să amintim și de *Good Will Hunting* (1997), pentru că așa cum personajul jucat de Robin Williams îl îndeamnă pe tânărul Will să-și găsească propriul drum, dincolo de așteptările rigide ale oamenilor, așa și Frank Adler (Chris Evans), unchiul și tutorul lui Mary, o încurajează pe fetiță să fie, în primul rând, copil. *Searching for Bobby Fischer* (1993) sau *Little Miss Sunshine* (2006) sunt încă două titluri de care filmul se apropie parțial prin tematică, dinamica familiei și prin atmosferă, care-mi vin în minte și pe care le recomand.

Și pentru că toate poveștile lumii, chiar și cele filmate, au protagoniști și antagoniști, aici, figura negativă, dar doar nuanțată, este bunica maternă, Evelyn (Lindsay Duncan). Ea apare din senin și cere custodia micuței, dar doar după ce află că nu e un copil obișnuit. La rândul ei matematician, vede ambițios în Mary posibilitatea de a rezolva una dintre marile provocări matematice ale tuturor timpurilor. Nu afecțiunea o determină să ceară custodia și nici regretul relației eșuate cu propria fiică (mama lui Mary, matematici-

an de geniu și ea) care s-a sinucis. Mereu stăpână pe situație, bogată și rafinată, ea intră în conflict cu Frank, fiul aparent boem, cu care are cele mai grozave schimburi de replici. O altă prezență actricească interesantă, dar secundară e Roberta, vecina fetiței, o bunică de facto, care nu are timp de lucruri complicate și analize intelectuale, ci doar de iubire necondiționată. Ea e determinată și puternică, o adevărată ancoră emoțională pentru Frank și Mary. Frank (Chris Evans) e departe aici, dar în cel mai bun sens, de rolul care l-a făcut celebru, Captain America. Reușește să portretizeze în egală măsură și durerea și frustrarea și căldura umană.

Desigur, apariția de impact a peliculei e Mckenna Grace, care face un rol dincolo de anii ei. Impresionant amestec de ștrengărie și autenticitate în portretizarea precocei Mary, ea amintește de Abigail Breslin în *Little Miss Sunshine* (2006) ori Tatum O'Neal în *Paper Moon* (1973) sau livresc de Scout Finch din *To Kill a Mockingbird* a lui Harper Lee.

Vizual, filmul excelează în contraste. Cinematografia lui Stuart Dryburgh pendulează între lumina caldă, solară a coastei maritime care subliniază libertatea și normalitatea și atmosfera sterilă, umbroasă a sălii de tribunal și a spațiilor academice. Regizorul Marc Webb regăsește aici ceva din prospețimea din *500 Days of Summer* (2009) și reușește să facă, dintr-un film care ar părea doar o variațiune pe o temă suficient explorată, o mică bijuterie de urmărit în familie și care ne reamintește că singurul lucru de care au nevoie copiii e dragostea necondiționată.

Eric Bibb – *In The Real World*

Daniel MUREȘAN

Încet, încet ajung la hotarele tremurătoare ale bătrâneții, când vârsta îmi perturbază memoria și o face mai selectivă. Unele imagini îndepărtate revin cu mare claritate, în timp ce unele amintiri recente se estompează. Simt tot mai mult gustul caietelor mele cu însemnări de pe vremea Europei Libere. Erau pline de nume de trupe și melodii scrise într-o engleză aproximativă, de goluri, de opriri în mijlocul unui cuvânt, de întrebări și lamentații pentru multe neînțelegeri. Între paginile numeroase pe care mi le amintesc ca ieri, era plin de blues. O muzică de jale a acelor timpuri, o amețelă care mă făcea să văd imagini în fața ochilor. Imagini, deci închipuiri.

Printre însemnările de atunci era și Eric Bibb. De la debutul său din 1972 cu *Ain't It Grand*, cariera lui Bibb a fost una fulminantă, plină de cântece blânde și populare despre starea lumii și locul lui în ea.

Cel mai recent album, *In The Real World*, conține cincisprezece cântece, toate blânde, contrastate de versuri sumbre pentru schimbare. Cred că Bibb este un predicator, deși nu are un amvon. Albumul este plin de puncte de vedere, uneori foarte grele, dar sub aripile chitarei totul se ridică ușor. Călătoria începe într-o biserică creată de Bibb – una despre care spune că i-ar putea găzdui în cor pe *Bob Marley*, *Percy Mayfield* sau *Sam Cooke* – prima rugăciune fiind *Take The Stage*. Ni se înfățișează o lume prăbușită, plină de decădere, dar se oferă și o soluție: „*Atât de mulți mor de sete / dragostea este apa de care avem nevoie acum*”.

Degetele lui Bibb ne aduc în prim-plan un amestec de blues și country cu influențe de jazz și clasic. Alături de *Robbie McIntosh*, ne

copleșește cu gânduri acustice, totul mergând spre o liniște ce te acaparează.

Eric ne oferă un tainic vârtej în piesa *Dear Mavis*, unde chitara sa are o picătură de ajutor din partea clapelor lui *Glen Scott*. Un ajutor gen scrisoare de dragoste, o vinedecare a sufletului plin de minciuni, dar plin de lumină.

O predică demnă, deseori departe de lumea reală, dar aproape de muzica sufletului.

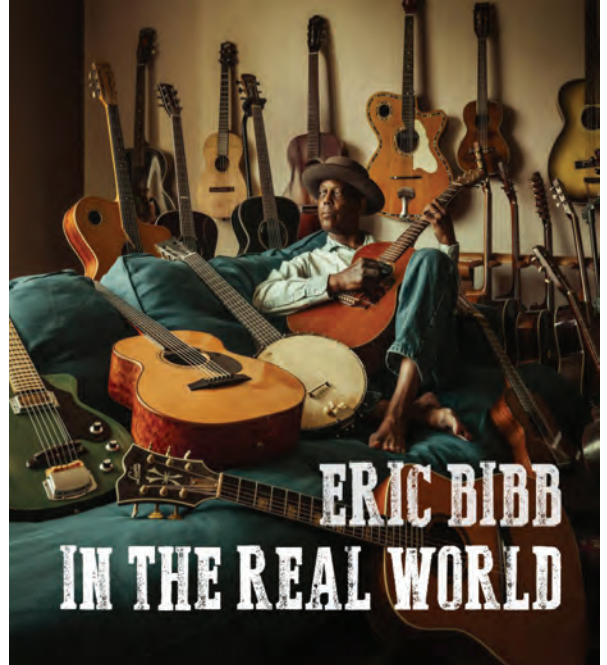
Tracklist:

1. Take The Stage
 2. Walk Steady On
 3. Everybody's Got A Right
 4. Best I Can
 5. Make A Change
 6. This River (Chains & Free)
 7. Stealin' Home
 8. If There's Any Rule
 9. King of The Castle
 10. Neshoba County
 11. Dear Mavis
 12. Roll On Buddy
 13. Judgement Day
 14. The Real World
 15. Victory Voices (feat. Lily James)
- 2024 Repute Records

Componenta grupului:

- Eric Bibb – chitară, voce, banjo
- Glen Scott – baterie, bass, chitară, clape (James Blunt, Zaz, Engelbert Humperdinck)
- Robbie McIntosh – chitară (Tori Amos, Bee Gees, Joe Cocker, Celine Dion, Norah Jones, Mark Knopfler, Rod Stewart)
- Paul Robinson – baterie (Nina Simone)

Discografie Eric Bibb:

- Ain't It Grand (1972)
- Rainbow People (1977)
- Golden Apples of the Sun (1983)
- Me to You (1997)
- Home to Me (1999)
- Roadworks (2000)
- Just Like Love (2000)
- Painting Signs (2001)
- Live at the Basement (2002)
- Natural Light (2003)
- A Ship Called Love (2005)
- Diamond Days (2006)
- 12 Gates to the City (2006)
- An Evening (2007)
- Get On Board (2008)
- Spirit I Am (2008)
- Live a FIP (2009)
- Booker's Guitar (2010)
- Blues Ballads & Work Songs (2011)
- Troubadour Live (2009)
- Deeper in the Well (2012)
- Jericho Road (2013)
- The Haven (2011)
- Blues People (2014)
- Migration Blues (2017)
- Global Griot (2018)
- Dear America (2021)
- Ridin' (2023)
- In The Real World (2024)

Malaxorul de ianuarie

■ „Efulgurații. În zig-zagul gândului”, de **Teofil Răchițeanu**, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2024. „Catrenele lui Teofil Răchițeanu sunt, de fapt, o singură și copleșitoare poemă, alcătuită dintr-o suită de stări existențiale, profund legate între ele, ca un imens cântec despre viață și despre moarte, despre lumea misterioasă a cerului și despre fericirile și mai ales nefericirile pământenilor, un extraordinar tur de orizont al unui poet care veghează din vârful munților asupra destinului unei umanități, fără să lase să se scurgă clipele în afara unui rost. Ele sunt eșantioane concentrate de mare poezie.” (V. Fanache)

■ „Gava nebunul”, de **Andrei Ungureanu**, „Cișmigiu books”, 2024. „Realitatea socială crudă dintr-un orașel de provincie – «Mica Indie» – cum îl numește autorul, ține cap de afiș pentru acțiunea foarte actuală a romanului **Gava nebunul**. Fuga de realitate, promisiune și dorință arzătoare, fac din Alexandru, copil, student, adult, un personaj autentic, care luptă și caută permanent idealul visat. Deși participă la experiențe sociale – întâlniri cu prietenii prin cluburi, seri petrecute în căminul plin de șoareci sau experiențe artistice – halucinantă instalație cu rol de teatru interactiv –, întrebările lui Alexandru cresc tumultuos și revolta lui față de minciuna din jur devine tot mai accentuată. Și visul lui Alexandru vine și se întoarce, în lumina de început a Lumii, cu forța unei eliberări totale. Romanul lui Andrei Ungureanu este o carte formatoare, modelatoare de atitudine spirituală în tumultul vieții actuale.” (Clelia Ifrim)

(C.Ș.C.)

■ În cadrul proiectului de relocare și restaurare a casei vechi cu acoperiș de paie din Ciocmani (județul Sălaj), în incinta Muzeului „Gheorghe Florean” din Cuciulat, a apărut materialul „**Jurnal de bune practici. Arhitectură tradițională**”, care acoperă toate etapele conservării și reconstituirii unei case tradiționale. „Jurnalul prezintă documentarea etapelor de intervenție asupra casei, de la descoperirea sa în satul Ciocmani, comuna Băbeni, la relocarea și restaurarea ei în gospodăria din

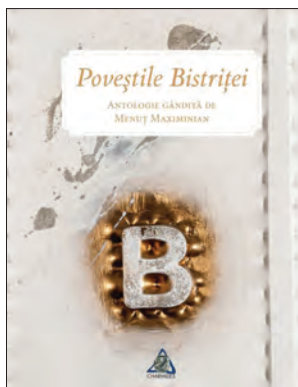
satul Cuciulat, comuna Letca. Gospodăria, care a devenit Muzeul «Gheorghe Florean», este una din puținele gospodării păstrate într-o formă cât mai puțin alterată față de forma ei originală, atât la nivel de organizare a clădirilor, cât și la nivelul fiecărei construcții individuale. Mare parte din meritul pentru această păstrare a valorilor i se datorează lui «Moș Gheorghe», un om respectat de întreaga comunitate din Cuciulat, un izvor de povești și tradiții, o poartă spre vremurile trecute, cu simplitatea lor și comuniunea reală cu mediul înconjurător. Pe lângă documentarea propriu-zisă a materialelor și tehnicilor tradiționale utilizate în procesul de restaurare al acestei case, jurnalul își propune transmiterea acestor informații către generațiile viitoare, dar și instruirea și educarea publicului în raport cu alte situații similare”, se arată în materialul editat de Muzeul „Gheorghe Florean” din Cuciulat și de Fundația pentru Conservarea Patrimoniului Cultural Tradițional. Jurnalul poate fi descărcat gratuit de pe site-ul muzeului. Au contribuit la editarea jurnalului de bune practici: Andreea Ardelean (arhitect coordonator), Ami Aștilean (specialist fotograf), Augustin Goia (etnolog), Bogdan Ilieș (specialist restaurare monumente), Anca Moldovan (specialist marketing), Sámuel Molnár (specialist videograf), Călin Neamțu (specialist tehnici digitale de restaurare) și Adrian Nechita (arhitect coordonator).

■ În numărul dublu (258-259), pe lunile noiembrie-decembrie 2024, al revistei de cultură „**Nord Literar**” din Baia Mare, Mihai Vintilă prezintă volumul lui Menuț Maximilian, „Lecturi. O perspectivă subiectivă”, apărut la Editura Caiete Silvane. „Menuț Maximilian este un cronicar avizat, bun cunoscător al literaturii contemporane, atent la nuanțe și la subtilități, care reușește în cronici echilibrate să surprindă tendințele și ideile pe care autorii recenzați voiau să le transmită. Acesta este un merit pe care nu prea mulți cronicari autohtoni de carte îl au și îl poziționează în secțiunea celor foarte puțini și foarte atenți, pentru care cronică de carte este o exegeză și, în același timp, o invitație la lectură”, a apreciat Mihai Vintilă.

■ Volumul al doilea al antologiei gândite de Menuț Maximilian, „**Poveștile Bistriței**” a văzut lumina tiparului la Editura Chardimes. Proiectul editorial a fost realizat sub egida Primăriei municipiului Bistrița, volumul fiind editat de Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud în parteneriat cu Centrul Cultural Municipal „George Coșbuc” Bistrița. Gavrilă Țărmure, Menuț Maximilian, Ion Buzăși, Ada Milea, Iosif (Diamantstein) Avni, Dan Coman, Corneliu Gaiu, Elena Darabont, Hans Georg Franchy, Ioan Pinteș și Oliv Mircea se numără printre cei care contribuie la „Poveștile Bistriței”. „Volumul se dorește a fi o carte de vizită prin ochii celor care ne prezintă istoria, cultura, arhitectura acestui spațiu transilvan, dorindu-ne ca atât bistrițenii, cât și cei care vor trece pragul municipiului nostru să cunoască mai bine orașul așezat în mândra Câmpie bistrițeană”, a precizat editorul Menuț Maximilian.

■ Picturile artistului și dramaturgului sălăjean Flavius Lucăcel sunt prezente pe copertele I și IV ale noului număr al revistei „**Lettre Internationales**” (122-123/2024-2025) – ediția în limba română, editată de Institutul Cultural Român. Despre lucrările lui Lucăcel, în care a folosit ștergere și covoare tradiționale țesute de femeile din satul Aluniș, scrie criticul de artă Cătălin Bogdan. „Țoale țărănești lipite, ici-colo, pe pânză. Odată cu acestea, vechi motive folclorice stilizate, deseori lăsate ca atare fără vreo prelucrare ori integrate în ansamblu prin minime retușuri. Broderii cu texturi rarefiate și uniforme, ce conferă, în raport cu pensulațiile, un suplimentar efect de relief. Vechi rame de fereastră, reconvertite pentru decupajul plastic, unele cu ochiuri multiple și autentificate de elemente de feronerie. Toate acestea, aflate în trena mizelor antropologice ale instalației, forțază limitele convenției picturale. Dialectica dintre privire și așezare/locuire e astfel potențată printr-o discretă doză de inadecvare. Nu doar materialitatea ori funcționalitatea sunt recalibrate, ci și formele. Geometriile cele mai stricte se învecinează cu volutele cele mai contorsionate. Peisajul natural, cu abstracția descărnată. Grafismul, cu proliferarea petelor. Tușele apăsată, cu picurările prelinse. Schematica figurație infantilă, cu rafinamentele compoziției. Mozaicul înmulțirii nuanțelor, cu ample zone unicolore. Luminozitatea aproape de vitraliu, cu învârtosări vag expresioniste. E vorba, neîndoind, de tendințe care se împletesc fără a fuziona. Gustul contradicției, uneori la limita disonanței, e dublat de cel al colajului. Incoerențele asumate își găsesc expresia în apropieri ambivalente, ce deschid fie spre un sfumato latent, fie spre un dramatism înghețat. E vor-

ba de un univers alcătuit prin suprapuneri: stratificarea temporală (prin salturi de datare, materială ori tematică), regionalizarea spațiilor, dar și alternarea manierelor de reprezentare ori a gradelor de abstractizare. Realul nu se epuizează în coerența alăturărilor, căreia i se caută un contrapunct, mai curând pentru a risipi ispita idilică. Colajul e astfel menit să submineze nu doar armonii prestabilite, ci și estetica aferentă simplei contemplări. Chiar și ceea ce pare firesc integrat se întemeiază pe ontologia colajului”, a menționat Cătălin Bogdan.

(A.-B.K.)

■ Cu un sumar de colecție, numărul dublu 10-11/2024 al revistei *Vatra* ne lasă, pe lângă satisfacția unei împliniri culturale, și gustul amar al difuzării sale aproape inexistente. Numărul, de aproape 200 de pagini, e construit în jurul unei teme eterne: *Violența în literatură*. Grupajul tematic, conceput sub forma unei anchete, e argumentat de Senida Poenariu, membră a colectivului redacțional. Ea consideră cele 28 de răspunsuri din dosarul temei drept o invitație la o meditație asupra fenomenului pus în dezbatere. Perspectivile asupra temei sunt de o cuceritoare diversitate. Ar fi destul să spunem că, dacă Șerban Axinte nu consideră cărțile cu un subiect sanguinar cu nimic periculoase, ci educația precară sau psihicul labil al prezumtivilor cititori ca posibile cauze ale deformării lor spirituale prin lectură, Andreea Cristina Ivan, abordând „instrumentarea virulentă a traumei” în cărțile lui Dan Puric, apreciază că ilustrează ipostaza „kitsch” a respectivelor studii culturale. De vrem și un exemplu de răspuns erudit, Ștefan Borbély urmărește un motiv mitologic, pe cel al lui Acteon, făcând un excurs prin toată marea literatură, de la *Epopoea lui Ghilgameș*, la *Metamorfozele* lui Ovidiu și de acolo, până la începutul Renașterii. La rubrica „tolle lege”, în semn de pios omagiu, a fost ales un premonitoriu poem despre trecere de Ioan Moldovan. Și Dan Sociu e prezent cu remarcabile poeme, în care imaginarul clasic-tradițional se luptă cu parodicul. Pe trei pagini de revistă, Gabriela Adameșteanu face o evocare demitizantă a două întâlniri ale sale cu Marin Preda. Ion Mureșan continuă un serios demers eseistic despre imaginația poetică și procesul de creație. Magda Cârneci își continuă și ea splendidul „jurnal spiritual (pe sărite)” cu un text indecis între notația diaristică, cu mult pigment religios, poezie și eseu. Glosând pe marginea unui eveniment editorial, trilogia lirică *Virtual*, de Călin Vlasie, Al. Cistelecan propune unele dintre cele mai îndrăznețe exerciții hermeneutice din câte se pot vedea în peisajul revuistic actual, despre poeziile autentice și poezia lor autentică. Multe alte pagini rotunjesc o publicație de ținut la icoană.

(V.M.)

Omagiații lunii ianuarie

(din Baza de date a Bibliotecii Județene I.S. Bădescu Sălaj)

Notă: Serviciul bibliografic al Bibliotecii Județene I.S. Bădescu Sălaj adună materiale pentru cuprinderea în Baza de date a județului Sălaj și reactualizarea informațiilor cuprinse în dicționarul biobibliografic: **Sălaj – Oameni și Opere**. Îi includem în acest proiect pe toți cei care au contribuit la dezvoltarea social-culturală a județului (literatură, istorie, geografie, tehnică, muzică, artă, sport etc.), indiferent de naționalitate. Baza de date se completează permanent (bibliografic_bjs@yahoo.com).

Crișan Alexandru – artist plastic, 2 ianuarie 1951; **Damian Aurel** – medic veterinar, 2 ianuarie 1957; **Herle Sorin-Vasile** – inginer, 2 ianuarie 1978; **Oláh Miklós** – profesor, 4 ianuarie 1952; **Pop Ioan F.** – scriitor, 4 ianuarie 1959; **Sîrca Viorel** – jurist, 4 ianuarie 1962; **Bălan Ioan Grigore** – poet, 6 ianuarie 1939; **Bonțidean Dana** – actriță, 6 ianuarie 1969; **Veres Piroška** – poetă, 11 ianuarie 1956; **Ferenț Iosif** – preot, 11 ianuarie 1959; **Balázs Zoltán** – poet, 12 ianuarie 1950; **Ciobanca Maria Teodora** – artist plastic, 12 ianuarie 1981; **Bulgărean Ioan Vasile** – poet, 14 ianuarie 1961; **Hossu Andrei Iustin** – profesor, 16 ianuarie 1950; **Crișan Iulia** – învățătoare, 16 ianuarie 1953; **Mesaros Claudiu Marius** – profesor, 16 ianuarie 1974; **Orbán Gyöngyi** – filolog, 17 ianuarie 1955; **Bercean Radu Vlad** – economist, 18 ianuarie 1984; **Cordea Maria** – profesoară, 19 ianuarie 1952; **Hîrza Radu Călin** – jurist, 20 ianuarie 1973; **Majdik Kornélia** – chimist, 21 ianuarie 1952; **Szalai István** – sculptor, 21 ianuarie 1972; **Bărburaș Paula** – 21 august 1997; **Lar Cornel Dorel** – poet, 22 ianuarie 1967; **Farmati Anna** – redactor, 22 ianuarie 1972; **Balajti Károly László** – grafician, 23 ianuarie 1948; **Ciocian Ioan** – istoric, 23 ianuarie 1949; **Csóka László** – artist plastic, 24 ianuarie 1967; **Ulmeanu Radu** – profesor, 25 ianuarie 1946; **Antal Delia Ancuța** – actriță, 26 ianuarie 1981; **Petre Vasile** – inginer, 27 ianuarie 1954; **Chiș Alexandru** – economist, 28 ianuarie 1968; **Badiu Maria Pia** – artist plastic, 29 ianuarie 1938; **Breje Alina** – scriitoare, 29 ianuarie 1968; **Szatmári József Ottó** – artist plastic, 29 ianuarie 1973; **Grad Cornel** – istoric, cercetător, 30 ianuarie 1949; **Sicora Cosmin Ionel** – biolog, cercetător, 30 ianuarie 1974.

Ioan Ardelean –
80 de ani
de la nașterea juristului
și poetului

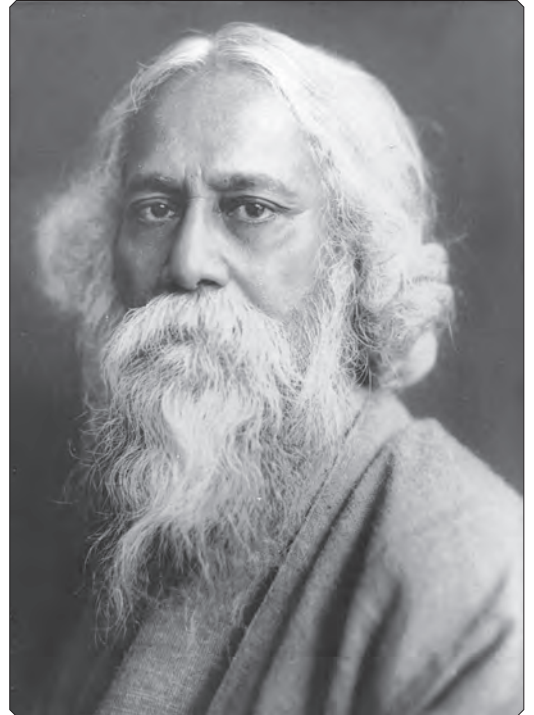
Ardelean, Ioan – jurist, poet.
N. 14 ianuarie 1945, Cislădie,
județul Sibiu – m. 22 decembrie
2011.

Viața și activitatea: a absolvit Facultatea de Drept din București. A fost muncitor laminarist, laborant chimist, constructor, proiectant, tehnolog, șef secție, director etc. A avut o bogată activitate de invenții și inovații, care au fost brevetate în țară și peste hotare. A proiectat instalații, case, biserici, hale industriale și a urmat diferite cursuri de specializare peste hotare. În anul 1989 a îmbrățișat cariera politică, astfel că în anul 1990 devine vicepreședintele FSN Sălaj. În mai 1990 a fost ales deputat în Parlamentul României, devenind membru al Constituantei, participând activ la elaborarea primei Constituții a României post-revoluționare. A fost membru în Comisia de Politică Externă, în Comisia pentru Drepturile Omului, Minorități și Culte, în comisiile speciale pentru rezolvarea diferendelor dintre biserica ortodoxă și cea greco-catolică, în Comisia Covasna-Harghita și în alte comisii. În anul 1992 se retrage din activitatea parlamentară, se dedică afacerilor, iar în 1999 a pus bazele învățământului academic din Zalău, fondând Universitatea de Vest *Vasile Goldiș*, filială a Universității din Arad. A fost fondatorul Fundației Comunitare *Alma Mater Porolissensis*, al revistei cu același nume și al Editurii *Dacia Porolissensis*. A fost membru fondator al Clubului *Lions*, membru în consiliul consultativ al AJOFM, al Inspectoratului Școlar Județean, al Inspectoratului de Mediu, consilier în Consiliul Municipal Zalău. A debutat în ziarul **Metalurgistul** cu poezia **Visurile mele**. A frecventat *cenaclurile* literare *Potaissa*, *Ioniță Scipione Bădescu* și s-a numărat printre fondatorii Cenaclului *Silvania*. A colaborat o perioadă și la Cenaclul *Flacăra*. **Premii:** Diplomă de Onoare *Oameni de seamă ai Sălajului* (Zalău, Biblioteca Județeană Sălaj, 2010); a participat la numeroase festivaluri-concurs de poezie și proză la Bistrița, Satu Mare, Oradea, Cluj, Râmnicu Vâlcea, Constanța, Târgu Jiu, Sibiu, București, primind diferite premii. A fost premiat de revistele **Familia**, **Tribuna**, **Tomis** și **Transilvania**. În 1992 a obținut premiul de debut din partea Uniunii Scriitorilor din România pentru volumul **Gustul absenței**. *Colaborări:* **Tribuna**, **Familia**, **Echinox**, **Vatra**, **România literară**, **Steaua**, **Viața Românească**, **Convorbiri literare**, **Tomis**, **Flacăra** etc. A fondat ziarul **Oționea**, care a devenit ulterior **Sălajul Orizont**.

Versiunea integrală pe www.caietesilvane.ro

Rabindranath Tagore

(1861-1941)

Autor al textului și melodiei imnului național al Indiei, dar și a peste 50 de volume de versuri, alături de altele de proză, teatru, filosofie ori critică literară. Și-a scris opera în limbile bengali și engleză. A ucenicit la marile epopei indice: *Mahabharata*, *Ramayana* și *Upanișade*, de unde și-a extras și rafinat puternicul simț al naturii și al legăturii cu divinitatea. Premiul Nobel pentru Literatură (1913).

* * *

„Păsările răzlețe ale verii vin la fereastra mea și cântă, apoi își iau zborul.
Iar frunzele galbene, ale toamnei, care n-au cântece, zboară și cad acolo, cu un suspin.”
„Lacrimile pământului sunt cele ce-i țin în floare surâsurile.”
„Ceea ce ești nu poți vedea, ceea ce vezi e doar umbra ta.”
„Odihna-i a muncii, așa cum pleoapa-i a ochiului.”
„Omul e din născare copil, puterea lui e puterea de-a crește.”
– „Lună, ce aștepți tu? – Să salut Soarele, căruia cată să-i fac loc.”
„Pasărea s-ar vrea nor. Norul s-ar vrea pasăre.”
„Peștii din apă-s tăcuți, dobitoacele de pe pământ sunt zgomotoase, păsările din văzduh cântă.
Omul, însă, are într-însul tăcerea mării, larma pământului și muzica văzduhului.”
„Stelele nu se tem să apară ca niște licurici.”
„Dumnezeu se găsește pe sine, creând.”
„Lui Dumnezeu ajunge să i se facă lehamite de marile imperii, dar niciodată de măruntele flori.”
„Iarba își caută mulțimea pe pământ. Copacul își caută singurătatea pe cer.”
„Artistul e cel ce iubește Natura, de aceea e sclavul și totodată stăpânul ei.”
„Rădăcinile sunt crengi cufundate-n pământ. Crengile sunt rădăcini crescute-n văzduh.”

(din *Păsări răzlețe*) – „Stray Birds”

(Traducere din limba engleză de Petre Solomon, în vol. *Laureații Premiului Nobel pentru Literatură*, Almanah „Contemporanul”, 1983)

Caiete Silvane - 20 de ani

Caiete Silvane
 Revistă de cultură a Națiunii omnia de Cultura Cultură și Tradițiunii
 sub egida Comitatului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
 Sălaj, România, Anul LXX - 1512, dec. 2005 - dec. 2006. Apare până în luna de 15 a fiecărui an. Preț: 3 Lei (taxa 20.000 lei/an)

**Sărbători fericite!
 LA MULȚI ANI!**

picatura de George Ștefănescu

Redacția "Caiete Silvane" mulțumește tuturor celor care, sub o formă sau alta, au contribuit la editarea revistei în anul 2005.

Cititorilor, abonaților, colaboratorilor și partenerilor le adresăm urările tradiționale de Crăciun și Anul Nou, cu încredere că anul 2006 va fi un an mai bun și pentru cultura din Sălaj.

Caiete Silvane
 Revistă de cultură **62**

Pasajul galben-albastru

Caiete Silvane
 Revistă de cultură **74**

- Aurel Pantea
Poem pentru
„Caiete Silvane”
- Andrei Rus
Felicia înainte
de toate
- Poeme de
Karácsonyi
Zoltán
- Florin Mihaescu
Despre
Gălceava
himerelor

**Baló Levente, Între creație și receptare.
 Interviu cu artistul plastic Szabó Attila**

www.facebook.com/RevistaCaieteSilvane

www.caietesilvane.ro

